

KOSMOS EN STERRENKRIJG

Geheel nieuw is het recht inzake de kosmische ruimte, kortweg het ruimterecht. Zolang er geen raketten waren, was een regeling overbodig. Aangezien er in de kosmische ruimte, op de maan en op de planeten geen belangen bestonden, kregen nieuwe rechtsprincipes hier een kans: de ruimte, een gebied voor rechtsvorming.

De eerste resolutie, die de VN nam, in de vloed van euforie na de lancering van de Spoetnik, was de resolutie 1148 (XII) van 14 november 1957 «to ensure that the sending of objects through outer space shall be exclusively for peaceful and scientific purposes».

In de resolutie 1348 (XIII) van 13 december 1958 herhaalde de VN nogmaals het beginsel van het vreedzaam gebruik van de ruimte, doch de achterhoedegevechten tussen de VS en de SU over het al dan niet gebruik van de ruimte tot militaire doeleinden waren reeds begonnen. De ontwikkeling in de raketentechniek opende belangrijke militaire mogelijkheden.

De resolutie 1472 (XIV) van 12 december 1959 was reeds vager. Wel legden de SU in 1960 en de VS in 1962 de verklaring af dat toeëigening of inbezitname van de ruimtelichamen uitgesloten was, waardoor afstand gedaan werd van traditionele juridische rechten zoals bezit en eigendom.

Ingevolge resolutie 1721 (XVI) van 20 december 1961 werd het VN-Handvest toepasselijk verklaard op de kosmische ruimte en werd ze open verklaard voor exploratie door de mensheid. De astronauten worden de afgezanten van de mensheid. Dit verplicht meteen de andere landen tot hulpverlening.

Al deze beginselen werden door een VN-commissie vastgelegd in een eerste verdragstekst. Bij resolutie 222 (XXI) van 19 december 1966 werd het ruimteverdrag afgekondigd. Het verdrag bevestigde de idee van het vreedzaam gebruik van de ruimte.

Toch mag de ruimte militair gebruikt worden voor waarneming (bv. waarnemingssatellieten) voor C₃ («communication», «control», «command» essentieel voor elke oorlogsvoering), voor wapens die niet massaal vernietigend zijn (bv. de «hunter-killer»-satellieten) en wapens van massavernietiging, voor zover ze niet in een baan om de aarde gebracht worden of in de ruimte gestationeerd worden.

In het maanverdrag ten slotte, dat vastgesteld wordt bij resolutie 3468 (XXIV) van 5 december 1979, nam men de terminologie uit het zeerecht over en werden maan en ruimtelichamen uitgeroepen tot een «gemeenschappelijk erfgoed van de mensheid.» Hieruit vloeit onder meer voort een gezamenlijk beheer, een billijke verdeling van de exploitatieopbrengst en een zorg voor het milieu. De sterrenkrijg staat nochtans voor de deur. Een mondiaal beheer is nodig om de verificatie in de hand te kunnen houden.

I. HET JURIDISCH STATUUT VAN DE KOSMISCHE RUIMTE

1. Toen Neil A. Armstrong als eerste mens in de geschiedenis voet zette op de maan keken miljoenen televisie kijkers geboeid naar deze fantastische gebeurtenis. Sinds de Chine-

zen in 1232 de vuurpijlen afvuurden, werd er heel wat vooruitgang geboekt.

De ruimterace, die in 1957 begonnen was met de lancering van een Sovjetruissische Spoetnik, snel gevolgd door het in een baan rond de aarde brengen van een door Gagarin bemand ruimtetuig, was, één eeuw terug, voorspeld in de beroemde roman van Jules Verne *De la terre à la lune*, uitgegeven in 1865, waarin een reis naar de maan van 28 dagen en 12 uren werd beschreven.

In 1923 publiceert prof. Herman Oberth *Die Rakete zu den Planetenräumen*¹. Dit werk stelt voor zijn ongelovige tijdgenoten de volgende vier grondbeginselen voorop:

- 1) de huidige wetenschap en techniek maken het mogelijk om machines te bouwen die boven de atmosfeer uit stijgen;
- 2) deze machines zullen zo grote snelheden kunnen ontwikkelen dat ze in staat zijn zich aan de aantrekkingskracht van de aarde te onttrekken;
- 3) ze kunnen aldus gebouwd worden dat mensen, waarschijnlijk zonder gevaar voor hun gezondheid, ze kunnen bemannen;
- 4) uit economisch oogpunt kan de bouw ervan lonend zijn².

Deze ideeën zijn inmiddels werkelijkheid geworden, doch onmiddellijk dient eraan toegevoegd te worden, met de woorden van W. Petri, dat «het de tragiek is van bijna alle grote technische ontwikkelingen, dat zij gelijktijdig zowel de vreedzame voortgang als het monster van de oorlog kunnen dienen en dat nu juist door de oorlog de grootste stoot aan deze ontwikkelingen wordt gegeven. Uit de Eerste Wereldoorlog kwam het eerste bruikbare vliegtuig te voorschijn. Uit de Tweede Wereldoorlog de raket en de kernenergie. Niet de techniek is de schuld van alle ellende, maar de mens, die van de techniek gebruik maakt»³.

A. De kosmische ruimte

2. Het ruimterecht is een totaal nieuw rechtsdomein. Het betreft het geheel van internationaalrechtelijke bepalingen, waarbij het gebruik van de ruimte geregeld wordt en waarbij het juridisch statuut van de ruimtelichamen en de ruimtetuigen omschreven wordt. Het is bijgevolg voor een groot deel een materie *de lege ferenda*. Waar begint de ruimte en waar eindigt het luchtruim? Hoe moet deze nieuwe rechtstak worden afgebakend?

3. Het is vrij moeilijk een helder inzicht te krijgen in de wirwar van theorieën die de auteurs hebben uitgewerkt. Ik beperk mij tot een schematische beschrijving van drie strekkingen. Vroeger dacht men alleen aan het doortrekken van de territoriale soevereiniteitsrechten van de staat ad sidera.

¹ Te vermelden zijn ook de wetenschappelijke studies o.m. van de Russische natuurkundige Tsjolkovski en de Amerikaanse Robbert H. Goddard in *A Method of Reaching Extreme Altitudes*.

² Winfried PETRI, *Ruimtevaart, Vandaag en Morgen*, 1971, Prisma nr. 1510, blz. 29.

³ *Op. cit.*, blz. 35-36.

Zulk een theorie is verouderd en niet aangepast aan de natuur zelf en aan het doel van de ruimteactiviteiten.

4. Een eerste theorie, die gegrondvest is op het oude Romeinse adagium «cujus est solum ejus est usque ad coelum et ad inferos», heeft nog steeds voorstanders. Het beginsel werd gehuldigd in de Overeenkomst van Chicago van 7 december 1944 inzake de Internationale Burgerlijke Luchtvaart (B.S., 2 december 1948), waarvan artikel 1 bepaalt dat «elke staat de volledige en uitsluitende soevereiniteit heeft over de luchtruimte boven zijn grondgebied». Het staat vast dat de auteurs van het verdrag er helemaal niet aan dachten de ruimteactiviteiten te regelen. Eerst sinds 1957 zijn de problemen ter zake van een reëel belang geworden. Ik geloof niet dat de voor het luchtrecht geldende regels⁴ ons kunnen helpen. Niet alleen omdat ze niet zijn opgesteld tot regeling van de ruimteactiviteiten, maar vooral omdat de visie die eraan ten grondslag ligt, niet op de ruimte toepasselijk is.

De onbeperkte en uitsluitende soevereiniteit van een staat zowel over zijn luchtgebied als over zijn kosmische ruimte is niet meer houdbaar wegens de eigen natuur van de ruimteactiviteiten, die tegelijk verscheidene staten aanbelangen. Immers slechts enkele seconden na het afvuren van een raket doorkruist deze het luchtruim van talrijke staten. Zou ruimtevaart niet mogelijk zijn, als voor elke overvlucht de toelating van de overvlogen staten vereist was? Zodanig verzoek om machtiging zou dan nog veronderstellen dat het mogelijk is een raket te situeren in verhouding tot de territoriale afbakening van een bepaalde staat in de kosmische ruimte. Praktisch is deze mogelijke oplossing nagenoeg onrealiseerbaar wegens de snelheid der ruimtetuigen, de rotatie van zon en aarde en het feit dat de kosmische ruimte niet in kaart gebracht is.

Mateesco Matte komt in zijn belangrijk werk over het ruimtewerk *Droit aérospatial* tot het volgende besluit:

«Ce qui nous convainc davantage de l'illogisme de cette dualité de régime juridique pour l'air et l'espace vient du fait que les Etats reconnaissent la liberté totale de l'air au-dessus de la haute mer, comme s'il s'agissait d'une 'res extra commercium' (Autrement dit, l'air que je respire maintenant à la nationalité canadienne et dans quelques heures, au-dessus de la haute mer cette même bouffée d'air deviendra libre et ensuite deviendra française).

«Il y a là un incohérence totale. En effet, la souveraineté de l'Etat ne porte pas sur l'air; l'Etat ne 'possède' pas l'air au-dessus de son territoire (...) Quant à l'air, il appartient à personne et est à l'usage de tous, rien de plus (...). Il est inexact (...) de diviser le ciel en deux: l'espace et l'air, incluant ce dernier dans la souveraineté étatique»⁵.

5. Een meer genuanceerde theorie is die welke de territoriale bevoegdheid van de soevereine staten beperkt tot het luchtruim, tot de atmosfeer. Zij is logisch af te leiden uit de geciteerde overeenkomst van Chicago.

Buiten de atmosfeer is er geen sprake van soevereiniteit en staat men voor een vrije kosmische ruimte. Aan het beginsel van de vrije kosmische ruimte kunnen dan enkel be-

perkingen gesteld worden, voortvloeiende uit de aard zelf van de activiteiten die men er uitoefent.

Men mag aannemen dat deze stelling, verdedigd door de meeste auteurs en nagenoeg alle afgevaardigden in de ruimte-rechtcommissie van de Verenigde Naties⁶, als een positief-rechtelijke norm is aanvaard. Zij werd ook als zodanig neergeschreven in het Ruimteverdrag van 27 januari 1967.

Een nadeel van de theorie is echter dat hierdoor de verplichting ontstaat de fictieve scheidingslijn te trekken tussen de atmosfeer, d.i. het luchtruim, en de (kosmische) ruimte.

Dit is een struikelblok bij uitsteking, zodat voorspeld kan worden dat, zoals voor de afbakening van de territoriale wateren, de visserijzones of het continentaal plateau, een algemeen aanvaarde oplossing niet in het verschiet ligt. De staten schuiven immers beschouwingen van eigen nationaal belang en veiligheid naar voren, in plaats van een op zichzelf objectieve regeling na te streven. Het is duidelijk dat deze theorie staat of valt naargelang al dan niet een duidelijke scheidingslijn getrokken kan worden tussen het luchtruim en de kosmische ruimte. Het lijkt ons zelfs onverstandig nieuwe grenzen te willen scheppen.

Waarom een fysische grens niet kan worden getrokken, legt Mateesco Matte als volgt uit: «L'air se transforme graduellement en hauteur, malgré les noms des différentes zones⁷ de l'atmosphère, il s'y trouve toujours de l'air, sous une forme ou une autre». «L'air est dans l'espace et l'on peut parler d'un milieu aérien»⁸. Maar een scheidingslijn tussen het luchtruim en de kosmische ruimte blijft in alle opzichten fictief⁹. Ook het Ruimterechtverdrag van 27 januari 1967, door België bij wet van 4 december 1972 goedgekeurd, heeft geen definitie van wat de «outer space» inhoudt.¹⁰

6. Het luchtrecht omvat alle normen waardoor de burgerluchtvaart tussen verschillende punten van de aardoppervlakte geregeld wordt.

Het ruimterecht is een nieuw recht dat niet is af te bakenen binnen bepaalde grenzen. Het kan slechts gereguleerd worden rekening houdend met de aard van de activiteiten, die zich in de ruimte afspelen.

Dit houdt in dat, een activiteit, zodra ze bestempeld wordt als ruimteactiviteit, steeds van haar oorsprong tot haar eindpunt ruimteactiviteit blijft. Waar een raket zich ook bevindt, vertrekkend van haar lanceerbasis of draaiend rond de planeet Mars, steeds oefent ze een ruimteactiviteit uit. Overal draagt ze haar eigen juridisch statuut van ruimtetuig met zich mee. Een vliegtuig echter dat buiten de atmosfeer zou geraken, blijft onderworpen aan de wetten van het lucht-recht.

7. De derde theorie beschouwt het probleem van het juridisch statuut van de ruimte vanuit het standpunt en de aard zelf van de ruimteactiviteiten. De doopnaam «ruimtetheo-

⁶ Zie C. CHAUMONT, *Le droit de l'Espace*, Que sais-je?, nr. 883, P.U.F. 1960, blz. 43-47 en Mateesco MATTE, *op. cit.*, blz. 25-53.

⁷ Troposfeer, stratosfeer, mesosfeer, thermosfeer, enz.; zie PERTI, *op. cit.*, blz. 86-87.

⁸ Mateesco MATTE, *op. cit.*, blz. 72.

⁹ Mircea MATEESCO, *Institute de Drept Aérien*, Bukarest, 1947, blz. 47.

¹⁰ Verdrag inzake de beginselen, waarvan de activiteiten van staten zijn onderworpen bij het onderzoek, en gebruik van de kosmische ruimte.

⁴ Voor een definitie «l'ensemble des règles, qui fixent les conditions de la navigation aérienne et de ses utilisations civiles», zie L. CARTOE, *Le droit aérien*, Que sais-je?, nr. 1011, P.U.F., 1962, blz. 128.

⁵ Mateesco MATTE, *Droit aérospatial*, ed. A. Pedone, Parijs, 1969, blz. 73.

rie» past hierop uitstekend. Mateesco Matte omschrijft de ruimte als volgt :

«L'espace couvre formellement, et sur une échelle infinie l'univers entier, étant par conséquent impropre à dimension. L'espace n'est pas une qualité de l'air, mais une modalité nécessaire de la concevoir. La nature et les objets existent dans l'espace, ce qui implique que l'espace ne peut pas avoir une nature objective, ni être objectivité. Il s'ensuit que l'espace est 'extra commercium' et 'commune omnium'»¹¹.

Het ruimterecht is een nieuwe rechtstak in wording met een oorspronkelijke inhoud. De mens wordt een astronaut, een ruimtevaarder. Het voorwerp is zijn ruimtetuig.

De ruimteactiviteiten zijn menselijke gedragingen die niet vastgeankerd blijven binnen de territoriale bevoegdheidssferen van staten. Ze vertonen een specifieke internationale en supranationale draagwijdte.

Voor ons kan het luchtruim, dat integraal deel uitmaakt van de kosmische ruimte, niet op een bepaalde hoogte afgesneden worden.

De ruimte is geen «res nullius» en bijgevolg is de ruimte niet vatbaar voor inbezitting. Zoals de volle zee is ze eerder een «res communis omnium». Alle staten hebben er gebruiksrechten op, die echter niet onbeperkt zijn.

8. Om het juridisch statuut van de ruimte te bepalen, trachten vele rechtsgeleerden vergelijkingspunten te zoeken in de reeds uitgewerkte internationale rechtsregels van het zeerecht¹². Verkeerdelijk wordt deze vergelijkingsbasis doorgetrokken. Immers, de zee is een definieerbare en meetbare oppervlakte. De snelheid van een schip is niet te vergelijken met die van een raket. Men denke zich even het probleem in vanuit militair oogpunt. Een schip kan achtervolgd worden en zich moeilijk verborgen houden. De ruimtetuigen en raketten hebben in een oogwenk een spionagevlucht of een bombardement uitgevoerd, voordat men een tuig heeft kunnen localiseren.

Andermaal terecht schrijft Mateesco Matte : «Nous refusons toute analogie et posons comme principe de base, que le régime juridique de l'air et de l'espace doit être ce droit nouveau et ne s'infère pas d'aucun autre droit, si ce n'est que de certaines principes de droit international»¹³.

9. De ruimteactiviteit is een activiteit sui generis, die door haar aard en haar doel vereist dat afstand gedaan wordt van de gemeenrechtelijke principes om tot de opbouw te komen van nieuwe oorspronkelijke rechtsregels van internationale draagwijdte. Alle ruimteactiviteiten zijn immers uit hun aard zelf internationaal. Het is niet mogelijk, wanneer een man in de ruimte wordt gestuurd, juist te bepalen welke nationale grenzen hij overschrijdt en op welk tijdstip hij dat doet. De ruimteactiviteiten overstijgen de nationale belangen en beperktheden.

«Prolonger nos systèmes de droit avec leurs imperfections et leurs limitations idéologiques, leurs conflits inhérents et leurs inconsistances, sous le prétexte d'un droit international, qui s'appliquerait à l'espace extra-atmosphérique et aux corps célestes, ce serait étendre nos conflits et intolérances terrestres largement et loin dans l'univers lequel offre, po-

tentiellement des perspectives extraordinaires d'une ère nouvelle pour l'homme, un ère de paix, coopération et avancement dans la médecine, la science et la philosophie»¹⁴.

B. De ruimtelichamen

10. De vrije ruimte brengt de vrije toegang tot de ruimtelichamen, de hemellichamen met zich mee.

De vraag rijst of de staten hun territoriale aanspraken kunnen laten gelden ten aanzien van de ruimtelichamen.

Deze vraag behoort tot de dagelijkse werkelijkheid.

Het probleem kan zowel vanuit militair, als vanuit economisch of louter politiek standpunt beschouwd worden. Wie behoren de gevonden mineralen toe ? Is het plaatsen van een vlag een daad van toeëigening ? Mag men er militaire bases oprichten ?

11. Om voor al die vragen een eenvoudige oplossing te geven is het nodig terug te grijpen naar de beginselen van het Ruimteverdrag zelf.

Alle ruimtelichamen, de maan en de planeten, zijn aanwezig in en bewegen zich in de kosmische ruimte. Ze bezitten aldus hetzelfde vrijheidsstatuut. Het Ruimteverdrag vat deze beginselen als volgt samen :

a. De vrijheid van de ruimte : vrij onderzoek en gebruik van de ruimte en vrije toegang tot de hemellichamen (art. 1).

b. De kosmische ruimte is niet vatbaar voor toeëigening door staten : door soevereiniteitsaanspraken, gebruik of bezetting, of op enige andere wijze (art. 2).

c. De nuclearisatie van de kosmische ruimte en inherent verbod van het in een baan om de aarde brengen van voorwerpen die kernwapens of andere wapens van massavernietiging vervoeren ; bovendien verbod elk wapen op de maan en de hemellichamen te installeren, d.w.z. demilitarisatie van de ruimtelichamen (art. 4). De maan en de ruimtelichamen mogen enkel voor vreedzame doeleinden gebruikt worden. Dit houdt in dat de vestiging van bases, installaties en versterkingen of het houden van manoeuvres eveneens verboden zijn. Wel bepaalt het Ruimteverdrag zoals het Zuidpoolverdrag dat gebruik mag gemaakt worden van militair personeel voor het wetenschappelijk onderzoek of andere activiteiten, die met een vreedzaam doel worden uitgevoerd.

Ingevolge art. 11 verbinden de verdragsstaten zich tot een mededelingsplicht aan de VN en een informatieplicht aan het publiek en de wetenschappers over de aard, de uitvoeringen, de locatie en de resultaten van de ruimteactiviteiten.

d. De exploratie en het gebruik van de ruimte gebeurt bij wijze van samenwerking en verplicht tot onderlinge bijstand.

De astronauten zijn de «afgezanten van de mensheid» (envoys of mankind) in de kosmische ruimte (art. 5).

Bij ongeval of bij noodlanding moeten ze teruggestuurd worden naar hun staat van registratie die rechtsbevoegdheid bezit over in een baan gebrachte tuigen. De staat is internationaalrechtelijk verantwoordelijk en aansprakelijk voor eventuele schade door deze tuigen aangebracht (artt. 6-8).

12. Wij dienen afstand te nemen, en het Ruimteverdrag deed het reeds ten dele, zowel van onze gemeenrechtelijke

¹¹ Mateesco MATTE, *op. cit.*, blz. 19.

¹² Zie verdrag inzake de volle zee. Genève 1958, met vier beginselen : de vrijheid van scheepvaart, visvangst kabel- en pijpleidingen en vrijheid van overvlucht.

¹³ Mateesco MATTE, *op. cit.*, blz. 64.

¹⁴ World peace through Law, the Washington World Conference St Paul Minn. 1967, p. 158, 163.

principes, als van sommige traditionele internationaalrechtelijke regels die erop gebaseerd zijn. Op de maan of op elke andere planeet is er geen plaats voor eigendomsrechten. Zulks vloeit rechtstreeks voort uit het beginsel van de vrijheid van de ruimte, als vastgelegd in art. 1 van het Ruimteverdrag, dat op 27 januari 1967 door 62 staten, waaronder de twee supergroten, werd ondertekend. Dit verdrag werd reeds op 20 oktober 1967 van kracht en laat geen daden van toeëigening toe¹⁵.

De ruimte is een deel van de leefruimte van de mens. Een eigendoms toeëigening zou betekenen dat we opnieuw vervallen in het oude regime van de soevereine rechten over een bepaald gebied. Het eigendomsrecht zou bovendien een onrechtvaardigheid inhouden. Onmiddellijk zou immers de ruimte verdeeld worden onder de twee supergroten, die ze naar hartelust zouden kunnen exploiteren en andere gegadigden uitschakelen. De vrijheid van de ruimte moet ons vrijwaren tegen de militaire chantage van de grootmachten.

De vrijheid van de kosmische ruimte omvat, volgens het Ruimteverdrag, onder meer de vrijheid van exploratie en exploitatie, de vrijheid van radio-, televisie- en andere elektrische verbindingen, alsook de vrijheid van doorvlucht (art. 1).

De ruimtevaarders zijn in de kosmische ruimte de afgezanten van de mensheid¹⁶, die een nieuwe dimensie van onze wereldvisie verwerklijken. Zij moeten de taak dan ook, dank zij nieuwe internationaalrechtelijke regelen, uitvoeren.

Matteesco Matte vat het aldus samen: «Continuer à prôner un droit international, basé sur le principe de la souveraineté, sur l'égalité de fait et sur l'indépendance absolue, et vouloir appliquer de tels principes ou leurs corollaires dans l'espace, tout en invoquant le principe de la liberté à partir d'une frontière extra-aérienne, tout cela équivaut à résoudre la quadrature du cercle»¹⁷.

Het is wijs geen territoriale toeëigening toe te laten op de ruimtelichamen. Het is wijs ze integendeel open te stellen voor vrij onderzoek, voor de exploratie en exploitatie van de ruimtebronnen ten voordele van alle volkeren. Maar hoe de naleving van deze beginselen controleren? Wie zal ons tegenspreken, wanneer we beweren dat van de honderden satellieten die zich in de kosmische ruimte bewegen, er minstens enkele militaire doeleinden nastreven of spionageopdrachten uitvoeren? Hoe ver staat het met de internationaalrechtelijke controle? Ruimtelichamen moeten naar mijn oordeel geïnternationaliseerd worden. Een ruimtelichaam is immers geen «res nullius» maar een «res communis omnium».

Wel kunnen de staten er gebruiksrechten op uitoefenen, zonder dat hierdoor de gebruiksrechten van de andere staten worden gehinderd. Immers, het onderzoek en het gebruik van de kosmische ruimte moeten worden voortgezet ten dienste van alle volkeren, onafhankelijk van de graad van

hun economische of wetenschappelijke ontwikkeling. Dat slechts een tweetal staten heden ten dage de middelen bezitten om deze rechten uit te oefenen, doet niets af aan het beginsel.

Alle volkeren en alle mensen hebben het recht om de ruimte te gebruiken en de ruimtelichamen te exploiteren ten behoeve en ter vervolmaking van hun menselijk samenleven.

Het is in die zin dat het Ruimteverdrag op basis van wederkerigheid voor de vertegenwoordigers van de andere staten die partij zijn bij dit verdrag, het bezoeksrecht invoert voor alle stations, installaties, materieel en ruimtevaartuigen op de maan en op de andere ruimtelichamen (art. 12).

13. Ten aanzien van de maan en de andere (hemel)lichamen werden de nodige aanvullingen hoewel minder nodig dan voor wat de kosmische ruimte zelf betreft, bepaald in art. 3 van het Maanverdrag.

Zo werd art. 4 van het Ruimteverdrag, dat reeds voorzag in een demilitarisatie van de kosmische ruimte, nagenoeg letterlijk overgenomen in art. 3, §§ 1, 3 en 4, van het Maanverdrag.

De toevoeging van § 2 aan art. 3 met een algemeen verbod van dreiging of gebruik van geweld biedt niets nieuws, aangezien deze formulering reeds terug te vinden is in art. 2 van het VN-Handvest.

In het Maanverdrag vinden we de grote lijnen terug die reeds uiteengezet en bepaald werden in het Ruimteverdrag, maar zij zijn meer uitgesponnen en hebben uitsluitend betrekking op de maan en de hemellichamen.

Herhaald wordt dat het onderzoek en het gebruik van alle hemellichamen die zich bewegen binnen het zonnestelsel, de gehele mensheid aangaan en plaatsvinden in het belang van alle landen, welke hun graad van economische of wetenschappelijke ontwikkeling ook moge zijn, dit alles in een geest van samenwerking (art. 4).

Wel wordt thans gepreciseerd dat bij de uitvoering van deze wetenschappelijke onderzoeken partijen het recht hebben om monsters te nemen van mineralen en andere stoffen (art. 6). Aldus wordt de informatie- en mededelingsplicht aan de Secretaris-Generaal van de VN uitgebreid tot het publiek en de internationale wetenschappelijke gemeenschap (art. 5) die het genot moet kunnen hebben van deze bevindingen.

Om de praktische uitvoering te verzekeren van deze wetenschappelijke onderzoeken en zonder dat getornd wordt aan het principe van de niet-toeëigening preciseerd het Maanverdrag dat de partijen bij het verdrag hun ruimtevoorwerpen mogen doen landen op de maan of vanaf de maan mogen lanceren. Dit impliceert meteen dat ook het nodige personeel, uitrusting en voorzieningen op de maan mogen worden gestationeerd (art. 8). Zelfs bemande of onbemande stations mogen op de maan gevestigd worden (art. 9). Na overleg kan zelfs voorzien worden in een bezoeksrecht (art. 15).

In art. 11 wordt vervolgens die mooie term uit het zeerecht aangehaald: de maan en haar natuurlijke rijkdommen zijn het gemeenschappelijk erfgoed van de mensheid en in die zin verbinden partijen zich om voor die exploitatie een internationaal regime in te stellen. Dit internationaal regime is noodzakelijk voor de veilige en ordelijke exploitatie van de natuurlijke rijkdommen, voor het verstandig beheer ervan, en opdat alle staten die partij zijn, hun billijk aandeel kunnen verwerven. Het personeel op de maan blijft echter onderworpen aan het nationaliteitsprincipe en wordt niet met-

¹⁵ R. de PUYDT, «De bijdrage van de Verenigde Naties tot het Lucht- en Ruimterecht een kwarteeuw Uno, Resultaten en Perspectieven», V.U. Brussel 1972, blz. 529-553.

¹⁶ Art. 5 en de «Overeenkomst inzake de redding van ruimtevaarders, de terugkeer van ruimtevaarders en de teruggave van de in de kosmische ruimte gebrachte voorwerpen», A.V. Uno, resolutie 2345 (XXII) van 19 december 1967.

¹⁷ Matteesco MATTE, *op. cit.*, blz. 321.

een internationaal ambtenaar. Hetzelfde geldt voor de ruimtevoorwerpen, zij worden geen «res communis».

De beginselen inzake de internationale aansprakelijkheid, zoals uiteengezet in het verdrag van 1972, zijn ook hier van toepassing (art. 14). Ook het principe dat het verdrag zelf toepasselijk is zowel op de staten als op de ruimteactiviteiten van de intergouvernementele organisaties, zoals destijds toegevoegd door SU, wordt hier herbevestigd (art. 16).

C. De ruimtevaarders

14. Joeri Gagarin was de eerste mens in de ruimte. Hij werd in hetzelfde jaar spoedig gevolgd door de Amerikaan Alan Sheppard. Zij waren de eerste kosmonauten of astronauten. Het bleken geen triomftochten. Tijdens de voorbereiding van de lancering van de Apollo verloren drie Amerikaanse astronauten het leven. Amper drie maanden later kwam een Russische astronaut om het leven toen hij de controle verloor over zijn Saljoet.

Aldus werd het probleem van de hulp en de terugkeer van de astronauten, alsook de teruggave van de in de ruimte gelanceerde voorwerpen een dringende aangelegenheid. Sinds Neil Armstrong met zijn Gemini-raket ingevolge een kortsluiting genoodzaakt was vroegtijdig in de Stille Oceaan te landen in plaats van in de Atlantische Oceaan, was dit geen hypothese meer, maar een harde werkelijkheid.

15. Resolutie 1721 (XVI) van 20 december 1961 had de astronauten uitgeroepen tot afgezanten van de mensheid in de ruimte, zodat alle mogelijke hulp diende geboden te worden bij ongeval, noodlanding of zelfs gedwongen landing. Is het zo hypothetisch te bedenken dat een niet bevriende natie een astronaut op noodlanding zou gijzelen? En dat even een kijkje wordt genomen in de geheimen van de ruimtependel?

Het ruimteverdrag had in art. 5 het basisprincipe vastgelegd en bevolen dat de astronauten – wier nationaliteit bepaald is door hun persoonlijk statuut – ten spoedigste dienen te worden teruggestuurd en hun alle mogelijke bijstand dient te worden verleend.

Dat het akkoord over de redding en de terugkeer van ruimtevaarders en de ruimtevoorwerpen reeds op 22 april 1968 tot stand kwam, getuigt van de gevolgde spoedprocedure, waarbij het ruimterechtcomité nagenoeg over het hoofd gezien werd, of althans in zeven haasten het tussen de VS en de SU getroffen akkoord tot het zijn diende te maken.

Er waren nochtans vier problemen gerezen bij het opstellen van deze tekst, aldus Bin Cheng¹⁸:

a) Welke staten kunnen partij zijn bij het verdrag?

De VS stelden dat enkel de VN-leden konden onderschrijven, bijgevolg Communistisch China en de DDR niet, terwijl de SU het openstelden voor alle staten.

b) De VS stelden dat het Internationaal Hof van Justitie te Den Haag bevoegd zou zijn voor de beslechting van alle geschillen inzake het verdrag. De SU was hiertegen principieel gekant, zoals ze dat reeds affirmeerde in andere materies.

c) De internationale organisaties? Van westerse zijde wenste men ingevolge het bestaan van ELDO en ESRO een

gelijkschakeling van de internationale instellingen met de staten op het gebied van ruimtebevoegdheden (nl. immatriculatie). De SU weigerde rechtspersoonlijkheid toe te kennen aan de intergouvernementele organisaties.

d) Was de terugkeer voor ruimtetuigen onvoorwaardelijk? Gold zulks ook voor spionagesatellieten? Wat met ruimtetuigen met militaire doeleinden?

De eerste twee problemen zouden beslecht worden in het voordeel van de Sovjetrussische thesis waardoor het Ruimteverdrag goedgekeurd kon worden.

Van de erkenning van de rechtspersoonlijkheid van de internationale/intergouvernementele organisaties door de SU wordt akte genomen in art. 6 van het akkoord van 22 april 1968 over de redding van ruimtevaarders dat een definitie geeft van de term «lanceringsautoriteit».

Aldus is overgestapt van het begrip «lanceringsstaat» naar het ruimer begrip «lanceringsautoriteit» om de internationale organisaties niet uit te sluiten van ruimteactiviteiten. De enige beperking die opgelegd wordt, is begrijpelijk. Een meerderheid van lidstaten van de organisatie moet het Ruimteverdrag bekrachtigd hebben en de organisatie zelf moet de overeenkomst onderschrijven.

Het vierde probleem zou opgelost worden door te verwijzen naar bepalingen van het Handvest van de VN en door de overeenkomst open te stellen voor de ondertekening van alle staten (art. 7).

Welke is de inhoud van dit akkoord? De eerste vier artikelen betreffen de redding en de terugkeer van de ruimtevaarders. Art. 5 behandelt de terugkeer van de ruimtetuigen. De overige bepalingen zijn van algemene aard.

In feite werkt dit akkoord enkele van de principes uit die vastgesteld zijn in art. 5 van het Ruimteverdrag.

Hierbij worden de staat, partij bij dit verdrag, drie verplichtingen opgelegd, in geval van ongeval, noodlanding of gedwongen landing van de bemanning van een ruimtetuig!

a) *informatieplicht* zowel aan de lancerende staat, als aan de secretaris-generaal van de VN; door deze dubbele informatieplicht worden de kansen vergroot om te komen tot onmiddellijke en efficiënte maatregelen, zonder onderlinge colusie; b) *hulp en bijstand* om een snelle reddingsactie mogelijk te maken, zelfs medewerking met het oog op opsporing zo nodig in samenwerking met de verantwoordelijke staat, ook bij landing in volle zee; c) *repatriëring* van de ruimtevaarders.

Artikel 4 bepaalt dat de bemanning onverwijd veilig teruggezonden dient te worden naar de vertegenwoordigers van de overheden die voor de lancering verantwoordelijk zijn.

Betekent dit dat het asielrecht kan uitgeoefend worden? In de geest van de VS en de SU zeker niet.

Door de mogelijkheid open te stellen in artikel 6 van het Ruimteverdrag om ook niet-gouvernementele organisaties ruimtevoorwerpen in de ruimte te laten lanceren, wordt de beoogde oplossing ruimer en is het voldoende dat de overdracht gebeurt aan de vertegenwoordigers van de lanceringsautoriteiten, dus ook van voornoemde intergouvernementele organisatie(s).

17. Ondanks het feit dat er in deze eerste vier artikelen niet bepaald is wie de kosten zal dragen van de repatriëring van de astronauten, lijkt het mij logisch dat met art. 5.5 de kosten gemaakt voor het opsporen en terugzenden van ruimtevoorwerpen ten laste van de lanceringsautoriteit komen.

¹⁸ M. LITVINE, *Revue belge droit international*, 528-538.

De beperkte kosten voor het repatriëren van ruimtevaarders kunnen daar alvast bijgerekend worden.

18. Op zijn beurt herhaalt het Maanverdrag dat het leven en de gezondheid van het personeel op de maan beschermd moeten worden (art. 10/1). De in nood verkerende personen kunnen eveneens in de stations of installaties op de maan in bescherming genomen worden (art. 10/2 en art. 12/3).

d. De ruimtevoorwerpen

19. De exploratie en de exploitatie van de vrije kosmische ruimte geschiedt door ruimtevoorwerpen (o.m. raketten, satellieten, ruimtestations) die de mens vervaardigt om zich in de ruimte te bewegen en er zich te installeren. Zoals de luchtvaartschepen genieten ze vrijheid van doorgang wat het luchtruim betreft.

De ruimtetheorie herwint hier aan belang als we op een originele en zinvolle wijze de mogelijke problemen ter zake willen vermijden.

Daarom is het wenselijk dat men dringend tot een internationale samenwerking komt tussen de staten, zowel voor lanceringen als voor het uitwerken van gezamenlijke programma's in toepassing van art. 9 van het Ruimteverdrag: «Bij het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte, met inbegrip van de maan en de andere hemellichamen, laten de staten die partij zijn bij dit verdrag zich leiden door het beginsel van samenwerking en onderlinge bijstand».

Desondanks blijft het heden ten dage onwaarschijnlijk dat bijvoorbeeld de SU bereid zou gevonden worden om zijn fabricageheimen mede te delen.

20. Een eerste vereiste om de verantwoordelijkheid van een staat vast te leggen bij het veroorzaken van schade, is het kunnen identificeren van deze «ruimtevoorwerpen».

Met dit doel werd de overeenkomst gesloten betreffende de inschrijving van voorwerpen die in de kosmische ruimte worden gelanceerd.

Deze internationale overeenkomst is de vierde in het domein van het ruimterecht. Het was de wens van de volkeren om een centraal register aan te leggen van de in de kosmische ruimte gelanceerde voorwerpen om de identificatie te vergemakkelijken.

Art. 1 begint met enkele definities van de in het verdrag voorkomende termen, nl. lancerende staat, ruimtevoorwerp en staat van inschrijving.

Art. 2 bepaalt dat elk ruimtevoorwerp, dat in een baan om de aarde wordt gebracht of in de kosmische ruimte gelanceerd wordt, door de lancerende staat in een door die staat bijgehouden register moet worden ingeschreven. De secretaris-generaal van de Verenigde Naties moet op de hoogte gesteld worden van het bestaan van dit register.

Art. 3 legt de secretaris-generaal van de Verenigde Naties op een centraal register bij te houden, dat een openbaar karakter heeft.

Welke de gegevens zijn die aan de secretaris-generaal hiervoor dienen verstrekt te worden staan in art. 4 van het verdrag: 1) naam van de lancerende staat; 2) inschrijvingsnummer of kengetal van het ruimtevoorwerp; 3) datum en plaats van de lancering; 4) de voornaamste parameter van de omloopbaan; 5) de functie van het ruimtevoorwerp.

In artikel 6 verbinden de staten zich ertoe om hulp en bijstand te verlenen wanneer bepaalde al dan niet geïdentifi-

ceerde ruimtevoorwerpen schade hebben aangericht ofwel een gevaar of dreiging betekenen.

Artikel 7 breidt het toepassingsgebied van het verdrag uit tot internationale intergouvernementele organisaties.

De overige artikels zijn de klassieke volkenrechtelijke bepalingen inzake ondertekening, bekrachtiging, inwerking-treding, opzegging en toetreding van een verdrag.

21. Voor de teruggave van de in de kosmische ruimte gebrachte voorwerpen of de samenstellende delen ervan, die geïdentificeerd zijn, dient verwezen te worden naar artikel 5 van de overeenkomst van 22 april 1968 inzake de redding van de ruimtevaarders.

Zoals met betrekking tot de ruimtevaarders bestaat er een drievoudige verplichting van a) informatie, zowel aan de lanceringsautoriteit als aan de secretaris-generaal van de VN, b) hulp en bijstand bij de opsporing en c) terugzending of terbeschikkingstelling aan de vertegenwoordigers van de lanceringsautoriteit.

De kosten van deze operaties zijn voor rekening van de lanceringsautoriteit, met inbegrip van de kosten van de maatregelen die genomen dienen te worden om eventuele schade of gevaar weg te nemen.

Hierdoor werd terecht tegemoetgekomen aan de vrees die bestond bij de kleine staten voor de kosten van dergelijke grootscheepse operaties. In elk geval levert de overeenkomst geen retentierecht op de ruimtevoorwerpen ten einde de schadeloosstelling hard te maken.

II. AANSPRAKELIJKHEID VOOR SCHADE

A. Schade veroorzaakt door ruimtetuigen

1. De nationaliteitstoeiwijzing brengt met zich mee dat een rechtstreekse band wordt gelegd tussen de lanceringsautoriteit en het ruimtevaartuig.

Hierdoor is het mogelijk bij aansprakelijkheidsbetwisting de verantwoordelijke staten of organisaties in rechte aan te spreken.

Bij betwistingen omtrent de verantwoordelijkheden voortvloeiend uit veroorzaakte schade zijn de partijen in het geding bekend. Een staat of internationale organisatie die zich kan beroemen op zijn exploten en successen in de ruimtevaart, moet immers ook de verantwoordelijkheid kunnen opnemen voor eventueel aangerichte schade.

Een moeilijk probleem betreft de vaststelling van de aansprakelijkheden. Hiervoor moet afstand gedaan worden van de principes van het Burgerlijk Wetboek. De aard van een ruimtevoorwerp maakt dat het niet bij de roerende of onroerende goederen kan worden ondergebracht, zodat bij het neerstorten op het territorium van een vreemde staat de oude «En fait de meubles possession vaut titre» niet van toepassing is.

Het Ruimteverdrag bevestigt deze visie. «De eigendom van voorwerpen die gelanceerd zijn in de kosmische ruimte, met inbegrip van voorwerpen die zijn geland of die in elkaar zijn gezet op een hemellichaam, en van hun samenstellende delen, wordt niet aangetast door hun aanwezigheid in de kosmische ruimte of op een hemellichaam of door hun terugkeer naar de aarde. Zodanige voorwerpen of samenstellende delen daarvan worden, indien zij worden aangetroffen buiten de grenzen van de staat die partij is bij dit verdrag en bij wie zij zijn geregistreerd, teruggegeven aan die staat,

die desgevraagd voor hun teruggave gegevens ter identificatie verschaft» (art. 8).

2. Ook het onderscheid tussen burgerlijk recht en strafrecht speelt hier geen rol. Het «fout»-begrip is evenmin weinig dienstig om de ruimterechtelijke aansprakelijkheid te beoordelen.

3. Na jaren onderhandelen is begin 1972 een verdrag klaargekomen «Over de internationale aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door ruimtetuigen». Voor «schade» aangericht aan het aardoppervlak of de vliegtuigen tijdens de vlucht, geldt een foutloze aansprakelijkheid (art. 2). Als de schade elders dan op het aardoppervlak, dit wil zeggen in de lucht of in de kosmische ruimte aangericht wordt door een ruimtevoorwerp van een staat aan dat van een andere staat, dan is de staat ten wiens laste de fout bewezen is, een vergoeding verschuldigd. Wordt dit bewijs niet geleverd, dan draagt iedereen de schade, die hij zelf heeft geleden (art. 3).

Geen ontheffing van aansprakelijkheid is mogelijk wanneer de verantwoordelijke staat in strijd met het volkenrecht en onder meer met het Handvest van de VN en het Ruimteverdrag gehandeld heeft.

Wat het begrip «schade» betreft, dient verwezen te worden naar de omschrijving in art. 1, a, dat alle materiële en morele schade omvat zowel van de natuurlijke personen, de rechtspersonen als de internationale organisaties. Door de verwijzing naar «de omschrijving» aantasting van de gezondheid, wordt duidelijk verwezen naar nucleaire schade en radioactieve letsels. Voor deze ruime toepassing pleit ook artikel 12, bepalend dat de schadevergoeding een herstel in de oorspronkelijke toestand dient teweeg te brengen.

Tot zover kan men stellen dat dit verdrag een klaar antwoord bezorgt op de bedoelde problemen.

Als we ons echter afvragen welk recht – het nationaal recht of het volkenrecht – moet worden toegepast, blijven we in het duister tasten, hoewel er een duidelijke neiging is om de beginselen van het volkenrecht, de rechtvaardigheid en de billijkheid toe te passen (artikelen 12 en 19).

De ruimteactiviteiten betreffen de gehele mensheid. Daarom moet uiteindelijk het nationaliteitsprincipe van secundaire aard blijven en kan het slechts beperkend toegepast worden. Alle geschillen die het nationaal kader overschrijden of waarbij een inbreuk gepleegd wordt op de verdragen ter zake, zover deze zelf niet heeft voorzien in afdwingbare tuchtregelen, zouden verplicht dienen onderworpen te worden aan de jurisdictie van het Internationaal Gerechtshof te 's-Gravenhage.

4. Het verdrag inzake de internationale aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door ruimtevoorwerpen gaat nog niet zover dat het tegemoetkomt aan de SU die gekant blijft tegen elke vorm van internationale arbitrage.

De schadeloosstelling dient gevorderd te worden langs diplomatieke weg (art. 9). De vorderingen moeten binnen een jaar na het schadegeval of van de kennisneming van de feiten ingesteld worden (art. 10). Indien binnen het daaropvolgende jaar geen regeling is tot stand gekomen, kunnen de partijen een commissie oprichten, bestaande uit drie leden, één van elke staat plus een voorzitter, in onderlinge afspraak gekozen, of door de secretaris-generaal van de Verenigde Naties aangewezen, om het geschil te beslechten met meerderheid van stemmen, zonder dat deze scheidsrechterlijke beslissing definitief en bindend is, tenzij partijen dit overeen-

gekomen zijn (art. 19). Dit geldt slechts als een aanbeveling. Dit houdt ook een duidelijk tekort in, hoewel partijen er te goeder trouw rekening mee moeten houden (art. 19. 2).

De commissie moet binnen een jaar een gemotiveerde beslissing nemen, die openbaar gemaakt wordt, zowel aan de partijen als aan de secretaris-generaal van de VN. Op zichzelf is zulk voorschrift al een pressiemiddel.

5. Voordat een staat – en alleen hij kan partij zijn in een geding van schadeloosstelling voor ruimteaansprakelijkheid, zowel als eiser als als verweerder (art. 8) – een eis tot vergoeding instelt, wordt niet vereist dat de interne rechtsmiddelen volledig aangewend zijn (art. 11). Het slachtoffer van een dergelijk ongeval kan niettemin een geding aanhangig maken bij de eigen rechtscollèges. De staat zelf kan geen dubbele vordering laten gelden, namelijk op basis van het verdrag en bij de gerechtelijke overheid.

Het verdrag laat ook een ruime marge open voor de staat die de eis van een natuurlijke persoon of van een rechtspersoon wil inwilligen. Buiten de algemene regel dat de staat alleen zijn onderdanen (nationaliteitsprincipe) kan vertegenwoordigen, kan ook de staat op wiens grondgebied de schade zich heeft voorgedaan, een vordering instellen. Dit is praktischer wegens de onderzoeken en expertises die ter plaatse moeten gebeuren, op voorwaarde dat het recht van verdediging in acht genomen wordt.

Het verdrag voorziet in art. 8 in een derde mogelijkheid en spreekt over de «ingezetene» van de staat, wat neerkomt op een «residentie» van de burger.

Alleen de onderdanen van de verantwoordelijke staat zijn uitgesloten van de regeling zoals omschreven in het verdrag. Zij moeten een beroep doen op de interne rechtsmiddelen. Dit is ook het geval voor de onderdanen van andere staten die meewerken aan het ruimteproject of zich in de nabijheid bevinden ingevolge een uitnodiging van de verantwoordelijke staat.

Als er meerdere staten verantwoordelijk gesteld worden, speelt de hoofdelijke aansprakelijkheid (artt. 4 en 5).

B. Case Study

6. Door de neerstorting op 24 januari 1978 van de Kosmos 954-satelliet op het Canadese grondgebied zijn bepaalde aspecten van de ruimtevaart in het nieuws gekomen en worden de bezwaren van bepaalde geleerden, die aardverschroeiing en dergelijke ten gevolge van neerstortende ruimtevoorwerpen in het vooruitzicht stelden, meer «au sérieux» genomen.

Doch, hoewel de Deense astronoom Henrik Stub destijds gewaarschuwd had voor een ruimtecatastrofe indien de Amerikanen er niet spoedig in zouden slagen Skylab in een hogere baan te brengen, was men de Kosmos-ramp reeds lang vergeten.

De NASA-deskundigen hadden de val op het aardoppervlak van Skylab voor eind 1979 of begin 1980 voorspeld. Op 11 juli 1979 kwam het ruimtelaboratorium Skylab, dank zij een koerswijziging op het laatste ogenblik niet terecht op een deel van Australië.

1. Het Kosmos 954-ongeval

7. Bij het Groot Slavenmeer in Noordwest Canada is een militaire Sovjet-russische satelliet met kleine kernreaktor aan boord, de Kosmos 954, neergestort.

Op de persconferentie die de presidentsadviseur Brezinsky te Washington hield, werd verklaard dat deze satelliet, die sinds 18 september in een baan om de aarde draaide, zeer waarschijnlijk in de dampkring verbrand was. Brokstukken zijn nochtans in de buurt van Yellowknife, Fort Providence en Uranium City terechtgekomen en kunnen een radioactieve neerslag op aarde veroorzaken.

De Kosmos was een ruimtetuig zo groot als een kubus met een zijde van ongeveer 90 cm, die 45 kg weegt en een kernreactor bezat, die op uranium 235 werkte.

De neerstortende satelliet leek op een grote vuurbol, die een twintigtal kleine vuurbollen in zijn zog meesleepte, aldus bepaalde ooggetuigen.

Volgens de Amerikaanse inlichtingendiensten was deze satelliet bestemd voor spionageopdrachten boven de Stille Oceaan. De Kosmos had een explosieve lading aan boord om vijandelijke ruimteschepen te vernietigen. Na verbruik van het uranium wordt normaal het gedeelte van de Kosmos-satellieten, dat een kernreactor aan boord heeft, met een raket dieper de ruimte ingeschoten, waar het voor verscheidene honderden jaren «onschadelijk» zou zijn.

Het Westduitse instituut voor kernonderzoek in Karlsruhe meldde dat de Kosmos 954 geen spionagesatelliet was zoals aanvankelijk gedacht werd, maar dat het om een «Jagersatelliet» ging. De kernreactor aan boord zou dan gediend hebben voor het opladen van een laserkanon, dat vijandelijke raketten kan uitschakelen door zijn sensors met een felle lichtstoot blind te maken.

8. Toch is dit niet het eerste ongeval met ruimtevoorwerpen. Reeds in 1964 en in 1970 kenden de Verenigde Staten soortgelijke ongevallen met ruimtetuigen, die radioactieve krachtbronnen aan boord hadden.

In 1964 stortte de SNAP 9 A met een plutoniumkrachtbron aan boord boven Madagascar neer. In 1970 schopte de bemanning van een mislukte Apollo 13 maanvlucht een module met een door plutonium gedreven thermo-elektrische generator in een baan om de aarde. Op 11 april kwam deze in de dampkring terecht en de overblijfselen vielen in de Tonga-trog in de Stille Oceaan.

2. De val van het Skylab

9. Het Amerikaanse ruimtelaboratorium Skylab begon omstreeks 18 uur uiteten te vallen boven de Atlantische Oceaan. De meeste brokstukken zijn daarna terechtgekomen in de zuidelijke Indische Oceaan en op Australisch grondgebied. Vanop vier vliegvelden in het zuidwesten van Australië werden tussen 20 en 50 gloeiende stukken waargenomen die uit de lucht vielen. Ook de inwoners van Esperance, Albany en Perth zagen onderdelen vallen.

Aan het bestaan van Skylab was een einde gekomen tijdens de 34.981e omloop. Skylab had een diameter van 7 meter, een lengte van 36 meter en woog oorspronkelijk bij zijn lancering als laatste trap van een Saturnus V-raket 95 ton.

Het Skylab-avontuur was een prestigieus programma dat 13 miljard frank gekost heeft en drie groepen van ruimtevaarders de kosmische ruimte ingestuurd heeft. In 1973 afgevuurd was het nochtans een levensduur van tien jaar toegezegd.

In een vijfhonderdtal brokstukken van 113 kg tot 2 ton elk, is het ruimtelaboratorium na verbranding in de atmosfeer op aarde teruggekomen. De meeste brokstukken kwa-

men in zee terecht, een klein deel ervan op het Australisch grondgebied.

10. Canada vernam het neerstorten van de Kosmos 954 door een telefoontje van President Carter met Premier Trudeau.

Het is dan ook spontane verontwoording die Canada uitte toen het via Washington op de hoogte werd gesteld van Russische Kosmos-moeilijkheden. Dit betekent dat onverschillig welke staat op een of andere dag een dergelijk tuig op zijn grondgebied kan krijgen zonder dat de verantwoordelijke staat ook maar iets laat weten.

Een tweede consequentie die vroeger niet werd toegegeven van officiële zijde: niettegenstaande het Ruimteverdrag en het beginsel van vreedzaam gebruik van de kosmische ruimte sturen de Amerikanen en de Russen spionagesatellieten, alsmede satellieten met louter militaire doeleinden de kosmische ruimte in. Satellieten of ruimtetuigen die geladen en aangevuurd zijn met kernapparatuur vormen de bevoorradingsprojectielen van de A-stralen ter voorbereiding van een atoomoorlog.

De aankondiging van de naderende val van Skylab is via alle persmedia de wereld ingestuurd. Elk land heeft een comité opgericht dat de veiligheid van het grondgebied en zijn burgers diende te waarborgen in zoverre Skylab op hun gebied zou neervallen. Het was nagenoeg een vooralarm voor een atoomoorlog, waarbij allerlei gegevens over de val gecoördineerd werden en allerlei gegevens de wereld werden ingestuurd.

In werkelijkheid is er geen enkele bescherming van de burgers mogelijk, maar in casu was dank zij het zaaian van wat paniek iedereen gealarmeerd. Het lijdt geen twijfel dat, mocht een brokstuk van Skylab op een huis vallen zijn, dit totaal vernietigd zou zijn en er geen overlevenden zouden zijn geweest.

3. Brokstukken Kosmos 1402

11. De Sovjetunie heeft de Kosmos 1402-satelliet op 2 augustus 1982 gelanceerd met het doel de bewegingen van de vlooteenheden na te gaan. Het twee ton wegend deel waarin de kernreactor zich bevindt, reageerde niet meer op de signalen die de satelliet in een hogere baan wilden brengen. Het grootste deel van de opgebrande brokstukken viel uiteindelijk neer in de Indische Oceaan op 24 januari 1983.

In verscheiden landen stonden zogenaamde schoonmaakkploegen klaar om eventuele resten op te sporen, die op de aardbodem en het oceaanooppervlak neervielen, na niet volledig in de atmosfeer te zijn opgebrand.

12. Naar aanleiding van het Kosmos 954-ongeval heeft de Canadese afgevaardigde in het comité voor vreedzaam gebruik van de kosmische ruimte op 5 juli 1978 meegedeeld dat de opzoekings- en reddingsoperaties, die 100 kg aan brokstukken hadden opgeleverd, verspreid over 80.000 km, tot nog toe 12 miljoen dollar gekost hadden. Hij voegde eraan toe dat nagenoeg alle brokstukken radioactief bevonden werden.

Op 23 januari 1979 presenteert Canada een rekening van 6.041.747,70 dollar aan de SU voor de schade aan zijn grondgebied, zijn burgers en zijn ingezetenen, die het via diplomatieke weg poogt te verzilveren. Het voegt er een lijst met inventaris aan toe voor de opsporing en de recuperatie van een aantal radioactieve brokstukken zoals enerzijds uit-

gevoerd door zijn Ministerie van Defensie en anderzijds door de controle-commissie voor Atoomenergie. Uiteindelijk werd een minnelijke regeling getroffen tussen beide staten door betaling van een som van 3 miljoen dollar door de SU.

13. Sinds Kosmos 954 is er niet veel veranderd. De Amerikanen en de Russen kunnen bepaalde koerswijzigingen aanbrengen om een wereldramp te vermijden, mits er zich geen onvoorzienbare feiten voordoen. De vele honderderden voorwerpen die nog rondzweven in de kosmische ruimte zullen, met deze gevaren voor ogen, allemaal op een dag op aarde terecht komen, zonder dat de getroffen staat of burger terdege gevrijwaard wordt.

Het slachtoffer staat in een ongunstige positie. Het heeft geen vat op de ruimteactiviteit en kan ook geen maatregelen nemen voor zijn bescherming. Ten slotte, in geval van schade, is het in de onmogelijkheid een fout te bewijzen. Dat is dan ook de reden waarom de traditionele begrippen fout - schade - oorzakelijk verband redelijkerwijze niet aangewend kunnen worden. De ruimtestaat creëert door zijn ruimteactiviteit een dergelijk groot risico dat hij ook voor de gevolgen ervan moet instaan.

De vraag blijft, is de grens van het toelaatbare niet overschreden, wanneer de Daily Mail de verbazingwekkende theorie van Indiase ontdekkers de wereld instuurt, die beweren dat de ramp met de Air-India Boeing, die op 23 juni 1984 het leven kostte aan 329 mensen te wijten was aan wrakstukken van het Sovjetrussische ruimtetuig Progress 24, die bij hun terugkeer in de dampkring niet zijn opgebrand en met een hoge snelheid op het vliegtuig zijn terechtgekomen.

C. De verontreiniging van de ruimte

14. Zoals bij de water- en de luchtverontreiniging wordt er te weinig aandacht geschonken aan de biologische gevolgen van de verontreiniging van de ruimte.

Luidens de solidariteitstheorie is een staat verplicht te onderhandelen met zijn buurstaat wanneer hij op een waterloop werken wil uitvoeren of er gebruik van wil maken, met schade voor die buurstaat als gevolg. Wordt geen overeenstemming bereikt, dan dient een beroep gedaan te worden op een gerechtelijk orgaan om de betwisting te beslechten. Pas na deze procedure te hebben aangewend kan de staat in kwestie tot de uitvoering van de beoogde werken overgaan. Eventueel kan hij aan de benadeelde buurstaat schadeloosstelling of een aandeel in de behaalde voordelen dienen te verlenen.

We kunnen ons op deze regeling inspireren om een reglementering uit te werken voor de verontreiniging van de ruimte. Alleen moet abstractie gemaakt worden van het territoriaal perspectief. De ruimteverontreiniging is geen schade toegebracht aan het grondgebied van een staat: het is een schade toegebracht aan de biologische levenskracht van de menselijke ruimte. Deze in wezen humanitaire schade kan dan ook niet aan de staat die schade leed, worden vergoed.

Maatregelen dienen uitgevaardigd te worden op drieërlei gebied: 1) verbod van verdere verontreiniging; 2) herstel in de vorige toestand op kosten van de verantwoordelijke staat; 3) forfaitaire vergoeding om de administratiekosten en kosten van onderzoek van de controlecommissie te dekken.

De verontreiniging moet gezien worden in verhouding tot de aarde, die hierdoor eventuele besmettingen kan oplopen; eventueel worden de ruimtevaarders aangetast.

15. Na een aantal krantekoppen in de aard van «NASA wil absoluut gestrande satellieten gaan redden» en «Kapotte satellieten naar aarde teruggehaald voor herverkoop» blokt De Standaard van 30 oktober 1985 op haar frontpagina: «Afval maakt ruimte steeds gevaarlijker».

Het bericht afkomstig uit Londen meldt dat wrakstukken en afval van ruimtestations, defecte satellieten en metalen hulzen van gebruikte rakettrappen in groten getale in de ruimte zweven. De aarde loopt bijgevolg ernstig gevaar om binnenkort omgeven te worden door een gordel van ruimtevaartrommel.

Een recent NASA-rapport waarschuwt voor deze ruimtetrommel en stelt niet alleen de mogelijk materiële schade voorop, maar verwijst ook naar de slachtoffers bij de astronauten.

Zelfs het defensieschild in het ontwerp van het Star Wars programma zou bedreigd worden door rondvliegende resten van ruimtevoorwerpen.

Als voorbeelden uit het verleden worden aangehaald: het verlies door de SU van twee satellieten, respectievelijk in januari 1978 en in juli 1983 hoogstwaarschijnlijk ten gevolge van botsing met afval, en de beschadiging van een venster van het Amerikaanse ruimteveer «Challenger» in juli 1983. Door de enorme snelheden in de ruimte kan een minuscuul voorwerp in de ruimte dodelijke gevolgen hebben voor een astronaut.

Als men er rekening mee houdt dat er van de 5.500 ruimtetuigen die zich in de kosmische ruimte bewegen, drie vierde afval is en dat dit aantal per jaar met 500 voorwerpen verhoogd wordt, dan is het vooropgestelde gevaar zeer reëel. Deze uitgebrande rakettrappen, opgebrande tanks, isolatiemateriaal, schroevendraaiers, enz. dwarrelen honderden jaren rond van lagere naar hogere banen.

Als dit afval in aanraking komt met de laserwapens, die deel uitmaken van het VS Star Wars programma kan de wereld slechts uitkijken naar zijn totale zelfvernietiging.

De studieplannen om de verontreiniging van de ruimte tegen te gaan kunnen niet vlug genoeg uitgewerkt worden om te komen tot een verdrag ter zake, dat het principe ontwikkelt dat even in het Maanverdrag wordt aangeraakt, namelijk dat maatregelen dienen te worden genomen ter voorkoming van het verstoren van het bestaande evenwicht in het milieu (art. 7).

III. STAR WARS

1. De bijzondere problematiek van radio, T.V. en elektrische verbindingen werd reeds geregeld door de Conventie van Atlantic City (1947), waarbij de Internationale Verreberichtgevingsunie (Internationaal Telecommunication Union - I.T.U.) als gespecialiseerd organisme van de Verenigde Naties werd ingesteld.

In 1865 werd te Parijs de Internationale Telegraafunie opgericht. Ze kreeg in 1932 de naam van I.T.U. (Conferentie van Madrid). Sinds 1948 heeft de organisatie haar zetel te Genève. Een 130-tal landen zijn lid van de unie, waaronder België en Nederland.

De structuur bestaat kortweg uit: 1) een diplomatieke conferentie van gevolmachtigde ministers als hoogste beslis-

singsorgaan, dat normaal om de vijf jaar samengeroepen wordt en de 25 leden benoemt van 2) de administratieraad, die normaal jaarlijks bijeenkomt; 3) voorts een algemeen secretariaat met een secretaris-generaal en 4) een raad voor internationale golfengtenregistratie, alsook adviserende telegraaf-, telefoon- en radiocommissies.

Het doel van de unie is tweeledig: enerzijds beoogt zij het vaststellen van internationale reglementen voor radio- en televisiediensten en het nastreven van mogelijke tarieven, anderzijds wil zij de internationale samenwerking bevorderen tot verbetering en rationalisering van het gebruik van verberichtgevingsdiensten.

De telecommunicatie wordt als volgt gedefinieerd in de conventie: «toute transmission, émission ou réception de signes, de signaux, d'écrits, d'images, de sons ou de renseignements de toute nature, par fil, radioélectricité, optique ou autres systèmes électromagnétiques».

Door de ruimtevaartexploot is de verberichtgeving van kapitaal belang geworden. Door resolutie 1721 (XVI) van de VN van 20 december 1961 betreffende het vreedzaam gebruik van de kosmische ruimte zijn dus ook aan de I.T.U. nieuwe taken opgedragen.

2. Om maar één knelpunt op te werpen, blijven we staan bij de mogelijkheden van politiek misbruik van de T.V.-satellieten. Algemeen is dit geen nieuw probleem, want reeds op 3 november 1947 in haar resolutie 110 sprak de Algemene Vergadering van de VN een veroordeling uit over propaganda die gericht is op, of aanleiding kan geven tot, het uitlokken of het aanmoedigen van bedreigingen van vrede, inbreuken op de vrede of daden van agressie.

Deze resolutie is van toepassing op de kosmische ruimte.

Het verzorgen van rechtstreekse radio- en televisieuitzendingen door middel van satellieten is een omwenteling die grote politieke problemen schept. Het is hierdoor mogelijk geworden dat een sterk land de oorlog tegen een zwakker, minder politiek stabiel land zou kunnen winnen zonder ook maar een schot te lossen.

Om deze politieke vraagstukken op te lossen diende Felix Chavet, destijds de Franse afgevaardigde van de VN-werkgroep van satellieten voor rechtstreekse radio- en televisieuitzendingen te Genève, een werkdocument in. Hij ziet in hoofdzak twee problemen: a) slechts enkele staten kunnen dergelijke communicatiesatellieten gebruiken zodat dit de technologische kloof zal vergroten; b) door de suggestieve kracht van de televisie kunnen nationale cultuurfatsoenen en sociale stelsels gemakkelijk opgedrongen worden.

Hij doet de volgende aanbevelingen:

a) andere landen, wier grondgebied door de satellieten wordt bestreken, moeten de mogelijkheid hebben deze satellieten eveneens te gebruiken;

b) elke vorm van propaganda, die de internationale of de interne vrede in gevaar kan brengen, moet worden verboden, evenals elke inmenging in binnenlandse aangelegenheden van een andere staat. Ook tendentieuze berichtgeving via dergelijke satellieten moet worden verboden;

c) zonder toestemming van de landen die de programma's kunnen ontvangen, mag geen handelsreclame worden uitgezonden.

Voorts wordt in het document gepleit voor de oprichting van een internationaal lichaam dat op een soortgelijke reglementering toezicht moet houden.

3. De volledige lijst vermelden van alle gelanceerde ruimtevoorwerpen zou te ver leiden. Hoewel vaststaat dat men de leek aldus vermeld zou kunnen doen staan van al wat in de kosmische ruimte rondzweeft en een dag terug op aarde moet vallen.

Om een idee te hebben van het aantal en van het ritme van de lanceringen: de NASA heeft gedurende het eerste jaar van haar bestaan, in 1959, reeds 19 satellieten de ruimte ingestuurd. In 1966 is dit aantal zelfs opgelopen tot 74 ruimtevoorwerpen.

4. Mijn aandacht gaat echter vooral naar de functie van deze ruimtevoorwerpen. Het SIPRI-jaarboek van 1978 maakte reeds gewag van een ruimteslagveld. Het meldt dat de VS en de SU werken aan satellietdodders ter vernietiging of bemachtiging van elkaars ruimtespionnen en dat de VS en de SU onderzoeken doen inzake dodende stralen, die vijandelijke ruimtevoertuigen kunnen doen verdampen.

SIPRI stelt verder dat de toenemende militarisering van de ruimte de mens ervan zou kunnen overtuigen dat een beperkte kernoorlog kan worden gestreden en gewonnen, quod non.

De cijfers die deze stelling ondersteunen, zijn indrukwekkend. Van de 2.000 satellieten die gelanceerd zijn, heeft 75% een militair oogmerk. Van de 133 die in 1977 in de ruimte werden gebracht, zijn er 95 met een militair oogmerk, waarvan 82 Sovjetrussische, 12 Amerikaanse en 1 van de NAVO.

Dit staat ver af van de beginselverklaring van Nikita Chroustchov bij de lancering van de eerste Kosmossatelliet op 16 maart 1962 die als doeleinden stelde: «studie van de kosmische ruimte, astronomie, weerstudie...»

Buiten de *verkenningssatellieten*, die meer dan de helft uitmaken van de satellieten met militaire doeleinden, zijn er *satellieten voor militaire telecommunicatie*. Hoewel het Ruimteverdrag duidelijk voorziet in een verbod van het lanceren van wapens van massavernietiging, staat het buiten kijf dat de SU 15 Kosmossatellieten, die agressieve wapens zijn, de zgn. «killer-satellieten» (kunstmanen die in de nabijheid van een andere satelliet tot explosie kunnen worden gebracht en het doel op die manier uitschakelen), heeft afgevuurd.

Aan deze experimenten werd ingevolge SALT I in 1971 een einde gemaakt, daar ze operationeel waren.

Andere ruimtewapens van massavernietiging zijn de *onderscheppingssatellieten*, die effectief door de SU gebruikt werden, zodat de Amerikanen hun project van satellieten en anti-satellieten verder zijn gaan bestuderen en uitwerken.

Om te bepalen of een kunstmaan een al dan niet militair karakter heeft, dient de omloopbaan nagegaan te worden. Een verkenningssatelliet zal bijvoorbeeld een zo laag mogelijke baan beschrijven.

Terwijl bij de SU het militair karakter van haar satellieten schuilgaat onder het wetenschappelijk Kosmos-programma, dragen de Amerikaanse «geheime» satellieten geen naam. De registratieverplichting belet in elk geval dus niet dat de ruimtevoorwerpen voor een groot deel een militair doel hebben.

5. Op het gebied van de spionage beschikken we niet over een of andere rechtsregel van internationaal recht. Artikel 36 van de Conventie van Chicago geeft het recht aan elke staat om fotografische opnamen boven zijn grondgebied te verbieden. Doch deze conventie beheerst alleen het grondgebied van de staten en hun luchtruim en kan moeilijk bij analogie toegepast worden voor de kosmische ruimte, die

opengesteld wordt voor de gehele mensheid. Anderzijds stelt A. Yokaris (Revue Française de droit aérien, 1984) dat algemeen bekend is dat in oorlogstijd het ronselen van inlichtingen over een vreemde mogendheid in toepassing van de Conventie van Den Haag van 1907 toegelaten is. Toch voegt hij er onmiddellijk aan toe dat het problematisch is deze lijn door te trekken in vredetijd. Kortom, er bestaan geen andere regels van internationaal recht inzake spionageactiviteiten dan de interpretatiemogelijkheid die ingebouwd is in artikel 4, alinea 2, van het Ruimteverdrag dat de maan en de hemellichamen enkel openstelt voor vreedzame doeleinden. Het Maanverdrag bevestigt deze rechtsregel en breidt hem uit.

Spionagesatellieten mogen geenszins een daad van mogelijke agressie voorbereiden. In die hypothese zou immers inbreuk gemaakt worden op de rechtsregel dat de kosmische ruimte, de maan en de ruimtelichamen kunnen worden geëxploreerd en geëxploiteerd als erfgoed van de mensheid in het voordeel en ten behoeve van alle staten.

Hier is dus een nieuwe rechtsregel van internationaal recht gecreëerd die de militaire activiteiten in vredetijd slechts toelaat voor zover ze geen mogelijke daad van agressie vormen.

6. Maar ik heb de overtuiging, en ik sta niet alleen, dat de drempel van de spionagetoelaatbaarheid reeds lang overschreden is.

Intussen wordt door de VS en de SU gewerkt aan anti-satellietwapens, die ofwel uit raketten (gelanceerd van de grond of vanuit vliegtuigen) uit hunter-killer-satellieten (Asats) of uit stralingswapens (hoge frequentie laserstralen) kunnen bestaan. Bilaterale pogingen om deze wapenwedloop in de ruimte te stoppen, faalden. Het voorstel in 1981 door de SU gedaan om alle wapens, dus alle destructiemiddelen in de ruimte te verbieden, werd door de VS verworpen. De Asat-wapens kunnen ook gebruikt worden als afweermiddel tegen intercontinentale raketten. De Amerikaanse President gaf in 1983 aan de technologen de opdracht middelen te vinden om strategische nucleaire wapens onschadelijk te maken. Daarbij kan gedacht worden aan een combinatie van een «lasergordijn» en de vernietigingskracht van Asats.

De enorme publiciteit, die gegeven is geweest aan de maanvluchten en andere astronautische exploten, heeft deze werkelijkheid uit de perskoppen verdreven en heeft het de VS en de SU mogelijk gemaakt hun ruimteoorlogsvoeringstechnieken uit te bouwen.

Het gevaar wordt gevormd door een anti-satellieten-oorlogsvoering. De SU werkt reeds jaren aan een aantal technieken om de vijandelijke satellieten te kunnen vernietigen.

De VS, die een achterstand hadden op dit gebied, zijn thans een ruimtepencil aan het ontwikkelen in het kader van hun anti-satellietensysteem die bij machte zou zijn het ruimtelichaam Saljoet op te halen en naar de aarde te brengen.

Recent liet President Reagan een nieuw anti-satellietwapen uittesten, niet alleen als militaire oefening, maar ook met de bedoeling een signaal aan Moskou te geven in een poging de SU te bewegen tot ernstige ontwapeningsbesprekingen. Ter verantwoording zei de Amerikaanse woordvoerder dat de SU reeds over een anti-satellietstelsel beschikte dat laagvliegende Amerikaanse satellieten kan vernietigen en dat ze op het punt staan een laserwapen voor de ruimte te ontwikkelen, zodat de VS verplicht is een eigen anti-satel-

lietwapen te bouwen om het strategisch evenwicht te herstellen.

Het Amerikaanse anti-satellietwapen is een uiterst geavanceerd tuig van zes meter lang met een kleine kop, die zich vasthecht aan zijn doel en afgevuurd wordt uit een F-16 gevechtsvliegtuig. Via zijn chips geeft hij informatie door aan de raket die al dan niet tot de aanval overgaat.

Op 13 september 1985 was het dus «oorlog» in de ruimte.

Ondertussen meldt de International Defense Review dat de SU reeds sinds 1964 aan ruimtewapens werkt en destijds een organisatie voor ruimtedefensie oprichtte onder leiding van prof. Jelikov genaamd «Protivokomitsteska» (anti-ruimte-defensie). Het zijn zgn. wapens als protonenstralen, half-infrarode stralen, een plasmastraalgenerator en in de ruimte gestationeerde lasers. Ook de SU beschikt dus over een Star-Warsprogramma.

De Westerse bondgenoten werden meteen ook door de Amerikaanse autoriteiten uitgenodigd om mee te werken aan dit Strategic Defensive Initiative (S.D.I.) en aldus hun research potentieel kenbaar te maken.

7. Als men C3 satellieten wil beschermen in oorlogstijd is een verbod van het bezit van Asat-wapens niet toereikend.

Immers, in oorlogstijd, vallen de mogelijkheden weg van verificatie, en daarmee de gelding van de verboden bepalingen om bepaalde wapens te produceren en te bezitten.

Vandaar de wenselijkheid om bij overeenkomst de C3 satellieten te rangschikken onder de doelen die in de oorlog niet mogen worden aangevallen. In het oorlogsrecht bestaan dergelijke verbodsregels niet alleen t.a.v. niet militaire objecten zoals monumenten, maar ook t.a.v. krachtinstallaties die militair van grote betekenis zijn.

Wie de ruimte beheerst, zal de wereld beheersen !

SLOTBESCHOUWINGEN

Welke internationaalrechtelijke regels zijn reeds van toepassing inzake de ruimte en de ruimtelichamen ?

Behoudens het Ruimteverdrag dat met zijn 17 artikelen een «framework» is, waarvan de controle en de toepassing niet verzekerd worden, bestaat een aanvulling in de jaarlijkse resoluties en aanbevelingen van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties en in het Non-proliferatieverdrag van 12 juni 1968, waarbij het de atoomstaten van het ogenblik verboden werd op welke wijze ook, atoomwapens door te geven aan of te verspreiden over de andere staten. Bovendien is er het Verdrag van 5 augustus 1963, dat de atoomproeven verbiedt in het luchtruim, in de kosmische ruimte en onder water.

Humanitair gesproken dient elke oorlogsvorm, elke agressie, die onmenselijke proporties kan aannemen door de aanwezigheid van wapens van massavernietiging gesanctioneerd te worden. In het kader van de VN zijn hiertoe de nodige instrumenten voorhanden.

Wat misschien science-fiction lijkt, maar een harde werkelijkheid zou kunnen zijn is dat de «ruimte-oorlog» de meest evidente botsing van de strijdkrachten van de Sovjetunie en de Verenigde Staten voor de komende jaren vormt. Immers, de twee supermogendheden zijn verontrustend ver gevorderd met hun programma's die regelrecht kunnen leiden tot een vernietigende ruimteslag.

Het is duidelijk dat het Ruimteverdrag strekkende tot het vreedzaam gebruik van de kosmische ruimte soms op een

flagrante manier met voeten wordt getreden, zonder dat de publieke opinie hierover ingelicht wordt, a fortiori opgeschud geraakt.

Publiciteit voor de maanvluchten en andere astronautische exploten heeft deze werkelijkheid uit de perskoppen gehaald en heeft het de supermogendheden mogelijk gemaakt hun ruimte-oorlogsvoeringstechnieken uit te bouwen.

Het is betreurenswaardig dat de supermogendheden, bijna met bedrieglijk opzet, de andere staten internationale verdragen ter bekrachtiging voorleggen om van hen het engagement af te dwingen dat de ruimte enkel voor vreedzame doeleinden mag worden aangewend, terwijl zij vooraf weten dat ze plannen aan het maken zijn om hun militair potentieel in de kosmische ruimte op te bouwen.

De kunstmanen zijn van primordiaal belang, omdat de controle op SALT II in werkelijkheid uitgeoefend wordt door de verkenningkunstmanen en dat geheel het communicatiesysteem bij oorlogsvoering gebaseerd is op de telecommunicatiekunstmanen.

Doch met deze werkelijkheid voor ogen moet ernstig de vraag gesteld worden of het niet beter is voor de mensheid radicaal een einde te maken aan alle ruimteactiviteiten.

Immers, de maanvluchten en de wetenschappelijke zoektochten naar andere planeten hebben niet veel nut gehad. Er is nagenoeg geen leven te bespeuren en er zijn geen belang-

rijke grondstoffen te halen. De supermogendheden verkwisten aldus miljarden die beter gebruikt kunnen worden om de ondervoeding in te dijkten.

Ten slotte wordt door de activiteiten de radioactiviteit op de aarde zodanig vermeerderd dat het leven bedreigd wordt en kanker een alledaagse werkelijkheid is geworden. Daarnaast lopen we nog het gevaar dat eerstdaags brokstukken van de ongeveer 2.000 kunstmanen op ons hoofd terecht komen met alle catastrofale gevolgen vandien. Het mogelijke vergoedingssysteem, dat ingebouwd wordt in het verdrag inzake de internationale aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door ruimtevoorwerpen, kan dit leed niet helen.

Wat heeft dit nog te maken met de mooie idealen neergeschreven in het Ruimteverdrag, dat de kosmische ruimte uitroept tot een «res communis» geschikt om de levensbronnen van de mens tot ontwikkeling te brengen?

Mijn bijdrage wil een pleidooi zijn om de ruimteactiviteiten beperkt te houden en in te tomen, omdat er in de kosmische ruimte vrijwel geen levensbronnen te exploiteren zijn, omdat de exploratie en exploitatie ervan geen stap is naar vrede en geluk, maar een reëel gevaar betekent voor onze zelfvernietiging.

Raoul M. DE PUYDT

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 12 DECEMBER 1988

Voorzitter: de h. Marchal, waarnemend voorzitter

Rapporteur: de h. Willems

Openbaar ministerie: mevr. Liekendael, advocaat-generaal

Advocaat: mr. Houtekier

Arbeidsongeval — Verzekering — Vergoedingen — Rechtsvordering tot betaling — Rechtsvordering tot terugbetaling — Verjaring — Arbeidsongevallenwet — Toepassingsfeer

De in art. 69, eerste lid, Arbeidsongevallenwet bedoelde driejarige verjaring geldt enkel ten aanzien van de rechtsvordering tot betaling en de rechtsvordering tot terugbetaling waarvan sprake is in de wetgeving inzake arbeidsongevallen.

N.V. A. t/ L.C.M.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 juni 1987 door het Arbeidshof te Bergen gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 2262 van het Burgerlijk Wetboek, 63 (oud, vóór de wijziging ervan bij het koninklijk besluit nr. 18 van 6 december 1978, de wet van 9 november 1983 en het koninklijk besluit nr. 530 van 31

maart 1987), inzonderheid § 2, derde lid, en 69, eerste lid, van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971;

doordat het arrest eiseres veroordeelt om aan verweerder 129.924 frank in hoofdsom te betalen op grond: dat de verzekeringsinstelling haar vordering doet steunen op artikel 63, § 2, van de wet van 10 april 1971; dat het niet gaat om een «subrogatieve» vordering, waarbij de verzekeringsinstelling in de rechten treedt van de schadeloos gestelde werknemer, maar om een persoonlijke rechtsvordering in verband met een eigen recht van de verzekeringsinstelling; dat op het onderhavige geval niet de in artikel 69 van de wet van 10 april 1971 bedoelde verjaring maar wel de dertigjarige verjaring van toepassing is; dat de oorzaak van de schuld van de arbeidsongevallenverzekeraar te vinden is in een sanctie te zijnen opzichte, wat dus niets te maken heeft met de rechtsvordering krachtens indeplaatsstelling, waarvan alleen sprake is in artikel 69 van de wet van 10 april 1971;

...

Overwegende dat, enerzijds, artikel 63, § 2, derde lid, van de Arbeidsongevallenwet als volgt luidt: «De vergoedingen wegens arbeidsongeschiktheid, bepaald door de verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit, zijn door de verzekeraar, die nalaat de verklaring bedoeld in het eerste lid tijdig te doen, verschuldigd vanaf het begin van de arbeidsongeschiktheid tot en met de dag van de verklaringen aan de werknemer die, buiten de aangifteformaliteit, de voorwaar-

den vervult om ze te bekomen» en «die vergoedingen worden aan de getroffen betaald door de verzekeringsinstelling van de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering die ze rechtstreeks verhaalt op de verzekeraar», en anderzijds artikel 69 van dezelfde wet bepaalt dat de rechtsvordering tot betaling van de vergoedingen en de rechtsvordering tot terugvordering van onverschuldigde vergoedingen na drie jaar verjaren;

Overwegende dat, wanneer de verzekeringsinstelling aan de getroffen de vergoedingen van de ziekte- en invaliditeitsverzekering heeft betaald en deze overeenkomstig vorenbedoeld artikel 63, § 2, derde lid, rechtstreeks op de ongevalverzekeraar verhaalt, die instelling geenszins rechtsvorderingen instelt tot betaling of tot terugbetaling van vergoedingen op grond van de arbeidsongevallenwetgeving, op welke rechtsvorderingen enkel artikel 69 van toepassing is;

Dat daaruit volgt dat het arrest, door te oordelen dat «het onderhavige geval niet onder de verjaring valt van artikel 69 van de wet van 10 april 1971», een juiste toepassing maakt van dat artikel en van artikel 63 van dezelfde wet, die in het middel zijn vermeld;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 26 JANUARI 1989

Voorzitter: de h. Bosly, afdelingsvoorzitter

Rapporteur: de h. Sace

Openbaar ministerie: mevr. Liekendael

Advocaat: mr. Kirkpatrick

Inkomstenbelastingen – 1. Aanslag van ambtswege – Willekeur – Taak van het hof van beroep – 2. Cassatieberoep – Vorm – Volmacht

1. Wanneer de geldigheid van een aanslag ter beoordeling staat van het hof van beroep nadat daartegen een ontvankelijk bezwaar is ingediend, mag het hof van beroep, dat vaststelt dat een aanslag van ambtswege wegens willekeur onwettig is, maar dat de belastingschuldige het juiste bedrag van zijn inkomsten niet kan bewijzen, die aanslag niet verbeteren en moet hem nietig verklaren.

2. Niet ontvankelijk is het cassatieberoep inzake directe belastingen dat is ingesteld door middel van een verzoekschrift dat is neergelegd op de griffie van het hof van beroep door iemand die geen advocaat is en van wie niet blijkt dat hij houder was van een bijzondere volmacht.

Belgische Staat t/ L.

Gelet op het bestreden arrest, op 5 februari 1987 door het Hof van Beroep te Bergen gewezen;

Overwegende dat de onder de nummers F 907 F en F 909 F op de algemene rol ingeschreven voorzieningen tegen hetzelfde arrest zijn gericht; dat ze moeten worden gevoegd;

I. Op de voorziening van de Belgische Staat:

Over het middel: schending van de artikelen 256, 257 en 278 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen;

...

Overwegende dat, wanneer de geldigheid van een aanslag ter beoordeling staat van het hof van beroep nadat daartegen een ontvankelijk bezwaar was ingediend, het hof van beroep dat vaststelt dat een aanslag van ambtswege wegens willekeur onwettig is, maar dat de belastingschuldige het juiste bedrag van zijn inkomsten niet kan bewijzen, die aanslag niet mag verbeteren en hem nietig moet verklaren;

Overwegende dat het arrest enerzijds vaststelt «dat de bovenwettelijke honoraria van (verweerder) willekeurig zijn vastgesteld (door de administratie)», en anderzijds in verband met die honoraria zegt «dat notaris L. (thans verweerder), bij wie men thuis een langdurig en grondig onderzoek had gedaan, die verbetering heeft betwist op grond dat hij, zoals uit zijn boekhouding bleek, die bijkomende honoraria had aangegeven, dat de administratie zonder zulks te onderzoeken, toepassing heeft gemaakt van het in artikel 246 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen bedoelde bewijs (door) feitelijke vermoedens en heeft geoordeeld dat de bovenwettelijke honoraria 18% van de wettelijke honoraria bedroegen, zoals zulks het geval is bij een soortgelijke belastingplichtige, (...) dat te dezen, de administratie rekening houdt met naamloze belastingplichtigen en met door hen aangegeven winstpercentages zonder enige verantwoording voor de keuze van een gegeven van de belastbare grondslag waardoor het hof (van beroep) zeker kon zijn dat de niet geïdentificeerde belastingplichtigen waarnaar wordt verwezen, wel bestaan en dat de door hen aangegeven percentages van toepassing zijn op notaris L., dat de door de administratie als vergelijking aangevoerde belastingplichtigen en de door haar beweerde juistheid van het percentage geen bekende feiten zijn, daar zij niet wettig zijn bewezen»;

Overwegende dat uit die vermeldingen niet valt af te leiden dat, volgens de beoordeling van het hof van beroep, verweerder het juiste bedrag van zijn inkomsten kon bewijzen, zoals hij daartoe, in geval van aanslag van ambtswege, verplicht was ingevolge artikel 257, eerste lid, van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, vóór de wijziging ervan bij de wet van 3 november 1976;

Dat het hof van beroep, dat vaststelt «dat de bovenwettelijke honoraria van (verweerder) willekeurig zijn vastgesteld», zich derhalve niet ertoe kon beperken de aanslag te verbeteren door aan verweerder uit dien hoofde «een ontlasting van 466.038 frank» toe te kennen en het die aanslag voor het geheel nietig moest verklaren;

Dat het middel gegrond is;

II. Op de voorziening van L.:

Overwegende dat, zoals blijkt uit artikel 289, eerste en tweede lid, van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, de voorziening in cassatie inzake directe belastingen wordt ingesteld bij een verzoekschrift dat door eiser of voor hem ter griffie van het hof van beroep wordt neergelegd;

Overwegende dat het verzoekschrift dat voor eiser door mr. Kirkpatrick, advocaat bij het Hof, werd ondertekend, ter griffie van het hof van beroep is neergelegd door een bediende van de vennootschap B., zonder dat uit enig gedingstuk blijkt dat deze houder was van een bijzondere volmacht;

Dat de voorziening niet ontvankelijk is;

...

NOOT – Zie Cass., 17 februari 1984, R. W., 1984-85, 275.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 3 MAART 1989

Voorzitter : de h. Soetaert, afdelingsvoorzitter

Rapporteur : de h. Matthijs

Openbaar ministerie : de h. Declercq, advocaat-generaal

Advocaat : mr. De Bruyn

Verzekering – Motorrijtuigen – Regres van de verzekeraar – Artt. 24 en 25, 6°, modelpolis

Van de polisbedingen in de artt. 24 en 25, 6°, van de modelpolis wordt een met de bewoordingen ervan onverenigbare uitlegging gegeven door de rechter die beslist dat de regresvordering van de verzekeraar tegen de verzekeringnemer die zijn auto had laten besturen door iemand die geen houder van een rijbewijs was, ongegrond is omdat het regres alleen tegen de bestuurder kan worden gericht.

N.V. W. t/ C.

Gelet op het bestreden arrest, op 13 januari 1987 door het Hof van Beroep te Gent gewezen ;
(...)

Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest blijkt : dat verweerder met eiseres, verzekeraar, een polis sloot tot dekking van zijn burgerrechtelijke aansprakelijkheid inzake het gebruik van zijn personenwagen ; dat verweerder die wagen liet besturen door Christiaan W. ; dat W., die geen houder was van een rijbewijs, met dit rijtuig een ongeval veroorzaakte en door de strafrechter onder meer veroordeeld werd wegens het onopzettelijk toebrengen van slagen en verwondingen en wegens het besturen van een motorvoertuig zonder dat hij houder was van een rijbewijs ; dat eiseres, nadat die beslissing in kracht van gewijsde was gegaan, zowel tegen verweerder, verzekeringnemer, als tegen W., verzekerde, een verhaalsvordering heeft ingesteld tot terugbetaling van de uitkeringen die zij aan de benadeelden van het ongeval heeft gedaan ;

Overwegende dat artikel 24 van de polis bepaalt : «Iedere tekortkoming van de verzekerde aan zijn verplichtingen ontleent hem het recht op de dekking van het contract (...). In zodanig geval en wanneer, krachtens de wet, de maatschappij niettemin jegens de benadeelden rechtstreeks gehouden is, heeft zij, afgezien van iedere andere actie die haar toebehoort, een recht van verhaal op de verzekeringnemer en, indien daartoe grond bestaat, ook op de verzekerden die niet de verzekeringnemer zijn (...). De maatschappij kan evenwel haar recht van verhaal niet uitoefenen tegen een verzekerde, indien deze laatst bewijst dat de feiten of tekortkomingen waaruit het recht van verhaal ontstaat, zijn toe te schrijven aan een andere verzekerde dan hij zelf en zich hebben voorgedaan in strijd met zijn onderrichtingen of buiten zijn weten» ;

Overwegende dat artikel 25 van de polis bepaalt : «De maatschappij kan namelijk de rechten uitoefenen die haar bij artikel 24 zijn toegekend : (...) 6° wanneer het motorrijtuig op het ogenblik van het ongeval bestuurd wordt door een persoon die niet voldoet aan de voorwaarden door de Belgische wet en reglementen voorgeschreven om dat motor-

rijtuig te mogen besturen, bij voorbeeld door een persoon die van zijn recht om te besturen vervallen verklaard is of een persoon die de vereiste minimumleeftijd niet bereikt heeft ; (...) 8° wanneer het ongeval veroorzaakt wordt door een persoon aan wie geen verlof werd verleend om het omschreven motorrijtuig te besturen ; 9° wanneer het ongeval opzettelijk veroorzaakt werd of te wijten is aan een zware fout van de verzekerde ; 10° wanneer het ongeval gebeurd is op een ogenblik dat de verzekerde zich in staat van dronkenschap bevond, tenzij hij bewijst dat het ongeval geen verband houdt met de dronkenschap. In de gevallen bedoeld bij de nummers 8, 9 en 10, kan het verhaal alleen uitgeoefend worden tegen de verzekerde die het ongeval veroorzaakt heeft» ;

Overwegende dat het arrest niet uitsluit dat «(verweerder) Christiaan W. met zijn auto heeft laten rijden, ook al wist hij dat deze geen rijbewijs had», en aanneemt dat sturen zonder rijbewijs onder artikel 25, 6°, van de polis valt ;

Overwegende dat de appelrechters, door te oordelen dat «voor zover (eiseres) haar regres tegen (verweerder) baseert op artikel 25, 6°, van de modelpolis, dit niet gegrond is omdat dit verhaal enkel tegen de bestuurder kan worden gericht», van de hiervoren vermelde polisbedingen een uitlegging geven die met de bewoordingen ervan niet verenigbaar is en derhalve de bewijskracht van de polis miskennen ;
(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 13 MAART 1989

Voorzitter : de h. Caenepeel, waarnemend voorzitter

Rapporteur : de h. Rauws

Openbaar ministerie : de h. Lenaerts, advocaat-generaal

Advocaten : mrs. Houtekier en Simont

Arbeidsovereenkomst – Einde – Overmacht – Definitieve arbeidsongeschiktheid – Arbeidsgeneesheer – Beslissing – Beroep – Beroepstermijn niet verstreken – Gevolg

Het bestaan, bij de werknemer, van een definitieve arbeidsongeschiktheid die de arbeidsovereenkomst door overmacht beëindigt, is een feitelijk gegeven dat als zodanig niet afhangt van het al dan niet verstreken zijn van de in art. 146quater A.R.A.B. bepaalde termijn waarover de werknemer beschikt om beroep in te stellen tegen de beslissing van de arbeidsgeneesheer.

Van E. t/ N.V. B.

Gelet op het bestreden arrest, op 20 mei 1988 door het Arbeidshof te Gent, afdeling Brugge, gewezen ;

Over het middel : schending van de artikelen (...) 1147, 1148 van het Burgerlijk Wetboek, (...) 32, 5°, van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, (...) 146bis (en 146quater) van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming (...);

doordat het arrest de vordering van eiser tegen verweerster in betaling van 838.620 frank opzeggingsvergoeding, 503.173 frank aanvullende opzeggingsvergoeding en 17.614 frank loon als ongegrond afwijst, op de volgende gronden :

«Wat de toepassing van de A.R.A.B. betreft dient te worden opgemerkt : a) dat de arbeidsgeneesheer dient te onderzoeken of de werknemer nog geschikt is om zijn taak uit te voeren en hem, evenals de werkgever, aanbevelingen zal doen in verband met ander werk waarvan hij de voorwaarden bepaalt (artikel 131, artikel 146bis, § 1, b en c); b) dat de werkgever overeenkomstig artikel 146ter, § 3, tracht de werknemer, op wiens kaart van medisch onderzoek aanbevelingen in die zin zijn vermeld, zo vlug mogelijk aan een ander werk te zetten, dat strookt met de aanwijzingen van de arbeidsgeneesheer ; c) dat de mogelijkheden daartoe, zo nodig, zullen worden onderzocht, gezamenlijk door de werkgever, de arbeidsgeneesheer, de werknemer en de personen aangeduid in artikel 146ter, § 4, A.R.A.B., en de werknemer een verhaal zal mogen instellen tegen de beslissingen van de arbeidsgeneesheer (artikel 146quater). (...) Over de mogelijkheid tot beroep tegen de beslissing van de arbeidsgeneesheer wordt hierna verder geoordeeld. (Verweerster) bestrijdt de stelling van (eiser), aangenomen door het vonnis a quo, waarbij gesteld wordt dat zij de beroepstermijn van zeven dagen waarover (eiser) beschikte om beroep in te stellen tegen de beslissing van de arbeidsgeneesheer niet in acht heeft genomen, door vóór het verloop van deze termijn voorbarig de arbeidsovereenkomst te beëindigen wegens overmacht. (...) Daar (eiser) (de stelling dat hij 100% blijvend arbeidsongeschikt was), eerst vóór de arbeidsrechtbank en vervolgens vóór de eerste kamer van het Arbeidshof te Gent, afdeling Brugge, (poneerde), kan hij hier thans in het onderhavige geding niet ernstig beweren benadeeld te zijn, doordat (verweerster) het arbeidscontract beëindigde wegens overmacht (...) vóór het verloop van de termijn van zeven dagen om verhaal in te stellen tegen de beslissing van de arbeidsgeneesheer, zodat hij verhinderd werd voor de beroepsinstantie, die moest oordelen over deze beslissing, aan te voeren dat hij wel nog geschikt was voor zijn beroep van markeerder, zodat zijn ongeschiktheid niet definitief was, m.a.w. gelet op zijn eigen stelling heeft hij geen belang om zich te kunnen beroepen op deze beroepstermijn. Bijgevolg heeft (verweerster) terecht op 12 september 1983 de arbeidsovereenkomst beëindigd wegens overmacht aan de zijde van (eiser) aan de hand van de beslissing van de arbeidsgeneesheer van 1 september 1983 en door hem niet weerlegd, zodat het hoger beroep gegrond is»;

terwijl, (...) tweede onderdeel, de beslissing van de arbeidsgeneesheer waarbij een blijvende arbeidsongeschiktheid vastgesteld wordt volgens artikel 146bis van de besluiten van de Regent van 11 februari 1946 en van 27 september 1947 houdende goedkeuring van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming, voor de werknemer pas een onoverkomelijk beletsel uitmaakt om de bedongen arbeid te hervatten, wanneer die beslissing definitief is ; deze beslissing pas definitief wordt na het verstrijken van de beroepstermijn van zeven werkdagen, volgend op de datum van de verzending van de beslissing en zulks krachtens artikel 146quater van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming ; de beslissing van de arbeidsgeneesheer van 1 september 1983 verzonden werd op 7 september 1983, en op 12 september 1983 dus nog niet definitief geworden was ; het arrest derhalve ten onrechte beslist dat verweerster de arbeidsovereenkomst op 12 september 1983 terecht wegens overmacht beëindigd had aan de hand van de beslissing van de arbeidsgeneesheer van 1 september 1983, aangezien die

beslissing op dat ogenblik voor eiser geen definitief beletsel vormde om zijn bedongen arbeid te hervatten en dus geen overmacht was (schending van de artikelen 1147, 1148 van het Burgerlijk Wetboek en 32, 5°, van de wet van 3 juli 1978), daar tegen die beslissing nog altijd hoger beroep mogelijk was (schending van de artikelen 146bis, § 1, en 146quater van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming);

(...)

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat eiser in het onderdeel stelt dat de beslissing van de arbeidsgeneesheer, waarbij een blijvende arbeidsongeschiktheid wordt vastgesteld, voor de werknemer pas «een onoverkomelijk beletsel om de arbeid te hervatten», dit is overmacht, uitmaakt, wanneer die beslissing definitief is, namelijk wanneer de appeltermijn van zeven dagen, bepaald in artikel 146quater van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming, verstreken is ;

Overwegende dat de blijvende arbeidsongeschiktheid van de werknemer waardoor het hem definitief onmogelijk is de bedongen arbeid te hervatten, een geval van overmacht vormt ; dat die overmacht de werkgever zijnerzijds van zijn contractuele verplichtingen bevrijdt en de arbeidsovereenkomst beëindigt ;

Dat het bestaan van zulk een definitieve arbeidsongeschiktheid een feitelijk gegeven is dat als zodanig niet afhangt van het verstrijken van de bij artikel 146quater van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming bepaalde appeltermijn ;

Overwegende dat het arrest derhalve, door te beslissen dat verweerster, op 12 september 1983, terecht heeft vastgesteld dat het voor eiser, vanaf 1 september 1983, definitief onmogelijk was nog verder de in de arbeidsovereenkomst bedongen taak van markeerder uit te voeren, hoewel vorenbedoelde termijn van zeven dagen nog niet verstreken was, noch bedoeld artikel 146quater, noch enige andere wettelijke bepaling die het onderdeel aanwijst, schendt ;

Dat het onderdeel faalt naar recht ;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 31 MAART 1989

Voorzitter : de h. Janssens, afdelingsvoorzitter

Rapporteur : de h. Caenepeel

Openbaar ministerie : de h. Krings, procureur-generaal

Advocaat : mr. Houtekier

Wisselbrief en orderbriefje — Wisselbrief — Vermeldingen

De door art. 1, 6°, van de Wisselbriefwet voorgeschreven vermelding van de naam van degene aan wie of aan wiens order de betaling moet worden gedaan, is een wezenlijk bestanddeel van de wisselbrief.

H. t/ R. en Van H.

Gelet op het bestreden arrest, op 14 januari 1987 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen ;

Over het eerste middel : schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1, 6°, 2, 10 van titel VIII van boek I van het Wetboek van Koophandel, gewijzigd bij de wet van 10 juli 1964;

doordat het arrest de door eiser ingestelde vorderingen tot betaling van de bedragen van 715.276 frank, 15.963 frank en 80.000 frank verwerpt op grond : dat de begunstigde/nemer van de wisselbrieven blanco werd gelaten, terwijl in rechte betaling van de wisselbrieven wordt gevorderd ; dat het vermelden op de wisselbrief van de begunstigde/nemer van de wisselbrief een wezenlijk bestanddeel van de wisselbrief is en bij niet-vermelding ervan op het ogenblik dat de betaling gevorderd wordt, de volstreckte nietigheid van de wisselbrief tot gevolg heeft ; dat de overgelegde wisselbrieven, waarvan betaling wordt gevorderd, als abstracte titel tot staving van de vordering van eiser dan ook nietig zijn en als zodanig geen rechtsgevolgen kunnen hebben ;

terwijl, (...)

tweede onderdeel, de nietigheid van de wisselbrieven, die voortspruit uit het gebrek aan vermelding van de begunstigde/nemer op de wisselbrief, hersteld kan worden door de trekker, die de titel in zijn bezit gehouden heeft, tot op het tijdstip waarop betaling van de wisselbrief wordt gevraagd en gedaan, zodat het arrest, daar door de verweerders nog altijd geen betaling gedaan was, de vordering van eiser ten onrechte verwerpt (schending van de artikelen 1, 6°, 2 en 10 van de Wisselbriefwet):

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat het arrest terecht beslist dat de door artikel 1, 6°, van de Wisselbriefwet voorgeschreven vermelding van de naam van degene aan wie of aan wiens order de betaling moet worden gedaan, een wezenlijk bestanddeel van de wisselbrief is ; dat het arrest vaststelt dat op de 29 overgelegde stukken die naam niet voorkomt ; dat het arrest de in het onderdeel aangewezen wetsbepalingen niet schendt door de vordering van eiser gebaseerd op de 29 als wisselbrieven voorgestelde stukken ongegrond te verklaren ;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen ;

(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 18 APRIL 1989

Voorzitter : de h. Screvens

Rapporteur : de h. De Baets

Openbaar ministerie : de h. Tillekaerts, advocaat-generaal

Advocaat : mr. Van de Gehuchte

Strafvordering – Vraag tot verwijzing naar kamer met drie rechters – Ten laatste bij de ondervraging over de identiteit

Wanneer een beklaagde in de gevallen bedoeld in art. 185, § 2, Sv. rechtsgeldig voor de correctionele rechtbank vertegenwoordigd is door een advocaat, zijn het oproepen van de

zaak met de naam van de beklaagde en de verklaring van verschijning door de advocaat gelijk te stellen met de ondervraging van de beklaagde over zijn identiteit als bedoeld bij art. 91 Ger. W.

Naar recht verantwoord is het arrest dat, na te hebben vastgesteld dat de beklaagde door een advocaat vertegenwoordigd was ter terechtzitting van de correctionele rechtbank van 23 maart 1988 om er een uitstel te vragen, oordeelt dat de vraag tot verwijzing naar een kamer met drie rechters, die de raadsman van de beklaagde formuleerde ter terechtzitting van 30 maart 1988, niet gedaan werd ten laatste bij de ondervraging over de identiteit.

K.

Gelet op het bestreden arrest, op 18 oktober 1988 door het Hof van Beroep te Gent gewezen ;

(...)

Overwegende dat krachtens artikel 185, § 2, van het Wetboek van Strafvordering de beklaagde voor de correctionele rechtbank in de regel persoonlijk moet verschijnen ; dat hij zich evenwel kan laten vertegenwoordigen door een advocaat in zaken betreffende misdrijven waarop geen hoofdgevangenisstraf is gesteld, in debatten die slechts betrekking hebben op een exceptie, op een tussengeschil dat de zaak zelf niet raakt of op burgerlijke belangen ; dat de rechtbank hem daarenboven altijd kan toestaan zich te laten vertegenwoordigen wanneer hij aantoonst dat het hem onmogelijk is persoonlijk te verschijnen ;

Overwegende dat, wanneer een beklaagde in voornoemde gevallen rechtsgeldig vertegenwoordigd is voor de correctionele rechtbank door een advocaat, het oproepen van de zaak met de naam van de beklaagde en de verklaring van verschijning door de advocaat gelijk te stellen zijn met de ondervraging van de beklaagde over zijn identiteit als bedoeld bij artikel 91 van het Gerechtelijk Wetboek ;

Overwegende dat het arrest, na te hebben vastgesteld dat eiser door een advocaat vertegenwoordigd was ter terechtzitting van de correctionele rechtbank van 23 maart 1988 om er een uitstel te vragen, oordeelt dat de vraag tot verwijzing naar een kamer met drie rechters, die eisers raadsman formuleerde ter terechtzitting van 30 maart 1988, niet gedaan werd ten laatste bij de ondervraging over de identiteit ; dat het zodoende zijn beslissing regelmatig met redenen omkleedt en naar recht verantwoordt ;

(...)

NOOT – *De verwijzing naar een kamer met drie rechters*

1. Art. 91 Ger. W. biedt de beklaagde de mogelijkheid de verwijzing van de zaak naar een meervoudige kamer te vragen op voorwaarde dat hij dit vraagt ten laatste bij de ondervraging over de identiteit.

De beklaagde mag de verwijzing ook vóór de terechtzitting vragen, Ch. Van Reepinghen schrijft : «van bij de sluiting van het onderzoek of vanaf de dagvaarding» (Ch. Van Reepinghen, *Verslag over de gerechtelijke hervorming*, I, p. 128). Het lijkt ons logischer vanaf het ogenblik dat de zaak aanhangig is bij de rechtbank, hetzij door rechtstreekse dagvaarding, hetzij door verwijzing van het onderzoeksgerecht.

2. Alleen de beklaagde heeft het recht een dergelijk verzoek tot de voorzitter te richten, het openbaar ministerie

wordt hierbij alle recht ontzegd. We hebben reeds eerder deze kortwieking betreurd en we blijven erbij dat deze beknutting van het vervolgingsbeleid nefast is (A. Vandeplass, «In de ban van de alleenrechtsprekende rechter», *R.W.*, 1985-86, 336).

De ondervinding heeft ondertussen uitgewezen dat art. 91 Ger. W. allengs meer als een verdragingsmiddel wordt gehanteerd. Behoudens in de enkele gevallen omschreven in art. 92 Ger. W., worden alle strafzaken van rechtswege aanhangig gemaakt bij de alleenrechtsprekende rechter en telkens kan de beklaagde in limine litis de verwijzing naar een kamer met drie rechters vragen. Het hoeft geen betoog dat op grote schaal misbruik wordt gemaakt van dit bijkomend verdragingsmaneuver om alsnog de verjaring van de strafvordering te bereiken.

3. De beklaagde hoeft zijn vraag tot verwijzing niet te verantwoorden en de strafrechter is verplicht op dit verzoek in te gaan (R. Declercq, *Strafvordering*, II, 8e druk, p. 3; J. Leclercq, «Renouveau ou déclin du pouvoir judiciaire», *J.T.*, 1971, 624).

Ch. Van Reepinghen schrijft wel dat er geen nieuwe dagvaarding nodig is en dat de zaak zo nodig nog dezelfde dag verwezen kan worden naar een kamer met drie rechters, maar dit neemt niet weg dat de alleenrechtsprekende rechter zijn tijd heeft verloren met het bestuderen van het strafdossier en dat de voorzitter van de meervoudige kamer het voorbereidend werk nog eens moet overdoen (Ch. Van Reepinghen, *o.c.*, I, p. 129).

Het euvel zou gemakkelijk te verhelpen zijn door, naar analogie met art. 22 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, te bepalen dat de beklaagde het verzoekschrift op de griffie van de rechtbank of het hof dient te deponeren en dat het niet meer ontvankelijk zal zijn na verloop van acht dagen volgende op de betekening van de dagvaarding.

4. Het verzoek kan schriftelijk tot de voorzitter van de strafkamer worden gericht vóór de terechtzitting en het is dan raadzaam het ter griffie te deponeren. Het kan ook mondeling ter terechtzitting worden ingediend. Het is evident dat het verzoek niet door de beklaagde in persoon moet worden gedaan, maar dat ook zijn raadsman, die drager der stukken wordt geacht, dit verzoek in zijn naam mag indienen (J. Simon, *Strafvordering*, I, p. 368; P. Arnou, «De verwijzing naar een kamer met drie rechters», *R.W.*, 1981-82, 2843; G. Schuind, *Traité pratique de droit criminel*, 4e ed., II, 442).

Art. 91 Ger. W. vermeldt als uiterste datum voor het verzoek de ondervraging over de identiteit. Te dezen stelt het Hof van Cassatie de verschijning door de advocaat bij het oproepen van de zaak gelijk met de ondervraging van de beklaagde over zijn identiteit, zelfs als de raadsman slechts verschenen is om de beklaagde te vertegenwoordigen bij het uitsel van de zaak.

5. We kunnen deze redenering best begrijpen: ofwel vertegenwoordigt de advocaat zijn cliënt en dan vangt de behandeling van de zaak aan met de identificatie van de beklaagde en pas daarna wordt het verzoek tot uitsel in overweging genomen, ofwel wordt de zaak, bij afwezigheid van de beklaagde, bij verstek behandeld.

In dit laatste geval kan de beklaagde, op verzet, nog steeds een vraag tot verwijzing naar een meervoudige kamer indienen. Maar door de vertegenwoordiging verbeurt de beklaag-

de zijn recht om in persoon de verwijzing te vragen. Als het menens is, kan de afwezige beklaagde, bij het oproepen van de zaak, bij monde van zijn raadsman, zijn vraag tot verwijzing naar een kamer met drie rechters indienen. Het keuzerecht van de beklaagde mag niet ontaarden in een louter dilatoir rechtsmiddel.

A. Vandeplass

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

6e KAMER – 23 NOVEMBER 1987

Voorzitter: de h. Van Malderen

Raadsheren: mevr. Pauwels en de h. Maréchal

Advocaten: mrs. Baumans loco Hochet, Bisschop loco Vandebroek, De Raeymaeker en Lejeune loco Smeets

Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – Zaken – Gebrek – Bewijs

Het plotselinge blokkeren van de versnellingsbak van een auto wegens een technisch defect kan slechts verklaard worden door een gebrek van de versnellingsbak.

Belgisch Bureau van Autoverzekeraars t/ B. e.a.

Overwegende dat op grond van oordeelkundige motieven, welke het hof bijtreedt en door beroepsbesluiten niet worden weerlegd, de eerste rechter terecht de oorspronkelijke vorderingen gericht tegen appellante gegrond verklaarde;

Overwegende dat W., verzekerde van appellante, in de richting van Luik reed op de middenrijstrook, gevolgd door eerste geïntimeerde, vierde geïntimeerde en, in de linkerrijstrook, vijfde geïntimeerde;

Overwegende dat de automatische versnellingsbak van de wagen van W. wegens een technisch defect plots blokkeerde, met het gevolg dat dit voertuig zeer hevig afremde, en, volgens W. zelf, tot stilstand kwam, na een vijftig meter lang remspoor op het wegdek achtergelaten te hebben;

Overwegende dat W. aan de verbalisanten verklaarde dat hij in werkelijkheid niet had geremd, doch dat zijn plotseling en onverwacht heftig verminderen van snelheid – derwijze dat de banden van zijn voertuig rookten – veroorzaakt was door het blokkeren van de automatische versnellingsbak;

Overwegende dat de deskundige Van W. bevestigt dat ten gevolge van een technische onvolmaaktheid van het voertuig van W. – overigens door de constructeur erkend – de automatische versnelling ongewenst teruggeschakeld kon zijn naar een lagere, namelijk tweede versnelling en dat hierbij een zeer sterke vertraging ontstond die des te bruter was naarmate de snelheid (110 km/u.) groter was;

Overwegende dat de eerste rechter dan ook terecht overwoog dat door de verklaring van W. en door de vaststellingen van de deskundige bewezen is dat het voertuig – zonder veiligheidsredenen – tenzij het defect van het voertuig – volledig onverwacht – zonder voorafgaand teken, bruto en plots gestopt is, en zulks de enige oorzaak was van de daaropvolgende aanrijdingen;

Overwegende dat het plotselinge defect slechts kan worden verklaard door een gebrek waarmee de automatische versnellingsbak van de wagen van W. behept was ;

Overwegende dat W. krachtens artikel 1384, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek aansprakelijk is voor de schade die veroorzaakt werd door de zaak welke hij onder zijn bewaring had ;

Overwegende dat dit vermoeden van aansprakelijkheid in casu door W. en door appellante niet weerlegd wordt door overmacht, fout van een derde of van de benadeelde ;

Overwegende dat de plotselinge stilstand van de wagen van W. met rookwolk een onvoorzienbare hindernis uitmaakte voor alle onmiddellijk volgende bestuurders, zijnde eerste, vierde en vijfde geïntimeerde, die uitwijkingsmaneuvers poogden, doch hierin niet slaagden, hetgeen hun niet als fout aangerekend kan worden ;

(...)

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

1e KAMER – 17 FEBRUARI 1988

Voorzitter : mevr. De Man

Raadsheren : de hh. Frère en De Vel

Advocaten : mrs. Bernaerts en Lenaerts

1. Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – Milieuverstoring – Foutbegrip – Algemene zorgvuldigheidsnorm – Toetsing aan de redelijke en normale zorgvuldigheid in vergelijkbare omstandigheden – 2. Hinder – Bescherming van waarden verbonden met de uitoefening van het eigendomsrecht – Noodzakelijk belangenafweging

1. Met betrekking tot de milieubescherming blijft een fout in de zin van art. 1382 B.W. mogelijk buiten elke overtreding van een wettelijke of reglementaire norm, nu ook de algemene zorgvuldigheidsverplichting van toepassing is op de milieuverstoring.

De verplichting om anderen zo weinig mogelijk schade te berokkenen is geen resultaatsverbintenis, en de behoorlijkheidsnorm dient te worden getoetst aan de redelijke en normale zorgvuldigheid die de exploitant van een soortgelijke nijverheid in vergelijkbare omstandigheden in acht dient te nemen, rekening houdend met alle concrete gegevens, zoals de omvang van het bedrijf, de vestigingsplaats en omgeving, het klimaat, de gebruikelijke regelen van de kunst en de beroepstechniek.

2. Door te beweren dat de waarden vertegenwoordigd door de gezondheid en het gezond leefmilieu zó doorslaggevend zijn dat er niet tegen mag worden ingegaan, ook al gebeurt dit op een technisch perfecte manier, worden deze intrinsiek met de uitoefening van het eigendomsrecht verbonden waarden op een dergelijke absolute wijze opgeëist, dat impliciet de krachtens artikel 544 B.W. noodzakelijke belangenafweging wordt uitgesloten.

N. en Van H. t/ N.V. M.

Overwegende dat appellanten primair de toekenning nastreven van hun oorspronkelijke vordering strekkend tot betaling van een schadevergoeding van 1.799.260 fr. ; dat zij

subsidiair concluderen tot het betalen van een voorschot van 45.000 fr. op deze schadevergoeding, evenals tot de aanstelling van een deskundige, ten einde hun eigendom te onderzoeken en de minderwaarde ervan te bepalen wegens de beweerd onmogelijkheid hierop schapen te houden en het verlies van genot van hun moestuin en van groente-, planten- en bloementeel ;

Overwegende dat appellanten hun vordering baseren op de artikelen 1382 en 544 van het Burgerlijk Wetboek ;

Overwegende dat, voor zoveel de vordering gegrond is op artikel 1382 B.W., appellanten ten laste van geïntimeerde een fout in oorzakelijk verband met hun schade dienen aan te tonen ;

Overwegende dat te dezen de eerste rechter van oordeel is dat geïntimeerde geen fout beging in de exploitatie van haar nijverheid ; dat volgens hem het bewijs niet voorligt dat geïntimeerde niet alle technisch mogelijke en economisch verantwoorde maatregelen getroffen heeft om de schadelijke gevolgen van haar exploitatie te vermijden of tot een minimum te beperken ; dat hij uit het feit dat geïntimeerde niet werd terechtgewezen door de openbare instanties die speciaal begaan zijn met de bescherming van het leefmilieu, afleidt dat de nijverheidsinstallatie in kwestie voldoet aan alle vereiste technische voorschriften en exploitatiemodaliteiten ;

Overwegende dat appellanten hiertegen terecht stellen dat met betrekking tot de milieubescherming, een fout in de zin van artikel 1382 B.W. mogelijk blijft, buiten elke overtreding van een wettelijke of reglementaire norm, nu ook de algemene zorgvuldigheidsnorm van toepassing is op de milieuverstoring ;

Overwegende dat appellanten een door de woordvoerder van de directie gedane verklaring aan de pers aanhalen, waaruit zou blijken dat de N.V. M. wist dat er te veel koper in de grond en de gewassen aanwezig is, en de investeringsmogelijkheden onderzoekt waardoor het vergiftigingsprobleem zou kunnen worden opgelost (zie krantenknipsel uit het Laatste Nieuws 12 februari 1976, in dossier appellante) ;

Overwegende dat appellanten hieruit zonder meer afleiden dat er technische middelen bestaan om de voorzienbare hinder van koperbesmetting te voorkomen of minstens tot het aanvaardbare te beperken en dat het niet aanwenden van deze middelen een gebrek aan voorzorg zou impliceren in de persoon van geïntimeerde ;

Overwegende echter dat de kennis of het voorzienbare karakter van de hinder en de eventueel eruit volgende schade, als dusdanig geen bewijs is van een fout door gebrek aan voorzorg ;

Overwegende immers dat de verplichting om anderen zo weinig mogelijk schade te berokkenen geen resultaatsverbintenis is en de behoorlijkheidsnorm getoetst dient te worden aan de redelijke en normale zorgvuldigheid die de exploitant van een soortgelijke nijverheid, in vergelijkbare omstandigheden in acht dient te nemen, rekening houdend met alle concrete gegevens, zoals de omvang van het bedrijf, de vestigingsplaats en omgeving, het klimaat, de gebruikelijke regelen van de kunst en de beroepstechniek ;

Overwegende eensdeels dat niet is betwist dat de exploitatie door geïntimeerde van een koperraffinaderij bepaalde gevolgen heeft voor de directe omgeving, onder andere een verhoogd kopergehalte in de grond ;

Overwegende anderdeels dat appellanten nalaten ook maar het minste concreet bewijs te leveren van de door hen beweerdte onzorgvuldigheid van geïntimeerde; dat hun beoogd zich ertoe beperkt een aantal door hen als schadelijk aangemerkt feiten op te sommen die in verband zouden kunnen staan met het verhoogd kopergehalte in de grond; dat zij echter niet op overtuigende wijze aantonen dat geïntimeerde de exploitatie van haar bedrijf hetzij op een defectieve hetzij op een bijzondere, in deze bedrijfstak niet gebruikelijke, manier zou verrichten, zodat, enkel wegens deze handelswijze, de thans door hen aangehouden toestand mogelijk zou zijn; dat zij zelfs niet de mogelijkheid aantonen van enig technisch alternatief voor de door geïntimeerde in dit bedrijf toegepaste technologie; dat zij evenmin aanbieden het bewijs hiervan te leveren; dat geen gewichtige, bepaalde en overeenstemmende gegevens worden bemerkt waaruit zulks afgeleid zou kunnen worden;

Overwegende dat appellanten uit de onrechtstreekse, in zeer algemene bewoordingen gestelde, weergave van een verklaring aan de pers, volgens de welke geïntimeerde investeringsmogelijkheden zou onderzoeken die het probleem zouden kunnen oplossen, niet vermag af te leiden dat er tot op dat ogenblik geen correcte exploitatiemethode werd toegepast; dat het zoeken van «investeringsmogelijkheden» ook de eventuele ontmanteling en de overplaatsing van het bedrijf naar een andere plaats kan betekenen; dat echter de huidige plaats van inplanting als dusdanig geen fout impliceert; dat niet is betwist dat de fabriek reeds lang te X gevestigd was voordat appellanten in 1968 hun eigendom verwierven; dat niet blijkt dat geïntimeerden hen in dwaling zouden hebben gebracht met betrekking tot de eventuele gevolgen verbonden aan het nabuurschap;

Overwegende dat uit het voorgaande volgt dat appellanten niet slagen in de vereiste bewijslevering dat geïntimeerde bij de exploitatie van haar bedrijf niet steeds met de nodige voorzichtigheid en oplettendheid zou hebben gehandeld;

Overwegende dat, voor zoveel de vordering steunt op artikel 544 B.W., appellanten geen rechtsmisbruik aantonen; dat immers niet blijkt dat de door hen vermelde hinder vermijdbaar zou zijn, nu de mogelijkheid voor geïntimeerde om, bij de uitoefening van haar bedrijf, een andere gedragswijze te volgen, niet is bewezen (zie boven); dat er bij geïntimeerde geen opzet te schaden is aangetoond;

Overwegende dat appellanten evenmin kunnen aanvoeren dat het normale evenwicht tussen de respectieve erven verbroken zou zijn; dat zij stellen dat de waarden vertegenwoordigd door de gezondheid en het gezond leefmilieu zo doorslaggevend zijn dat er niet tegen ingegaan mag worden, ook al gebeurt dit op een technisch perfecte manier;

Overwegende echter dat, door het respect van deze waarde, te dezen intrinsiek verbonden met de uitoefening van hun eigendomsrecht, op een dergelijke absolute wijze te eisen, appellanten impliciet de krachtens artikel 544 B.W. noodzakelijke belangenafweging uitsluiten;

Overwegende dat de eerste rechter aldus terecht rekening kon en mocht houden met de concrete gegevens eigen aan het geschil; dat de door hem aangehaalde feitelijkheden door het Hof in hun geheel overgenomen en bevestigd worden als pertinent en gegrond; dat appellanten deze in hoger beroep niet op overtuigende wijze weerleggen;

Overwegende immers dat de eerste rechter de aansprakelijkheid voor het verbreken van het evenwicht beslist niet bij

appellanten legt; dat hij wel terecht oordeelt dat hun verweer, voor zoveel het de negatie van het exploitatierecht van geïntimeerde tot gevolg zou hebben, wel dient te worden beschouwd als een wanverhouding tussen de uitoefening van de respectieve eigendomsrechten van partijen;

Overwegende vervolgens dat de loutere vergelijking van de door appellanten voor het verwerven van hun eigendom bepaalde prijs, met die welke voor openbare verkopen gangbaar zijn, niet relevant is, nu de mogelijkheid evenmin uitgesloten is dat deze laatste ook de eventuele negatieve invloed ondergaan van de nabuurschap van de in de omgeving gevestigde industrie;

Overwegende dat appellanten ten onrechte gewagen van het niet bestaan van «verschoningsgronden», nu de handelswijze van geïntimeerde niet foutief is; dat enkel aandacht dient te worden besteed aan de eventuele verbreking van het evenwicht met betrekking tot de wijze waarop geïntimeerde haar eigendomsrecht uitoefent ten opzichte van appellanten, hetgeen niet wordt aangetoond; dat de vordering tot schadevergoeding van appellanten bij wijze van compensatie aldus evenmin gegrond is;

(...)

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

8e KAMER – 17 JUNI 1988

Voorzitter : de h. Raymaekers

Raadsheren : de hh. Vandeplas (rapporteur) en Van de Velde

Openbaar ministerie : de h. De Swaef, advocaat-generaal

Advocaat : mr. Schuurmans

Cheque – Zonder dekking – Burgerlijke-partijstelling – Ontvankelijkheid

In geval van uitgifte van een cheque zonder dekking kan de burgerlijke partij ontvankelijk worden verklaard in haar vordering tot terugbetaling van de protestkosten en van de vergoedende interesten vanaf de datum van deze cheque ter inning, daar de afgifte van de cheque gelijkstaat met een contante betaling.

Als de schuld van de beklagde echter vóór de uitgifte van de ongedekte cheque bestond, kan de burgerlijke partij het bedrag van de cheque niet als schadevergoeding toegewezen krijgen.

S. t/ H.

Overwegende dat de feiten van de telastlegging bewezen werden verklaard bij vonnis van de Correctionele Rechtbank te Mechelen van 25 juni 1986, welke beslissing in kracht van gewijsde is gegaan;

Overwegende dat de beklagde zich schuldig heeft gemaakt aan uitgifte van een cheque zonder dekking ten belope van 250.000 fr.; dat de burgerlijke partij de terugbetaling van de protestkosten ten belope van 1.385 fr. vordert en dat deze kosten ongetwijfeld werden veroorzaakt door het strafbare gedrag van de beklagde, zodat deze eis gegrond voorkomt;

Overwegende dat de burgerlijke partij eveneens de vergoedende interesten vanaf de datum van de aanbieding van deze cheque ter inning vordert en de gerechtelijke interesten vanaf heden;

Overwegende dat de Chequewet bepaalt dat een cheque slechts mag worden uitgegeven indien er een voldoende, voorafgaand en beschikbaar fonds aanwezig is, dat de afgifte van de cheque bijgevolg gelijkstaat met een contante betaling; dat de beklaagde echter, in strijd met de Chequewet betaald heeft met een ongedekte cheque en alzo schade heeft veroorzaakt, namelijk de gederfde interest, aan de burgerlijke partij; dat de eis van de burgerlijke partij uit dien hoofde derhalve gegrond voorkomt;

Overwegende dat de burgerlijke partij ook schadevergoeding vordert uit hoofde van de ongedekte uitgifte ten belope van het bedrag van de cheque, nl. 250.000 fr. (verminderd evenwel met de storting van 30.000 fr.); dat deze schade echter niet werd veroorzaakt door de uitgifte van de cheque, daar de schuld van de beklaagde reeds lang vóór de gewraakte uitgifte bestond; dat de vordering uit dien hoofde dan ook ongegrond voorkomt;

...
NOOT – De burgerlijke-partijstelling in geval van cheque zonder dekking

1. In geval van uitgifte van een ongedekte cheque is de burgerlijke partij niet automatisch gerechtigd alle bedragen te vorderen die rechtstreeks of onrechtstreeks betrekking hebben op de bewuste cheque.

Art. 3 voorafgaande titel Sv. bepaalt dat een rechtsvordering behoort aan hen die schade geleden hebben door een misdrijf. Van Roye preciseert dat de schade hersteld dient te worden indien ze haar oorzaak vindt bij het misdrijf (Van Roye, R., *Manuel de la partie civile*, 1945, 33). Dalcq leidt hieruit af dat het causaal verband bestaat indien de schade zich niet zou hebben gemanifesteerd zonder het strafbaar feit (Dalcq, R., «La constitution de partie civile de la victime de l'émission de chèque sans provision», *J.T.*, 1987, 23, nr. 8).

2. Men dient allereerst een duidelijk onderscheid te maken tussen het bedrag zelf waarvoor de cheque is uitgeschreven, en dat de burgerlijke partij dus niet heeft ontvangen, enerzijds en de kosten en overige schade anderzijds.

Er wordt terecht aanvaard dat de burgerlijke partij terugbetaling kan vorderen van kosten die zij heeft moeten maken om het bedrag van de cheque betaald te krijgen. De belangrijkste post dienaangaande zijn de protestkosten (cf. Brussel, 30 oktober 1970, *R.W.*, 1976-77, 313, noot Vandeplass, A.; Brussel, 12 februari 1974, *R.W.*, 1975-76, 367, noot Vandeplass, A.). Ook de kosten van onderzoekswerk en briefwisseling kunnen van de beklaagde teruggevorderd worden (Brussel, 14 maart 1974, *Pas.*, 1975, II, 1).

Behalve deze directe schade is het bestaan van een indirecte schade niet ondenkbaar. Zo oordeelde het Hof van Beroep te Brussel dat er aan de bank nadeel berokkend kan zijn door het verstoren van de vlotte dienstverlening (Brussel, 14 maart 1974, *gecit.*). Het feit niet op vakantie te kunnen vertrekken ten gevolge van een ongedekte cheque, werd door de rechtspraak beschouwd als een schade waarvoor vergoeding kan worden gevorderd (Dalcq, R., *o.c.*, 22, nr. 3; De Vroede, P., *De cheque*, 1981, 130, nr. 336).

Een rechtstreekse schade geleden door de afwezigheid van onmiddellijke betaling (Corr. Aarlen, 25 oktober 1976, *Jur. Liège*, 1976-77, 259) vormen zeker de gederfde interesten. Het Hof te Antwerpen kende in het besproken arrest deze interesten dan ook zeer terecht toe.

Zelfs een morele schade is niet uitgesloten, bijvoorbeeld door de moeilijkheden die de burgerlijke partij hierdoor ondervonden heeft om haar eigen verbintenissen na te komen (cf. Dalcq, R., *o.c.*, 22, nr. 3).

3. Een ander probleem betreft het bedrag zelf waarvoor de cheque werd uitgeschreven. De rechtsleer maakt ter zake een onderscheid naargelang de cheque werd uitgeschreven naar aanleiding van een onmiddellijke en rechtstreekse prestatie vanwege de burgerlijke partij, dan wel enkel werd uitgegeven ter betaling van een voorheen reeds bestaande schuld.

In het eerstgenoemde geval zou de schade van de burgerlijke partij een onmiddellijk gevolg zijn van het gebrek aan dekking van de cheque, en zou het volledige bedrag voor de strafrechter kunnen worden gevorderd. In het andere geval is de meerderheid der auteurs van mening dat het bedrag van de cheque niet kan worden gevorderd, doch enkel de daarbijhorende schadeposten (cf. supra, nr. 2) (men leze hierover meer uitgebreid: Dalcq, R., *o.c.*, 22 e.v.; De Vroede, P., *o.c.*, 131-132 en Winants, A., «Over de uitgifte van cheques zonder dekking», *R.W.*, 1978-79, 1771 e.v.).

De rechtspraak is van oordeel dat de burgerlijke-partijstelling voor het volledige bedrag van de cheque in principe onmogelijk is (cf. onder andere Brussel, 26 juni 1975, *R.D.P.*, 1975-76, 1017; Brussel, 14 maart 1974, *Pas.*, 1975, II, 1; Brussel, 25 juni 1975, *J.T.*, 1975, 507). Indien echter de uitgifte als enige rechtstreekse en onmiddellijke oorzaak het leveren van goederen of verrichten van prestaties vanwege de burgerlijke partij heeft, is de rechtspraak de mening toegedaan dat de vordering van de burgerlijke partij op dit punt gegrond dient te worden verklaard (Brussel, 12 februari 1974, *R.W.*, 1975-76, 2367, noot Vandeplass, A.; Corr. Charleroi, 11 oktober 1978, *Pas.*, 1979, III, 50).

Het Hof te Antwerpen stelt in casu vast dat de schuld ten opzichte van de burgerlijke partij reeds vroeger bestond, en dus niet de onmiddellijke oorzaak voor de uitgifte van de cheque vormde, zodat de vordering ten belope van het gehele bedrag niet kon worden toegekend. Het hof sluit hiermee aan bij de bestaande rechtspraak (Antwerpen, 10 november 1977, *R.W.*, 1978-79, 1781, noot Moons, D.M.; Corr. Namen, 9 oktober 1981, *Rev. rég. dr.*, 1982, 56).

4. Ook het Hof van Cassatie heeft in een arrest van 8 oktober 1985 (*Arr. Cass.*, 1985-86, nr. 70) het boven vermelde onderscheid aanvaard en gesteld dat het volledige bedrag van de schuld aan de burgerlijke partij door deze slechts kan worden gevorderd, indien zonder de uitgifte van de cheque de overeenkomst en dus de schuld niet zou zijn ontstaan.

Het causaal verband zal op onaantastbare wijze in feite door de rechter beoordeeld moeten worden (Winants, A., *o.c.*, 1775).

5. Ten slotte kan opgemerkt worden dat de situatie in Frankrijk anders is. Daar kan de totale som wel gevraagd worden bij de strafrechter (cf. hierover Cabrillac, M., «Le droit français devant le déferlement de chèques sans provision», *Rev. de la banque*, 1974, 817; De Vroede, P., *o.c.*, 132, nr. 343; Poulet, Y., «Etude de la loi française du 3 janvier 1975 relative à la prévention et à la répression en matière de chèques», *J.T.*, 1977, 17; Pucheu, J., «Les atteintes au crédit», *R.D.P.*, 1973-74, 89).

Dirk Merckx

HOF VAN BEROEP TE GENT**17e KAMER – 27 SEPTEMBER 1988**

Voorzitter : de h. Lievens

Advocaten : mrs. Janssens en De Beleyr

**Wegen – Openbare erfdiensbaarheid van overgang –
Verkrijging door verjaring – Eigendom van de grond –
Verkrijging door verjaring – Vereisten – Schadeloosstelling**

De openbare erfdiensbaarheid van overgang over een privé-eigendom wordt verkregen door het gebruik door het publiek onder de door art. 2229 B.W. bepaalde voorwaarden.

De inschrijving van de weg in de gemeentelijke Atlas der Buurtwegen is voor de gemeente een rechtstitel tot verkrijging, door verjaring overeenkomstig art. 1265 B.W., van de strook grond waarop de weg ligt. Voor de verkrijging van het eigendomsrecht op die wijze is het gewone gebruik door het publiek onvoldoende; vereist is dat de gemeente daden animo domini stelt met betrekking tot de grond zelf.

De eigenaar van de grond heeft vanaf de inschrijving in de Atlas een zuiver theoretisch eigendomsrecht. Als de gemeente aanpassingswerken heeft uitgevoerd kan hij het herstel in de staat quo ante niet vorderen. Hij heeft recht op vergoeding, daar door toedoen van de openbare overheid een essentieel deel van het eigendomsrecht in sterke mate wordt aangetast.

D. t/ Gemeente Stekene

Toedracht van de zaak en stelling van de partijen

De betwisting tussen partijen betreft de erkenning van een buurtweg en de privaatrechtelijke gevolgen daarvan voor appellante, qua eigendom en vergoeding.

Appellante is te Stekene eigenares van twee percelen grond : a) een perceel grond, sectie D, nr. 1393/b, groot 1 a 95 ca, krachtens akte-verkaveling verleden voor notaris V. te Sint-Niklaas op 8 april 1970; b) een perceel grond – notarieel beschreven als «een landweg» – gelegen wijk Tromp, sectie D, nr. 1395/E/2, groot 13 aren, krachtens akte verleden voor notaris V. te Sint-Niklaas op 6 oktober 1972.

Bij gemeenteraadsbeslissing van 14 oktober 1975 werd besloten een verzoek te richten tot de toeziende overheid om de Bosstraat, gelegen tussen de Voorthoekstraat (buurtweg nr. 27, Stekene) en de Sint Jansteenstraat (buurtweg nr. 18, Kemzeke), vanaf perceel 1393 g tot 1396 T, als buurtweg te erkennen.

De gemeenteraad motiveerde zijn beslissing als volgt :

«In acht genomen dat de gronden langs de Bosstraat ... voor 80% zijn bebouwd ;

dat deze straat privaat domein is, doch gedurende minstens 50 jaar als openbaar wordt gebruikt ;

dat in deze straat waterleiding, elektriciteit en openbare verlichting voorhanden is ;

overwogen dat het past dat in deze straat de nodige infrastructuur wordt aangebracht, zoals verharding en riolering ;

dat deze straat in het ontwerp Gewestplan als woonstraat is opgenomen ;

ten einde de gemeente in de mogelijkheid te stellen daar openbare werken uit te voeren ;

Gelet op de artt. 75 en 77, 6° van de Gemeentewet ;

Gelet op de wet van 10 april 1841».

Bij beslissing van de Bestendige Deputatie van de provincie Oost-Vlaanderen van 30 januari 1981 werden de bovengenoemde percelen grond van appellante, samen met nog andere percelen, als buurtweg erkend onder de naam «Bosstraat».

Hoewel er in de loop van de erkenningsprocedure bezwaren werden geuit door de echtgenoot van appellante, werd er tegen de beslissing van de bestendige deputatie geen administratiefrechtelijk beroep ingesteld bij de Koning (sinds 1980 is de bevoegdheid van de Koning vervangen door die van de Executieve op grond van artikel 6, § 1, I, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen ; cf. arrest nr. 21.456 van dd. 15 oktober 1981 van de Raad van State).

Afgezien van de verder behandelde vragen of deze weg werd gebruikt door het publiek en of er nutsvoorzieningen waren vóór 1983 (wat door appellante in haar akte van beroep wordt ontkend), heeft de gemeente, na de erkenning als buurtweg, deze weg uitgerust met een asfaltbedekking en riolering.

De buurtweg, erkend op 30 januari 1981, werd ingeschreven in de Atlas der Buurtwegen op 30 januari 1983.

Na te hebben herinnerd aan een door de rechtsleer en door de rechtspraak (Cass., 6 maart 1980, *R.W.*, 1980-81, 916) gevestigd beginsel – namelijk dat een gemeente door de dertigjarige verjaring een openbare erfdiensbaarheid van overgang kan verkrijgen op een weg waarvan de zate aan particulieren toebehoort, en dat zulks volgt uit het gebruik waardoor de gemeente tijdens die termijn haar aanspraak op een recht van overgang duidelijk maakt – heeft de eerste rechter, bij tussenvonnis van 19 juni 1985, een getuigenverhoor bevolen.

Op 25 september 1985 werden vier getuigen onder eed gehoord, geboren in 1915 (Albert De B.), in 1924 (Albert Van V.), in 1926 (Lucien C.) en in 1935 (Joannes Van V.).

In zijn eindvonnis van 16 december 1986 heeft de eerste rechter op basis van de inhoud van de getuigenverklaringen beslist dat de gemeente door dertigjarige verjaring een erfdiensbaarheid van overgang heeft verkregen, zonder dat dit aanleiding dient te geven tot enige vergoeding. De vordering van de oorspronkelijke eiseres (thans appellante) werd derhalve als ongegrond afgewezen en zij werd veroordeeld in de kosten van het geding.

In haar appelconclusie vraagt geïntimeerde de integrale bevestiging van de vonnissen a quo.

Appellante beklemtoont dat haar eigendomsrecht werd geschonden daar de plannen goedgekeurd bij besluit van de bestendige deputatie (30 januari 1981) voor de gemeente een rechtstitel zijn voor de tien- of twintigjarige verjaring, naargelang de eigenaar al dan niet binnen het rechtsgebied van het hof van beroep woont waar het onroerend goed is gelegen (art. 2265 B.W. en art. 10 van de wet van 10 april 1841).

Appellante voert bovendien aan dat geïntimeerde in het kader van de erkenningsprocedure had dienen te zorgen voor het regelen van de eigendomsoverdracht. Zij vordert derhalve primair het herstel van de percelen in hun oorspronkelijke

staat, en subsidiair een schadeloosstelling geraamd op 500.000 frank.

Bovendien merkt appellante in haar beroepsakte op dat alleen de oude buurtweg nr. 28 van oudsher de enige verbindingsweg is geweest tussen de wijk Hallestraat en de Provinciale Weg, en dat de getuigen in hun verklaringen het niet hebben over de percelen van appellante maar over die oude buurtweg nr. 28 (die in het verlengde ligt van buurtweg nr. 27, genaamd «Voorthoekstraat»), welke oude buurtweg nr. 28 op het kadasterplan en op andere plans vermeld staat als «Bosstraat» of «Boschstraat» (dossier appellante, kaft 4, stukken 4 en 5a).

Beoordeling

1. Terminologie

In haar akte van beroep kritiseert appellante de door de eerste rechter in zijn eindvonnis gebruikte terminologie, namelijk «erfdienstbaarheid van overgang», daarbij aanvoërend dat het hier niet kan gaan om een *erfdienstbaarheid* (dienstbaarheid tussen twee erven – privaatrecht), maar om een *publieke dienstbaarheid* van overgang (dienstbaarheid ten behoeve van het publiek – publiekrecht).

Niettemin merkt het Hof op dat alle grote auteurs het onderscheid maken tussen «erfdienstbaarheden tot privaat nut» (*servitudes légales d'utilité privée*) en «erfdienstbaarheden tot algemeen nut» (*servitudes légales d'utilité publique*) en daarbij kunnen steunen op de door de wet zelf gebruikte terminologie, met name in artikel 649 van het Burgerlijk Wetboek.

Ook de cassatierechtspraak gebruikt de term «wettelijke erfdienstbaarheid tot openbaar nut» (cf. Cass., 20 mei 1983, *Arr. Cass.*, 1982-83, 1161).

De erfdienstbaarheden tot algemeen nut zijn beperkingen die aan de onroerende eigendom door wet of verordening worden opgelegd ten bate van het algemeen welzijn (Derine, Van Neste en Vandenbergh, *Zakenrecht*, deel I, B, 1974, nr. 287, p. 553).

2. Onderscheid tussen wettelijke erfdienstbaarheden tot algemeen nut en tot privaat nut

Het is niet van belang ontbloot enkele belangrijke verschildpunten aan te halen:

a) qua doel: bevordering van het algemeen welzijn/bevordering van de goede buurschap;

b) de erfdienstbaarheden tot algemeen nut behoren tot de openbare orde; van de privaatrechtelijke kan worden afgevoerd door overeenkomst;

c) de erfdienstbaarheden tot algemeen nut worden beheerd door regels die eigen zijn aan het administratief recht, terwijl de erfdienstbaarheden tot privaat nut beheerd worden door civielrechtelijke regels;

d) de erfdienstbaarheden tot algemeen nut kan worden gevestigd door verjaring, terwijl zulks – althans principieel – niet het geval is voor erfdienstbaarheden tot privaat nut.

3. De erfdienstbaarheid van overgang

a) Het is wellicht nuttig te onderstrepen dat het in casu niet gaat om het recht van overgang ten bate van ingesloten gronden («recht van uitweg», artt. 682 tot 685 B.W.) waar de doorgang wegens insluiting iure servitutis bestaat, noch om het recht van overgang over uitbatingswegen of loswegen (bij sommige auteurs – bv. Kluyskens, *Zakenrecht*, nr. 385 p. 635 – ook «buurwegen» genoemd) waar de doorgang *iure codominii* bestaat (in dit geval gaat het om private we-

gen die voor de helft aan elk der aanpalende eigenaars toebehooren en waar een gemeenschappelijke doorgangsweg ingericht wordt tot gemakkelijker bebouwing der gronden).

b) In dit geval gaat het om een private weg – een weg waarvan de zate onbetwistbaar aan een particulier toebehoort – die op basis van een openbaar gebruik door het publiek (en dus niet enkel door de aanpalende eigenaars of pachters) en buiten alle loutere gedoogzaamheid van de eigenaar, door een dertigjarig voortdurend en onafgebroken, openbaar en niet dubbelzinnig gebruik van de grond als landelijke verbindingsweg, ten voordele van de gemeenschap is bezwaard met een openbare erfdienstbaarheid van overgang, door verjaring ontstaan (Cass., 6 maart 1980, *R.W.*, 1980-81, 916; Cass., 20 mei 1983, *Arr. Cass.*, 1982-83, 1161; voor referten naar oude cassatierechtspraak zie Vred. Neerpelt, 24 april 1958, *R.W.*, 1958-59, 1774).

Het is de feitelijke doorgang van het publiek op een privé-weg, gedurende dertig jaar, zonder verzet vanwege de eigenaar, die tot grondslag dient voor de verkrijgende verjaring en voor de totstandkoming van de openbare weg (zie I. Claeys Bouuaert, «Openbare wegen op private grond», *T. Not.*, 1966, 241) en voor de verplichtingen van de openbare besturen wat het beheer en de uitvoering van werken betreft (zie F. Wastiels, *Openbare wegen*, Administratief Lexicon, nr. 3).

c) Beklemtoond moet worden dat, ongeacht de eigendom van de grond en ondergrond, de openbare erfdienstbaarheid van overgang over een privé-eigendom kan ontstaan afgezien van enige formele administratieve handeling van de gemeente.

Nadat die privé-weg aldus het karakter van openbare gemeenteweg heeft verkregen zal die weg het rechtsstatuut van buurtweg verwerven – overeenkomstig de wet van 10 april 1841 op de buurtwegen – door een uitdrukkelijke administratieve rechtshandeling, namelijk de erkenning als buurtweg door de bestendige deputatie (over de administratieve procedure, zie noot Lambrechts onder Raad van State, arrest nr. 25.309 van 9 mei 1985, *R.W.*, 1986-87, 1354 tot 1358). Het onderhoud van de buurtweg valt ten laste van de gemeente krachtens art. 131, 19°, van de Gemeentewet en art. 13 van de wet van 10 april 1841;

d) Het staat vast dat de Bosstraat te Stekene als buurtweg werd erkend bij besluit van 30 januari 1981 van de Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Oost-Vlaanderen.

Sedert 30 januari 1983 is voormelde buurtweg, op initiatief van geïntimeerde, ingeschreven in de Atlas der Buurtwegen.

Het recht van openbare doorgang bestond dus vóór de erkenningsprocedure, en die erkenningsprocedure had dus niet tot doel een nieuwe weg te openen.

e) Het door de eerste rechter bevolen getuigenverhoor heeft, naar het openbaar karakter van de oorspronkelijke aardeweg (de vorm van het perceel 1395/E/2, in de notariële akte van 1972 beschreven als «landweg», wijst op het ontstaan ervan door privé-initiatief) én het bestaan van nutsvoorzieningen ook vóór 1983.

De in de akte van beroep gestelde bewering dat de getuigen – vooral Albert Van V. – het over een andere weg (namelijk de buurtweg nr. 28, eveneens «bosstraat» genoemd) zouden hebben gehad dan de weg waar de percelen van appellante in gelegen zijn, is een duidelijk understatement aangezien die getuige ook spreekt van verlichting terwijl in de con-

clusies niet aangevochten wordt dat er in de buurtweg nr. 28 geen nutsvoorzieningen zijn, en – bovendien – qua woningen vermeldt: «Aan mijne kant woonden er toen reeds een tiental bewoners ... Vanaf 1947 is regelmatig door anderen daar bijgebouwd», terwijl in de conclusie het niet-bestaan van woningen in de andere Bosstraat (= buurtweg nr. 28) niet bestreden wordt.

4. De inschrijving in de Atlas der Buurtwegen

In haar appelconclusie van 3 mei 1988 voert appellante aan – en dit is de kern van haar betoog – dat «geheel de gevoerde (erkenning)procedure erop gericht is het eigendomsrecht van conluante te ontnemen en de opgestelde plans (die authentieke akten zijn en een rechtstitel vormen voor de tien- of twintigjarige usucapio) en inschrijving in de Atlas der Buurtwegen zal tot gevolg hebben dat conluante haar eigendomsrecht zonder meer verliest».

Het Hof is van oordeel dat men een onderscheid moet maken:

a) De openbare erfdiensbaarheid van doorgang – die verkregen wordt door het gebruik door het publiek onder de door art. 2229 B.W. bepaalde voorwaarden – dus zelfs wanneer de weg niet ingeschreven is in de Atlas der Buurtwegen (Hof Gent, 16 mei 1958, *R.W.*, 1958-59, 1299) – is buiten de handel en dus onverjaarbaar (Cass., 10 december 1885, *Pas.*, 1886, I, 9) zolang de weg dient tot het openbaar gebruik (art. 12 van de wet van 10 april 1841 onderstelt de handhaving van de buurtweg; art. 29 van dezelfde wet viseert de verlating of de richtingswijziging van de buurtweg).

b) Voor het verwerven van het eigendomsrecht van de bedding van de weg is het gewoon gebruik door het publiek onvoldoende. De bij besluit van de bestendige deputatie vastgelegde plans – wanneer dus een weg is opgenomen door inschrijving in de gemeentelijke Atlas der Buurtwegen (Cass., 20 februari 1973, *Pas.*, 1973, I, 585, met noot) – zijn voor de gemeente een rechtstitel voor de tien- of twintigjarige verjaring, naargelang de eigenaar al dan niet binnen het rechtsgebied van het hof van beroep woont waar het onroerend goed is gelegen (A. Mast, A. Alen en J. Dujardin, *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, 10e druk, 1986, nr. 230, p. 233, met verwijzing naar art. 2265 B.W. en art. 10, tweede lid, van de wet van 10 april 1841).

De inschrijving in de Atlas is dus de titel op zichzelf (*R.P.D.B.*, v° Commune, nr. 1231; zie ook A. Broeckx, *Uitlegging der Gemeentewet*, 3e uitgave, Antwerpen, 1922, p. 262/263).

Bovendien moet worden opgemerkt dat de wet van 10 april 1841 op de buurtwegen – welke wet niet handelt over het verkrijgen van enige erfdiensbaarheid, maar integendeel tot doel had de belangen van het publiek én van de overheid veilig te stellen – geen onderscheid maakt tussen wegen waarvan de zate eigendom is van een particulier, en wegen waarvan de zate eigendom is van de gemeente.

Zoals Wastiels opmerkt (Adm. Lex., p. 139) is over die bepaling van art. 10 van de wet van 1841 in de rechtspraak en in de rechtsleer heel wat te doen geweest.

Sommige auteurs – bv. Derine, deel I, B, p. 989 – zijn van oordeel dat een onderscheid moet worden gemaakt tussen de weg en de bedding van de weg, en de bedding van de weg zou dan onverjaarbaar zijn zolang de weg dient tot het openbaar gebruik. Bestravingswerken zouden dan zonder invloed zijn op de bedding van de weg (cf. Hof Gent, 14 april 1969, *J.T.*, 1969, 497).

Aangezien artikel 10, tweede lid, door de termijnen van tien en twintig jaar te vermelden impliciet verwijst naar art. 2265 van het Burgerlijk Wetboek, dat betrekking heeft op de *verkrijging van onroerende goederen*, is het Hof van oordeel dat de stelling van De Page (V, nr. 791) de juiste is: de gemeente zal, door het stellen van daden animo domini met betrekking tot de bedding zelf (bv. verharding van het wegdek) de eigendom van de wegbedding verkrijgen.

5. Aantasting van het eigendomsrecht

Dat de geïntimeerde bij conclusie herhaaldelijk stelt dat appellante eigenares is en blijft van de weg en geen aanspraak maakt op het eigendomsrecht van appellante, is een stelling die enkel zin heeft in het kader van het verkrijgen van de openbare erfdiensbaarheid van overgang en die aansluit bij de vóór 1983 regelmatig uitgevoerde onderhoudswerken die niets anders beoogden dan de instandhouding van die openbare erfdiensbaarheid van overgang.

Sinds de inschrijving van de buurtweg in de Atlas – rechtstreeks gevolg van de door de gemeente gestarte erkenningsprocedure – liggen de zaken anders: sinds 30 januari 1983 is de weg (of de appellante zulks goedkeurt of niet) onderworpen aan het provinciaal reglement op de buurtwegen (bv. qua beplantingen, afsluitingen enz.) en artikel 10 van de wet van 10 april 1841 verschaft aan geïntimeerde een geldige titel die haar in staat stelt, door de verjaring van in casu tien jaar, de grond van die weg én de wegbedding in eigendom te verwerven mits deugdelijke handelingen van bezit worden gesteld.

Het vervangen van een aarden wegdek door een asfaltbedekking en het aanbrengen van ondergrondse rioleringen hebben tot gevolg dat, zelfs zo de eigenaar van de met erfdiensbaarheid van openbaar nut belaste grond de juridische eigendom ervan behoudt tot op het ogenblik van het intreden van de verjaring, hij in feite beroofd wordt van elk privaat gebruik of genot ervan. Het zuiver theoretisch eigendomsrecht dreigt teloor te gaan door verjaring ten voordele van het openbaar domein (cf. Hof Gent, 16 april 1962, met conclusie van de toenmalige advocaat-generaal Matthijs, *R.W.*, 1962-63, 1730 tot 1740; Wauthier, *Précis du droit administratif*, 3e druk, II, 1950, nr. 324, p. 447, noot 3).

6. Vergoedingsproblematiek

Hoewel volgens de heersende opinie (zie De Page, VI, éd., 1942, nr. 547, p. 441) voor erfdiensbaarheden tot algemeen nut in principe geen vergoeding wordt toegekend tenzij de wet vereist dat er wél schadeloosstelling zou zijn (voor die gevallen zie Derine, *Zakenrecht*, deel I, B, nr. 292), is het Hof van oordeel, voornamelijk in het licht van de cassatierechten van 6 april 1960 – in beide arresten werd een beroep gedaan op het algemeen beginsel dat onder meer door artikel 11 van de Grondwet wordt toegepast –, dat de idee van de vergoeding die in artikel 11 van de Grondwet tot uiting komt niet mag worden beperkt tot de onteigening *sensu stricto*.

Ook bij ontstentenis van onrechtmatige overheidsdaad, en ook wanneer geen buitengewone schade wordt aangetoond (cf. art. 11 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State) heeft de burger recht op schadeloosstelling wanneer, zoals in casu, door toedoen van de openbare overheid, een essentieel bestanddeel van het eigendomsrecht in sterke mate wordt aangetast.

Een herstel in de staat quo ante zou strijdig zijn met de rechtmatige belangen van de aangelanden die persoonlijk (ut

singuli) het gebruik van de buurtweg in rechte kunnen opeisen.

In het belang van een goede rechtsbedeling en aangezien het subsidiair gevorderd bedrag niet steunt op precieze gegevens, acht het Hof het noodzakelijk de partijen, bij ontstentenis van overeenkomst daaromtrent, te verzoeken te concluderen over de omvang van de toe te kennen schade-loosstelling.

(...)

ARBEIDSHOF TE ANTWERPEN AFDELING HASSELT

3e KAMER – 23 NOVEMBER 1988

Voorzitter : de h. Romain

Raadsheren in sociale zaken : de hh. Droogmans en Bollen

Advocaten : mr. Smets loco Smets en Wirix

Arbeidsongeval – Plotselinge gebeurtenis – Begrip – Vrieswonde

De bevriezing van een lidmaat ten gevolge van de grote koude bij het uitvoeren van een werk is een plotselinge gebeurtenis.

Vennootschap A. t/ D.

Partijen zetten voor het Hof uiteen dat Guy D. vrachtwagenchauffeur is, dat hij onderweg een defect aan zijn voertuig heeft moeten herstellen en dat hij daarbij, ten gevolge van de hevige kou, een vrieswonde aan de linkervoet opgelopen heeft ; er wordt gepreciseerd dat het feit zich heeft voorgedaan op 17 januari 1985, te Mâcon (Frankrijk) en dat de reparatie een drietal uren geduurd heeft. Nadat er eerst sprake geweest is van een buitentemperatuur van min 22 graden, brengt de verzekeringsmaatschappij A. een brief van 13 februari 1988 van het Frans meteorologisch instituut bij, waaruit blijkt dat de temperatuur te Mâcon op 17 januari 1985 gemiddeld min 13,2 graden bedroeg, met als laagste waarde min 18,4 graden om 5u30 en als hoogste waarde min 6,9 graden om 14u30. Partij D. heeft een uitgavenstaat van 17 april 1986 van de Landsbond der Christelijke Mutualiteiten neergelegd ten belope van 60.368 fr. voor dagvergoedingen over de periode van 18 januari 1985 tot 17 maart 1985 en 10.104 fr. voor verzorgingskosten ; in dat laatste bedrag is de factuur van een ziekenhuis te Mâcon begrepen. Partijen voeren geen debat over de feitelijke gegevens van de zaak ; zij hebben het alleen over de juridische kwalificatie.

Nu dit voorwerp van het geding is, heeft het vonnis *a quo* (Arb. Rb. Tongeren, 9 november 1987) met reden gezegd dat het hier om een arbeidsongeval gaat ; de uitwendige gebeurtenis bestaat in de agressie door de koude ; de plotselinge gebeurtenis bestaat in de korte duur van het proces dat het letsel veroorzaakt heeft.

Weliswaar betoogt de verzekeringsmaatschappij dat er reeds verschillende dagen een lage temperatuur heerste en dat er dus geen verrassingseffect geweest is. Deze redenering is niet dienend, aangezien het letsel aan geen andere oorzaak wordt toegeschreven dan de impact van de afkoeling tijdens de herstellingswerken, en een arbeidsongeval houdt niet op

een arbeidsongeval te zijn wanneer de mogelijkheid dat het zich zou voordoen, ontstaat door het vervullen van een bepaalde taak. Men zou integendeel eerder zeggen dat dit tot het wezen van het verzekerde risico behoort. De blootstelling is een naar tijd en ruimte bepaalde gebeurtenis geweest en het letsel werd meteen, niet op een evolutieve wijze veroorzaakt.

Het vonnis *a quo* heeft een geneesheer-deskundige aange-steld om een advies te krijgen over de gevolgen van het ongeval op het gebied van de arbeidsongeschiktheid. Er worden geen opmerkingen betreffende de formulering van de opdracht geuit.

Het blijkt dus dat de uitspraak van de eerste rechter behouden dient te blijven. De zaak wordt voor verdere afdoening naar de Arbeidsrechtbank te Tongeren teruggestuurd. De proceskosten vallen ten laste van de verzekeringsmaatschappij.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE LEUVEN

4e KAMER – 24 MAART 1987

Rechter : mevr. Van Bruystegem

Advocaten : mrs. Legrand en Jordens

Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – Lerarees – Vereiste van fout van leerling – Grondslag – Vermoeden van fout – Verhaalsrecht van de leraar tegen de leerling

Voor de aansprakelijkheid van de leraar en van de onderwijsinstelling op basis van artikel 1384, vierde lid, B.W., is vereist dat door een onder het toezicht van de leraar staande leerling een fout is begaan. Deze aansprakelijkheid berust op een vermoeden van fout.

De aansprakelijkheidsverzekeraar van de leraar en van de onderwijsinstelling, die de benadeelden schadeloos heeft gesteld, kan als gesubrogeerde in de rechten van zijn verzekerden, die op grond van artikel 1384, vierde lid, B.W. aansprakelijk zijn gesteld, de door hem uitbetaalde schadevergoedingen terugvorderen van de leerlinge die voor het schadegeval aansprakelijk was, op basis van de door deze laatste begane fout of onvoorzichtigheid in de zin van de artikelen 1382-1383 B.W. Als de leraar ook zelf een fout of onvoorzichtigheid heeft begaan, kan zijn aansprakelijkheidsverzekeraar de uitbetaalde schadevergoeding slechts gedeeltelijk terugvorderen.

N.V. G. t/ N.

Overwegende dat de vordering werd ingeleid bij geboekt exploit de dato 31 oktober 1983 en ertoe strekt de verweester te horen veroordelen tot betaling van (...) uit hoofde van vergoedingen die eiseres uitbetaalde aan de heer en mevrouw P.-R. en aan Martine P. ten gevolge van een ongeval aan laatstgenoemde overkomen op 20 november 1970 tijdens een balspel in de school (...).

Op 20 november 1970 was Martine P., geboren op 1 juli 1958, als leerlinge in (...) op de speelplaats in gesprek met andere meisjes. Ze werd getroffen aan het rechteroog door een volleybal geworpen door N. Christiane, verweester, geboren op 30 maart 1957.

De ouders P.-R. dagvaardden de ouders N.-R. in eigen naam en als beheerders van de goederen van hun minderjarige dochter Christiane; E. Anita, lerares die op het ogenblik van het ongeval toezicht uitoefende op de speelplaats, en haar echtgenoot T. Jozef; de V.Z.W. M.

Bij vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Leuven de dato 20 november 1973 werd de vordering ongegrond verklaard ten aanzien van de echtgenoten N.-R. en E.-T., en principieel gegrond ten laste van de V.Z.W. M. op basis van een fout *na* het ongeval; de heer T. werd als deskundige aangesteld.

Op 27 november 1975 werd door het Hof van Beroep te Brussel voormeld vonnis gedeeltelijk gewijzigd. De oorspronkelijke vordering werd principieel gegrond verklaard ten laste van de echtgenoten E.-T. en ten laste van de V.Z.W. M. De deskundige werd met een andere opdracht belast. Het arrest zegt in de motivering dat het bestreden vonnis ten onrechte niet de minste fout van N. Christiane aanneemt. Het arrest stelt vast dat de eerste rechter terecht de vordering gericht tegen de echtgenoten N.-R. op voet van artikel 1384, tweede lid, B.W. ongegrond verklaarde daar vaststaat dat het kind op het tijdstip van het ongeval niet meer onder hun bewaking stond, maar onder toezicht en gezag van de school, geconcretiseerd in de persoon van de onderwijzeres Anita E.

De voorzieningen in cassatie door de echtgenoten E.-T. en de V.Z.W. S., rechtsopvolger van de V.Z.W. M., werden bij arrest van 22 september 1978 verworpen. Het cassatiearrest besliste onder meer dat het arrest van het hof van beroep geen tegenstrijdigheid inhield, gezien de ouders N.-R. weliswaar *gedagvaard* werden in eigen naam en als wettelijke beheerders van de goederen van hun minderjarige dochter Christiane, maar dat zij slechts in eigen naam, dit wil zeggen als burgerlijk aansprakelijken voor hun minderjarige dochter werden *aangesproken* en niet in hun hoedanigheid van wettelijke beheerders van de goederen van die dochter.

Eiseres is de verzekeraar van de burgerlijke aansprakelijkheid van de school en van het onderwijzend personeel, waaronder E. Anita.

Eiseres betaalde uiteindelijk aan de schadelijders de in de dagvaarding aangehaalde bedragen uit.

Als gesubrogeerde in de rechten van haar verzekerden, die aansprakelijk werden gesteld op grond van art. 1384, vierde lid, B.W., vordert eiseres thans de door haar uitgekeerde vergoedingen terug van de verantwoordelijke voor het ongeval, namelijk Christiane V., op basis van de door haar begane fout of onvoorzichtigheid in de zin van de artt. 1382-1383 B.W.

Overwegende dat verweerster niet betwist dat de burgerlijk aansprakelijke partijen, in casu E. en de school, in principe een verhaalsrecht hebben tegen de partij die de fout beging (art. 1382 B.W.) en dat bijgevolg eiseres, als gesubrogeerde in de rechten van deze burgerlijk aansprakelijken, eveneens een dergelijk verhaalsrecht heeft;

Overwegende evenwel dat verweerster van oordeel is dat een dergelijke vordering niet meer mogelijk is omdat de vordering van de ouders P.-R. tegen de echtgenoten N.-R. door het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 27 november 1975 definitief ongegrond is verklaard; dat volgens hen het arrest geen onderscheid maakte, wat de afwijzing van de vordering tegenover deze partijen betreft, tussen de twee hoedanigheden waarin ze door de benadeelde derden werden

aangesproken, namelijk in eigen naam en als wettelijke beheerders der goederen van hun dochter Christiane; dat het arrest kracht van gewijsde heeft en de onderhavige vordering van eiseres dan ook niet ontvankelijk is of minstens ongegrond;

Overwegende dat deze zienswijze van verweerster niet kan gedeeld worden;

Dat het arrest weliswaar vaststelt dat Christiane N. een fout beging maar desalniettemin de ouders buiten zake stelde omdat deze laatsten, hoewel ook *gedagvaard* in hun hoedanigheid van wettelijke beheerders van de goederen van hun dochter Christiane, enkel worden *aangesproken* als aansprakelijk met toepassing van art. 1384 B.W.;

Dat het hof van beroep derhalve terecht de ouders niet veroordeelde en ook niet diende te veroordelen in hun hoedanigheid van beheerders van de goederen van hun dochter Christiane;

Dat het hof wel de redenen opgaf waarom het de vordering ongegrond verklaarde tegen de ouders als burgerlijk aansprakelijken voor hun minderjarige dochter, namelijk omdat deze laatste op het ogenblik van de schadeverwekkende daad niet meer onder bewaking van de ouders stond, maar onder het toezicht en het gezag van de school;

Dat deze stelling bevestigd wordt door het arrest van het Hof van Cassatie van 22 september 1978;

Overwegende dat eiseres dan ook gerechtigd is verweerster te dagvaarden en aan te spreken tot terugbetaling van de sommen die zij ter ontlasting van de burgerlijk aansprakelijken, haar verzekerden E. en de school, aan de benadeelden uitbetaalde;

Overwegende dat in het arrest van het hof van beroep van 27 november 1975 een fout van verweerster aangenomen werd; dat zonder het bestaan van een dergelijke fout trouwens geen aansprakelijkheid op basis van artikel 1384, vierde lid, B.W. ten laste van de leraren en de school kon worden aangenomen (Cass., 4 december 1970, *Pas.*, 1971, I, 311; R. André, *Les responsabilités*, 1981, p. 190, nr. 146);

Dat verweerster op het ogenblik van het ongeval dertien jaar oud was en uit niets blijkt dat zij niet normaal ontwikkeld was of over onvoldoende onderscheidingsvermogen beschikte; dat het derhalve gaat om een gekarakteriseerde fout;

Overwegende echter dat verweerster terecht opwerpt dat ook de burgerlijk aansprakelijken zelf, voornamelijk de toezichthoudende lerares Anita E., een fout of onvoorzichtigheid hebben begaan in de zin van de artt. 1382-1383 B.W.; dat hun aansprakelijkheid op basis van artikel 1384, vierde lid, B.W. trouwens berust op een vermoeden van fout; dat uit de termen van het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 27 november 1975 voldoende blijkt dat zij er niet in geslaagd zijn te bewijzen dat zij inderdaad voldoende toezicht hadden uitgeoefend; dat het arrest oordeelt dat E. een fout beging door te dulden dat het balspel gespeeld werd in een niet afgebakende ruimte zonder dat een voor volleybal gebruikelijk net gespannen was, terwijl er op korte afstand kinderen waren die niet aan het spel deelnamen en er al dan niet aandacht voor hadden, en dat het spel gebeurde met een vrij grote, zware en harde bal van circa 65 cm diameter en 250 à 300 gram;

Dat volgens het arrest E. beter en vlugger dan verweerster het gevaarlijk karakter van het spel had moeten en kunnen vaststellen en zij het had moeten verbieden;

Overwegende dat de fout begaan door E. in oorzakelijk verband staat met het ongeval; dat, indien zij het spel had verboden of anders had georganiseerd, het ongeval zich niet of in elk geval niet in dezelfde omstandigheden zou hebben voorgedaan;

Dat de rechtbank van oordeel is dat 9/10 van de aansprakelijkheid ten laste van de burgerlijk aansprakelijken moet worden gelegd en 1/10 ten laste van verweerster;

Dat de fout die verweerster beging, immers licht was; dat partijen het erover eens zijn dat de bal niet opzettelijk naar Martine P. geworpen werd en dat het spel bovendien noch wild noch ruw verliep; dat bezwaarlijk kan worden volgehouden dat de bal «buiten de omheining» geworpen zou zijn daar blijkt dat er geen omheining was en er zelfs geen afbakingslijnen getrokken waren of een net gespannen was (zie arrest Hof van Beroep te Brussel van 27 november 1975);

Overwegende dat eiseres, als gesubrogeerde in de rechten van de burgerlijk aansprakelijken dan ook slechts vermag 1/10 van de door haar uitgekeerde bedragen terug te vorderen van verweerster;

Overwegende dat het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 27 november 1975 geen verdeling van aansprakelijkheid uitsprak en dit ook niet hoefde te doen omdat enerzijds de ouders N.-R. buiten de zaak werden gesteld en anderzijds deze laatsten geen vordering hadden ingesteld tegen de burgerlijk aansprakelijken;

Dat er dan ook geen sprake kan zijn van gezag van gewijsde van het arrest op dit punt, aangezien daarover niets beslist werd;

(...)

NOOT – Bovenstaand vonnis is in kracht van gewijsde gegaan.

Betreffende het aan deze zaak ten grondslag liggende schadegeval en de daarop betrekking hebbende arresten waarnaar de rechtbank verwijst, zie Cass., 22 september 1978, *Arr. Cass.*, 1978-79, 96, *Pas.*, 1979, I, 108, *R.W.*, 1978-79, 1425, *R.G.A.R.*, 1979, nr. 10.076, *J.T.*, 1980, 508; Brussel, 27 november 1975, *R.W.*, 1975-76, 2213, *De Verz.*, 1976, 497.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

31 JANUARI 1989

Rechter: de h. Vermynen, beslagrechter

Advocaten: mrs. Cieters loco Kiebooms, Vastersavendts, Vanderleenen, Philippe loco Van Camp en Van den Berg loco Vits

Faillissement – Na faillietverklaring voortgezette uitwinning van onroerend goed – Curator – Honorarium – Voorrecht

Op een onroerend goed van een schuldenaar was ten verzoeken van een schuldeiser onroerend beslag gelegd en de verkoping heeft plaatsgehad een drietal weken na faillietverklaring van de schuldenaar. Bij de rangregeling is een geschil gerezen omtrent het honorarium van de curator.

Het intreden van het faillissement heeft geen enkele invloed meer kunnen hebben op het verdere verloop van de

uitvoering ten laste van de gefailleerde op de reeds vóór het faillissement in beslag genomen onroerende goederen. Het honorarium en de kosten van de curator, wiens tussenkomst niet alle schuldeisers heeft gebaat, kunnen derhalve niet vooraf worden opgenomen in het bevoorrechte passief.

Faillissement H.E., ontvanger der Directe Belastingen en faillissement W.E. t/ N.V. S. e.a.

Gezien het proces-verbaal van neerlegging opgesteld overeenkomstig artikel 1646 van het gerechtelijk wetboek op 7 november 1988 en de stukken erin vermeld; (...)

Overwegende dat de hoofdbetwisting de aanrekening betreft van een schuld van 365.634 frank die door de notaris opgenomen werd in de rangregeling onder het eerste bevoorrecht passief, als honorarium voor de curator van het faillissement van Willy E.

Overwegende dat de openbare verkoop van het onroerend goed vervolgd werd ten verzoeken van de curator van de in faillissement zijnde schuldeiser, Hugo E., bij bevel voorafgaand aan onroerend beslag dd. 5 mei 1986, uitvoerend beslag op onroerend goed op 30 mei 1986, overgeschreven op 5 juni 1986;

dat notaris Van D., aangesteld werd bij beschikking van deze beslagkamer van 23 juni 1986 om over te gaan tot de verkoop van het onroerend goed en tot de verrichtingen van rangregeling;

dat de notaris de veilingsvoorwaarden opgesteld heeft op 1 september 1986 waartegen geen enkele tegenspraak werd gedaan;

dat de openbare verkoop gepland tegen 8 oktober 1986 en het onroerend goed op die datum toegewezen werd aan de verweerders sub 3 en 4 onder opschortende voorwaarde van hoger bod; dat bij afwezigheid van hoger bod het goed aan deze personen definitief toegewezen werd;

Overwegende dat het faillissement van de schuldenaar, Willy E., onverdeelde eigenaar van het onroerend goed met zijn echtgenote, mevrouw Greta V., pas uitgesproken werd bij vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Brussel van 26 september 1986;

Overwegende dat eiser sub 2 terecht opmerkt dat het tussenkomen van dit faillissement geen enkele invloed meer heeft kunnen hebben op het verdere verloop van de uitvoering ten laste van de gefailleerde op de reeds vóór het faillissement in beslag genomen onroerende goederen;

Overwegende dat derhalve ten onrechte in het ontwerp van rangregeling de honoraria en kosten van de curator, wiens tussenkomst niet alle schuldeisers heeft gebaat, vooraf werden opgenomen in het bevoorrecht passief;

Overwegende dat de vraag rijst of de curator de verkoop kon doen stopzetten met toepassing van artikel 564, tweede lid, van de Faillissementswet, aangezien de verkoop eveneens vervolgd werd ten laste van de niet failliet verklaarde medeëigenares en echtgenote, mevrouw Greta V.

Wat de interesten betreft

Overwegende dat tweede verweerster op tegenspraak thans haar interestberekening heeft opgemaakt, rekening houdend met de storting van de notaris ten belope van 2.500.000 frank op 27 mei 1987;

Overwegende dat de notaris zal behoren de interesten verschuldigd op de rubriekrekening waarop de verkoopsom is gezet in afwachting van de uitkering aan de hypothecaire

schuldeisers in rekening te brengen rekening houdend met de gedeeltelijke betaling op 27 mei 1987;

Om die redenen,

Wij, Beslagrechter,

Verklaren de tegenspraken toelaatbaar en in de volgende mate gegrond; zeggen voor recht dat het bedrag van 365.634 frank als honorarium en onkosten van eiser sub 3 niet dient te worden opgenomen onder het eerste bevoorrecht passief; stellen vast dat verweerster sub 2 thans haar interestberekening opgesteld heeft; nodigen de instrumenterende notaris uit rekening te houden met de interesten verschuldigd op de rubriekrekening; wijzen de tegenspraken af van het meergevorderde als ongegrond; verwijzen de zaak naar notaris Van E. voor het opstellen van het definitief proces-verbaal van rangregeling; veroordelen eiser op tegenspraak sub 3 in de kosten.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

BESLAGRECHTER – 23 FEBRUARI 1989

Rechter: mevr. Vanderhoecht

Advocaten: mrs. Levy en Van Innis

Burgerlijke rechtspleging – Beslag inzake namaak – Territoriaal bevoegde rechter – Art. 73 Octrooiwet

Art. 73 van de Octrooiwet vermeldt niets uitdrukkelijk inzake de bevoegdheid van de beslagrechter en heeft betrekking op de procedure ten gronde. Het wijkt niet af van art. 633 Ger. W., dat de territoriale bevoegdheid van de beslagrechter regelt. Art. 1480 Ger. W. houdt evenmin een afwijking van art. 633 in.

X

Overwegende dat de verzoekende partij een machtiging vraagt om, binnen de installaties van de N.V.C., over te gaan tot beschrijving van de beweerde namaken, namelijk een deksel om een recipiënt, zoals een kookpot, af te sluiten, dat bestaat uit twee geperforeerde schijven die boven elkaar rond een centrale as zijn bevestigd, evenals van de documenten, berekeningen en geschriften waaruit de beweerde namaak en haar begrootheid kan blijken, en daartoe een deskundige te horen aanstellen;

Overwegende dat de verzoekende partij steunt op artikel 73, § 2, van de Octrooiwet van 28 maart 1984 om te stellen dat, inzake beslag inzake namaak, de bevoegde beslagrechter die is van de rechtbank van eerste aanleg die zitting houdt in de zetel van het hof van beroep in wiens rechtsgebied de inbreuk of exploitatie is geschied of, naar keuze van de eiser, de rechtbank die zitting houdt in de zetel van het hof van beroep in wiens rechtsgebied de verweerder of een hunner zijn woon- of verblijfplaats heeft;

Overwegende dat artikel 633 Ger. W. bepaalt dat de vorderingen inzake bewarende beslagen en middelen tot tenuitvoerlegging worden gebracht voor de rechter van de plaats van het beslag, tenzij de wet anders bepaalt;

Overwegende dat artikel 73 van de Octrooiwet van 28 maart 1984 niets uitdrukkelijk vermeldt inzake de bevoegd-

heid van de beslagrechter, en klaarblijkelijk enkel betrekking heeft op de procedure ten gronde;

Dat aldus niet uitdrukkelijk wordt afgeweken van artikel 633 Ger. W., dat de territoriale bevoegdheid van de beslagrechter regelt;

Dat evenmin artikel 1488 een afwijking van artikel 633 Ger. W. inhoudt;

Dat bijgevolg de bevoegde beslagrechter de beslagrechter in de Rechtbank van Eerste Aanleg van Turnhout is, alwaar het beschrijvend beslag moet plaatsvinden.

Overwegende dat, gezien de dringendheid, het gepast voorkomt de zaak rechtstreeks naar de bevoegde beslagrechter te verwijzen;

(...)

VREDEGERECHT TE KONTICH

1 DECEMBER 1988

Rechter: de h. Van Nuffel

Advocaten: mrs. Vermeulen en Vermeiren

Huur – Bewijs – Misbruik van contractueel recht

Het bewijs dat de partijen gezamenlijk de gesloten huurovereenkomst hebben willen beëindigen, moet worden geleverd door degene die dit aanvoert. Daar de waarde van het geschil 3.000 frank te boven gaat, moet een begin van schriftelijk bewijs aanwezig zijn.

Misbruik van een contractueel recht kan voorhanden zijn indien de verhuurder, enkel met de bedoeling de huurder te benadelen zonder enig voordeel, weigert het thans onbewoond appartement te laten onderverhuren of rechtstreeks te verhuren aan ernstige en kredietwaardige aspirant-huurders.

T. t/ H.

De vordering strekt tot veroordeling van de verweerster om aan eiseres te betalen een bedrag, bij uitbreiding van de vordering overeenkomstig art. 808 Ger. W., gebracht op 33.000 fr. niet betaalde huurgelden, voor de maanden september, oktober en november 1988, vermeerderd met moratoire interesten à 12% en met de gerechtskosten en uitvoerbaarverklaring.

De verweerster betwist de gegrondheid van de vordering en vordert bij tegeneis ontbinding van de huurovereenkomst ten laste van de verhuurster te rekenen van 1 september 1988 met veroordeling van deze laatste tot een schadevergoeding van 3.237 fr. met gerechtelijke interesten en gedingkosten. Subsidiair verzoekt verweerster het bewijs te mogen leveren door alle middelen, o.m. getuigenverhoor, van een mondelinge overeenkomst tussen partijen, gesloten tussen begin mei en einde juni 1988. Zeer subsidiair vraagt zij akte van haar aanbod voor slot van rekening afstand van de huurwaarborg à 22.000 fr. ten voordele van eiseres op hoofdeis te doen.

Verweerster heeft op 9 november 1987 met eiseres een huurovereenkomst gesloten voor een periode van «3-9» jaar met ingang op 1 december 1987, tegen het einde van iedere huurperiode opzegbaar.

Bij een aangetekend schrijven, verzonden aan eiseres op 14 september 1988 deelt zij mee de huurovereenkomst als beëindigd te beschouwen vanaf 1 september 1988, verwijzend naar een afspraak in mei, om de overeenkomst zonder vergoeding te beëindigen mits zij een nieuwe huurder aanbrengt. Bij dezelfde gelegenheid biedt zij aan afstand te doen van de waarborg. De reactie van de eiseres is onmiddellijk een procedure inleiden, protesterend tegen de bewering omtrent enige afspraak en om betaling te vorderen van twee maanden huurgeld.

Daar bij de inleiding van de vordering huurgelden waren betaald tot en met augustus 1988 omvat de vordering nu, bij uitbreiding, drie maanden huurgeld tot en met november 1988.

Het sluiten van de overeenkomst op 9 november 1987 wordt niet betwist.

Verweerster verwijst naar een mondelinge afspraak, op niet nader bepaalde datum, volgens welke de huurovereenkomst zou worden beëindigd, mits een nieuwe huurder het appartement in huur nam.

Het staat vast dat de verweerster pogingen deed om een nieuwe huurder voor het appartement aan te trekken o.m. door advertenties in de krant en het aanbrengen of laten aanbrengen van affiches.

Hieruit blijkt haar uitgesproken wens om zelf het appartement te mogen verlaten en haar bekommernis om de verhuurster door onmiddellijke voortverhuur geen schade te laten lijden.

Of zulks gebeurde ingevolge een akkoord tussen partijen, wat door eiseres wordt ontkend, dan wel met de bedoeling en de hoop de instemming van de verhuurster te krijgen, is de vraag.

Het bewijs dat partijen gezamenlijk de gesloten overeenkomst wilden ontbinden, dient door de verweerster te worden geleverd, met de middelen door de wet toegelaten.

Aangezien art. 1715 B.W. — dat het verbod inhoudt het bestaan van een huur aangegaan zonder geschrift niet ten uitvoer gebracht en door één der partijen ontkend, te bewijzen met getuigen — niet van toepassing is op de ontbinding zonder geschrift van een bestaande huurovereenkomst (De Page, IV, 546), mag het bewijs van de ontbinding worden geleverd volgens het gemene recht (La Haye en Vankerckhove, *Louage de choses*, in *Les Nouvelles*, nr. 211; Gent, 11 jan. 1853, *Pas.*, 1853, II, 145).

Zulks betekent dat in burgerlijke zaken overeenkomstig art. 1341 B.W. het getuigenbewijs enkel kan worden toegelaten tegen de inhoud van een geschreven akte wanneer de waarde van de zaak de 3.000 fr. te boven gaat, tenzij een begin van bewijs door geschrift aanwezig is of er geen mogelijkheid is geweest zich een schriftelijk bewijs te verschaffen (artt. 1347 en 1348 B.W.).

Dat de waarde van de vordering de 3.000 fr. ruimschoots overtreft is duidelijk evenals, dat de verweerster, zo er werkelijk een akkoord zou zijn bereikt geweest, perfect in de mogelijkheid was hiervan een schriftelijke bevestiging te bekomen.

Dientengevolge kan wettelijk enkel een getuigenbewijs toegelaten worden, wanneer er een begin van bewijs door geschrift aanwezig is.

Volgens art. 1347 B.W. noemt men een begin van bewijs door geschrift «elke geschreven akte die uitgegaan is van degene tegen wie het geschrift wordt tegengesteld en waardoor

het beweerde feit waarschijnlijk wordt gemaakt» (Cass., 29 september 1955, *Pas.*, 1956, I, 65).

Verweerster brengt geen enkel geschrift voor, uitgegaan van de eiseres, waardoor een overeenkomst tot ontbinding van de huurovereenkomst waarschijnlijk wordt gemaakt, en het is de rechter dan ook verboden het bewijs door getuigen toe te laten (Luik, 11 augustus 1872, *Cloes & Bonjean*, 1872/73, 396).

Wanneer het de rechter door de wet verboden is getuigenverklaringen onder eed als bewijs te aanvaarden, kunnen a fortiori geschreven verklaringen van derden, eventuele getuigen, niet als bewijs gelden.

Er wordt derhalve niet wettelijk bewezen dat tussen partijen een overeenkomst werd gesloten tot minnelijke voortijdige ontbinding van de bestaande overeenkomst, noch wordt enige tekortkoming van de verhuurster aangewezen of bewezen, welk een ontbinding te haren laste zou rechtvaardigen.

De huurovereenkomst behoudt dientengevolge volle geldingskracht.

Nu verweerster op hoofdeis de betaling van huurprijs heeft gestaakt staat het overeenkomstig art. 1184 B.W. de verhuurster vrij hetzij de ontbinding ten laste van de huurster met eventueel schadevergoeding te vorderen, hetzij de uitvoering van de overeenkomst.

Wanneer de verhuurster de verdere uitvoering van de overeenkomst vordert, ligt het niet in de macht van de rechter, zelfs indien hij zulks redelijk zou achten, zijn keuze in de plaats te stellen van de optie die de wet aan de verhuurster verleende.

Er wordt nergens aangeduid of bewezen dat de eiseres misbruik maakt van haar contractueel recht door de uitvoering van de overeenkomst te vorderen.

Dit zou het geval kunnen zijn wanneer zou blijken dat zij, enkel met de bedoeling de verweerster te benadelen, zonder enig voordeel voor haar, blijft weigeren het thans onbewoonde appartement te laten onderverhuren of rechtstreeks te verhuren aan ernstige en kredietwaardige aspirant-huurders.

Hoewel pogingen werden gedaan door de verweerster op hoofdeis om aspirant-huurders aan te trekken, is voorts nog niet aangetoond dat de bedoelde kandidaten én aan die criteria beantwoordden én ook bereid waren effectief te huren.

Het aanbod door verweerster om de eiseres een vergoeding te betalen, in ruil van haar toestemming in een ontbinding, werd gedaan in briefwisseling en in conclusies, zodat het overbodig is dit aanbod nog te herhalen.

Om die redenen,

Verklaren de hoofdvordering toelaatbaar en gegrond; veroordelen dienvolgens de verweerster om aan eiseres te betalen de som van 33.000 fr., vermeerderd met conventionele verwijlinteressen à 12% op 110.000 fr. vanaf 16 september 1988 tot 15 oktober 1988, op 22.000 fr. vanaf 16 oktober tot 15 november 1988 en op 33.000 fr. van 16 november tot heden en de gerechtelijke interesten; verklaren de tegenvordering toelaatbaar doch ongegrond.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (2e Kamer), 13 januari 1989

Wegverkeer – Art. 12.3.2 Wegverkeersreglement – Voorranghebbende die stopt en zijn voertuig opnieuw in beweging brengt – Verlies van voorrang indien de tot voorrang verplichte het maneuver kon zien, ook al heeft hij het niet gezien

Het bestreden arrest (Hof Luik, 17 maart 1988) wordt om de volgende redenen vernietigd :

«Overwegende dat krachtens artikel 12.3.2 van het Wegverkeersreglement de bestuurder die voorrang heeft, deze voorrang verliest wanneer hij zijn voertuig opnieuw in beweging brengt, na gestopt te hebben, als dat maneuver door de andere bestuurder kon worden opgemerkt, ook als laatstgenoemde het in feite niet heeft gezien ;

«Overwegende dat derhalve het arrest door te vermelden dat «zo al gebleken is dat laatstgenoemde (thans de verweerder N.) gestopt is aan het kruispunt en zijn voertuig opnieuw in beweging heeft gebracht toen hij geen verkeer zag naderen uit de richting van Bouillon, uit de gegevens van het dossier niet blijkt dat G. gezien heeft dat N. zijn voertuig opnieuw in beweging bracht na gestopt te hebben ; dat bijgevolg N. zijn voorrang op G. niet had verloren», de beslissing niet regelmatig met redenen omkleedt en niet naar recht verantwoordt.»

(Voorzitter : de h. Screvens – Rapporteur : de h. Willems – Openbaar ministerie : de h. Janssens de Bisthoven, advocaat-generaal – Advocaat : mr. Dassel – In de zaak : G. t/ N. e.a.)

NOOT – Zie Cass., 22 september 1981, *R.W.*, 1981-82, 1698; 23 maart 1983, *J.T.*, 1984, 251.

Rb. Antwerpen (1e Kamer), 31 maart 1989

Successierechten – Natuurlijk kind – Nalatenschap opgevallende vóór wet van 31 maart 1987 – Wet niet toepasselijk – E.V.R.M. – Onwettige belastingen

De grootvader maakte bij testament het beschikbaar gedeelte van zijn nalatenschap over aan zijn twee kleinkinderen, de natuurlijke kinderen van zijn dochter, eisers in deze zaak. De Belgische Staat, verweerder, behandelt de eisers voor de vaststelling van successierechten niet als afstammelingen van de testator, doch past op hen de tarifiering voor de groep «alle andere personen» toe. De eisers vorderen de toepassing van de tarieven voor afstammelingen. De rechtbank verklaart de vordering gegrond om de volgende redenen :

«Er kan worden gesteld dat de oude wetgeving op de afstamming en de erfopvolging inzake natuurlijke kinderen strijdig was met het E.V.R.M., zoals het werd geïnterpreteerd door het Hof van Straatsburg in het arrest Marckx van 13 juni 1979.

«Weliswaar is geoordeeld dat, in zoverre het E.V.R.M. de Staat verplichtingen oplegt dat de betrokkenen een normaal

gezinsleven kunnen leiden, niet voldoende nauwkeurig en volledig is om directe werking te hebben in het interne Belgische recht en niet kon gelden als een bron van subjectieve rechten en plichten tussen particulieren (Cass., 6 maart 1986, *R.W.*, 1986-87, 236; Hof Antwerpen, 4 juni 1985, *R.T.D.F.*, 1985, 225; Hof Brussel, 23 mei 1985, *R.T.D.F.*, 1985, 229).

«Door de wet van 31 maart 1987 werd een einde gemaakt aan de discriminatoire behandeling van het erfrecht met betrekking tot de natuurlijke kinderen, doch enkel voor de toekomst en niet voor de voordien opgevallen nalatenschappen, zoals te dezen (art. 107).

«Het gaat in casu evenwel niet om de beoordeling van subjectieve rechten en plichten tussen particulieren, maar om een vordering inzake belastingen van de Staat ex auctoritate en zulks op grond van een wetgeving die strijdig werd bevonden met een door dezelfde Staat aangegaan internationaal verdrag.

«Uit de veroordeling door het Hof van Straatsburg volgt voor de Staat de verbintenis zich te onthouden voor het innemen van belastingen nog een beroep te doen op een met het E.V.R.M. strijdige wetgeving.

«De successierechten dienen dan ook bepaald te worden volgens de wettelijke devolutie zoals zij thans het gevolg is van de wet van 31 maart 1987 op de afstamming.»

(Voorzitter : de h. Kiebooms – Openbaar ministerie : de h. De Rijcker – Advocaten : mrs. Bergers loco Torrekens en Buyckx loco Van der Straten – In de zaak : J. t./Belgische staat)

NOOT – Zie Senaev, P., «Het Marckxarrest, de directe werking en het Hof van Cassatie», *R.W.*, 1985-86, 1823, voornamelijk 1834, nr. 23; zie ook meer algemeen Heyvaert, A. en Willekens, H., *Beginnelen van het gezins- en familie-recht na het Marckxarrest*, Antwerpen, Kluwer, 1981, vooral p. 118-142.

BALIE

Samenstelling van de Raad der Orde van Advocaten bij het Hof van Cassatie

Stafhouder : mr. Lucien Simont.

Leden : mrs. Jean Dassel, René Bützler, Ignace Claeys Boubaert en Ludovic De Gryse.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Antwerpen

Stafhouder : mr. Willy Hendrickx.

Leden : mrs. Filip Lambrechts, Jan Lenaerts, Jaak Deprez, Piet Van den Bergh, Herman Lange, Jan Verstraete, Bernhard Samyn, Wim Van Bosstraeten, Leo Bouteliger, Marc Stommels, Dirk Grootjans, Jozef Jaspers, Stany Wens, Mieke De Troetsel, Jan Lebeer en Dirk Wuyts.

Samenstelling van de Raad der Orde van Advocaten te Brugge

Stafhouder : mr. Fernand Moeykens.

Leden : mrs. Walter Vanbeylen, Raoul Beuls, Georges Demeestere, Robert T'Jonck, Robert Volckaert, Hugo Vandeputte, Ernest Schepens, Daniël Vandelacluze, Thierry Willems, Paul Gevaert, Ronny Laridon, Luc Soetemans, Emmanuel Aspee en Jan Bouten.

Samenstelling van de Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten te Brussel

Stafhouder : mr. August De Ridder.

Leden : mrs. Carl Bevernage, Marc De Kock, Philip Vergels, Ernest De Bock, Wilfred Goris, Benoît Humblet, André De Becker, Willy Platteeuw, Denis Borre, Dirk Lindemans, Baudouin Ronse, Luc Laporte, Frieda Declercq, Eric Brewaeys, Paul Herten en Christine De Keersmaeker.

Samenstelling van de Raad der Orde van Advocaten te Gent

Stafhouder : mr. Antoon Van Damme.

Leden : mrs. Jean Marie Kluyskens, Frans Baert, Marc Callant, Piet Van Eeckhaut, Paul De Cordier, Johan Debudt, Guido Aerts, Philippe Leroy, Fernand De Vlieghe, Dominique Morel de Westgaver, Michel Van den Daelen, Thierry Beele, Rik Torrekens, Frank Van Hoorde, Mark Van Poucke en Dominique Matthys.

Samenstelling van de Raad der Orde van Advocaten te Hasselt

Stafhouder : mr. Guy Klok.

Leden : mrs. Raymond Derks, Renaat Broekmans, Frans Vereecken, Anita Van den Wouwer, Arne Vandergraesen, Stefan Renard, Guido Fissette, Marc Witters, Karel Peeters, Cyriel Coomans, Xavier Byvoet, André Weyens, Xavier Gielen en Piet Carlier.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Ieper

Stafhouder : mr. Marc Decramer.

Leden : mrs. Nobert Dumolein, Marc Mahieu, René Delobel, Herman De Ponthière, Luc Vanryckeghem en Johan Houtman.

Samenstelling van de Raad der Orde van Advocaten te Kortrijk

Stafhouder : mr. Arnold Van Tyghem.

Leden : mrs. Willy Lietaer, Charles Leysen, Hans Michiels, Victor Desplenter, Achiël Priem, Charles Van Haesebrouck, Eddy Debusschere, Christiane Kestens, Rik Honoré, Chris Declercq, Veerle Dewulf, Jozef Lievens, Pieter Vanherpe en Bernard Leterme.

Samenstelling van de Raad der Orde van Advocaten te Leuven

Stafhouder : mr. Els Ruebens.

Leden : mrs. Jean-Marie Van Eecke, Jos Pelgrims, Walter Bosmans, Willy Lens, Piet Siffert, Jacques Mertans, Guy Michel, Frank Norman, Romain Vandebroek, Francine Dans, Frans Wouters, Antoon Boyen, Koen Moens en Kristiane Hubrechts.

Samenstelling van de Raad der Orde van Advocaten te Mechelen

Stafhouder : mr. Herman Van den Berghen.

Leden : mrs. Frans Maerten, Luc Van den Eede, Wilfried Neefs, Jan Vrijdaghs, Jozef De Ridder, Jan Ryckeboer, Remi Coel, Philip Stiers, Rudy Feremans, André Geniets, Philip Verreydt, Marc Joris, Ludo Kools en Etienne De Ridder.

Samenstelling van de Raad der Orde van Advocaten te Tongeren

Stafhouder : mr. Emiel Smets.

Leden : mrs. Emile Jageneau, Franz Ver Berne, Jos Grij, Freddy Gilkens, Jean Smets, Gabriel Lenaerts, Michel Vanbuul, Guido Verschueren, Paul Cox, Georges Alofs, Arie Sas, Jean-Pierre Colson, Lieve Muermans, Robert Stas.

Samenstelling van de Raad der Orde van Advocaten te Turnhout.

Stafhouder : mr. Hugo Schrijvers.

Leden : mrs. Antoon Smets, Robert Van Rompaey, Willy Van Roy, Gaston Somers, Jan Van Rooy, Karel Baten, Luc Schuermans, René Beckers, Xavier Boes, Achille Luyten, Marc Debonnaire, Marc De Backer, Victor Mercelis en Jozef Peeters.

**Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen
Samenstelling van het Bestuur**

Voorzitter : mr. Jan De Man ; ondervoorzitter : mr. Jacques Dierckx ; secretaris : mr. Marleen Beniest ; penningmeester : mr. Patricia Jacobs ; leden : mrs. Edward Janssens, Paul Segers, Petra Corman, Ann Collin, Geertrui Bresseleers, Bert Janssens en Barbara Heysse.

**Conferentie van de Jonge Balie te Brugge
Samenstelling van het Bestuur**

Voorzitter : mr. Emmanuel Aspeepe ; oud-voorzitter : mr. Roger Vanhaelemeech ; ondervoorzitter : mr. Els Leenknecht ; secretaris : mr. Krista Claeys ; penningmeester : mr. Henk Deloose ; leden : mrs. Frank Dinneweth, Peter De Becker, Caroline De Muylt, Dirk Maesele, Paul Maertens, Dirk Plancke en Hans Weyts.

**Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel
Samenstelling van het Bestuur**

Voorzitter : mr. Werner Daem ; eerste ondervoorzitter : mr. Christine Van de Velde ; tweede ondervoorzitter : mr. Joan Dubaere ; past-voorzitter : mr. Luc Laporte ; openingsredenaar : mr. Bruno Blanpain ; leden : mrs. Geertrui Leysen, Carine Van Goethem, Patricia Stalpaert, Constant Mattheeussen, Annemie Diegenant, Christa Esselens, Frank Flerackers, Yasmine Dehaene en Johan Dekeersmaeker.

Vlaamse Conferentie bij de Balie te Gent – Samenstelling van het Bestuur – Openingsvergadering

Voorzitter : mr. Kris Van Hoecke ; ondervoorzitter en vervangingsdienst : mr. Marleen Ramboer ; oud-voorzitter : mr. Lieven Decaluwé ; secretaris : mr. Xavier Troch ; penningmeester : mr. Jan Cammaert ; leden : mrs. Willem De Beuckelaere, Geert De Coninck, Leen Nuytinck, Colette Rotti, Luc Thabert en Paul Vervae ; tegenwoordiger van de stagiairs : mr. Annick Verstringhe.

De plechtige openingszitting vindt plaats op zaterdag 28 oktober 1989.

De heer Laurent Balcaen houdt de openingsrede : «De gezanten van Satanael – Historische schets van de Inquisitie en Gentse ketters in de XIVe eeuw».

**Conferentie van de Jonge Balie te Turnhout
Samenstelling van het Bestuur**

Voorzitter : mr. Jef Peeters ; secretaris : mr. Johan Michielsen ; penningmeester : mr. Ronny Ceusters ; leden : mrs. Greet Aerden, Luc Bouwen, Noël Devos, Roel Hofkens, Ria Piedfort, Jo Verrelst en Rik Wilmots.

GERECHTSDEURWAARDERS

Samenstelling van de Raad van de Arrondissementskamer van Gerechtshoofden van Antwerpen

Syndicus : Jan De Belder ; verslaggever : Lodewijk De Troij ; penningmeester : Lucas Engels ; secretaris : Roger Dujardin ; leden : Edmond Pierets, René Schmit en Marc Brackeva.

MEDEDELINGEN

Themamiddag «Gedogend Bestuur», vrijdag 29 september 1989, kurhaus Scheveningen

De overheid ziet in betekende mate bewust voorbij aan door haar zelf opgestelde regels. De rechter acht dit zogenoemde gedogend bestuur onder bepaalde omstandigheden aanvaardbaar. In het licht van de geloofwaardigheid en legitimiteit van het overheidsbestuur is het echter van groot belang antwoord te geven op de vraag waarvoor de overheid de grenzen liggen van het niet altijd handhaven van regels.

Deze vraag staat centraal op de themamiddag «Gedogend Bestuur», die wordt gehouden in de middag van 29 september a.s. in het Kurhaus te Scheveningen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken organiseert deze themamiddag in het kader van zijn 175-jarig bestaan, in samenwerking met het Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht, De Vereniging voor Administratief Recht en de Vereniging voor Bestuurskunde.

Aan deze themamiddag werken mee: mevrouw drs. C.I. Dales (burgemeester van Nijmegen), prof. mr. E.M.H. Hirsch Ballin (hoogleraar staats- en bestuursrecht Katholieke Universiteit Brabant), mr. drs. M. Oosting (Nationale ombudsman), prof. dr. R.J. in 't Veld (hoogleraar bestuurskunde i.h.b. extern management Erasmus Universiteit Rotterdam), J.W. Wegstapel (oud-president-directeur van de N.V. Luchthaven Schiphol) en mr. H.R. Wijnholt (president van de rechtbank Den Haag).

Colloquium : Milieubeleidsvereenkomsten – Brussel, 14 september 1989

Milieubeleidsvereenkomsten :

Recent werden door de Belgische Staat en bepaalde bedrijfsfederaties overeenkomsten gesloten om de productie of het gebruik van milieuschadelijke stoffen te beperken. Dit is het geval voor chloorfluorkoolwaterstoffen als drijfgas in aerosolen, fosfaten in wasmiddelen en kwik in batterijen. In andere landen is een zelfde fenomeen merkbaar. In Nederland bv. kwamen convenanten tot stand betreffende de verpakking van vloeibare levensmiddelen, milieuhygiënische aspecten van afvaltransporten en het herhaald gebruik van kratten in de bier- en frisdrankenindustrie.

Milieubeleidsvereenkomsten illustreren de groeiende bewustwording vanwege de industrie van haar verantwoordelijkheid inzake milieuzorg. Zij lijken een voor de overheid en ondernemer aantrekkelijk milieubeleidsinstrument omdat zij passen in een klimaat van overleg en aansluiten bij een tendens tot deregulering.

Deze overeenkomsten roepen echter ook vragen op. Blijven de openbaarheid van en de politieke controle op de besluitvorming gewaarborgd? Oefent de overheid bij het sluiten van milieubeleidsvereenkomsten ten volle haar bevoegdheid uit om de milieudoelstellingen te bepalen of geschiedt ook dit laatste mede in overleg met de industrie? Zijn milieubeleidsvereenkomsten bindende contracten die beide partijen voldoende rechtszekerheid bieden of hebben zij als gentelement's agreement een beperkte rechtskracht? Bieden zij een afdoende bescherming voor het milieu en voor derden? Heeft de overheid voldoende middelen om toezicht te houden op de naleving van de overeenkomsten en desgevallend sanctionerend op te treden?

Overeenkomsten tussen overheid en bedrijfswereld zijn een nieuw milieubeleidsinstrument. Hun toenemend belang verantwoordt de nadere studie ervan. Dit is het doel van het colloquium dat de Belgische Vereniging voor Milieurecht op 14 september 1989 te Brussel organiseert met de medewerking van het Seminarie voor Milieurecht van de R.U.G.

Programma :

9.00 u. Onthaal der deelnemers (koffie).

9.15 u. Inleiding : prof. dr. H. Bocken, voorzitter der Belgische Vereniging voor Milieurecht.

Voormiddagzitting

Onder voorzitterschap van de heer R. Andersen, Staatsraad, docent aan de U.C.L.

9.30 u. Prof. A. Van Oevelen (U.I.A.):

Privaatrechterlijke aspecten van Milieubeleidsvereenkomsten.

10.00 u. Dr. M. Paques (U.L.):

Les conventions sectorielles en matière d'environnement du point de vue du droit public.

10.30 u. Koffiepauze.

11.00 u. Dr. L. Ginjaar, voorzitter van de Centrale Raad voor de Milieuhygiëne en van de Gezondheidsraad, Nederland : Ervaringen met het gebruik van milieuconvenanten in Nederland.

11.30 u. M. Th. Lavoux, Directeur du Bureau français de l'Institut pour une Politique européenne de l'Environnement : Expériences françaises relatives à l'usage de contrats de branche en matière de protection de l'environnement.

12.00 u. Débat.

12.30 u. Lunch.

Namiddagzitting :

Onder voorzitterschap van de heer H. David, bedrijfsleider, ere-secretaris-generaal van het Europees Milieubureau.

14.30 u. Mme. H. Bouchardeau, Député, Ancien ministre français de l'Environnement :

Evaluation générale de l'usage de contrats de branche en matière de protection de l'environnement.

15.00 u. Dhr. L. Brinkhorst, directeur-generaal, directoraat-generaal Milieuzaken, nucleaire veiligheid en bescherming burgerbevolking, Commissie van de E.G.:

Het standpunt van de E.G. inzake milieubeleidsvereenkomsten.

15.30 u. Koffiepauze

16.00 u. Mevr. M. Smet, Staatssecretaris voor Leefmilieu en Maatschappelijke Emancipatie : Milieubeleidsvereenkomsten in België

16.30 u. Debat met de sprekers welke deelnamen aan de namiddagzitting en met vertegenwoordigers van de gewestelijke overheden, de milieubeweging en de industrie.

17.30 u. Receptie.

Plaats : Brussel, Paleis der Congressen, Kunstberg, zaal Dynastie A.

Datum : donderdag 14 september 1989.

Prijs colloquium : 3.500 BF. (leden van de Belgische vereniging voor Milieurecht genieten een belangrijke vermindering en worden verzocht in dit verband contact op te nemen met het secretariaat van de Vereniging).

Prijs lunch : 1.000 BF.

Simultaanvertaling : Frans-Nederlands.

Voor alle verdere inlichtingen : Seminarie voor Milieurecht, Universiteitstraat 4, 9000 Gent. Tel.: 091/25 76 51 t. 236.

Union International des Avocats en het Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel

Colloquium «Harmonisering van het Vennootschapsrecht in Europa» Brussel, Economische Hogeschool, 2 november 1989.

9.30 u. Verwelkoming door mr. Werner Daem, voorzitter van het Vlaams Pleitgenootschap bij de balie te Brussel.

9.40 u. Harmonisatie van het vennootschapsrecht in Europa : een situatieschets door mr. J.C. Raaijmaekers, hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg (Nederland), hoofd van de juridische dienst Philips.

10.30 u. Overzicht van de diverse E.E.G.-richtlijnen en -verordeningen inzake vennootschapsrecht, door prof. mr. Pierre Van Ommeslaghe, advocaat bij het Hof van Cassatie, hoogleraar aan de Université Libre de Bruxelles.

11.20 u. Het Europees Economisch Samenwerkingsverband, door prof. mr. Koen Geens, docent aan de Katholieke Universiteit van Leuven, advocaat te Kortrijk.

14.30 u. Paneldiscussie waaraan deelnemen: mr. G.A. Dal (België), mrs. Peter Korsch en Manfred Finken (Duitsland), mr. Philippe Gramling (Frankrijk), mr. Leo Luchtman (Nederland), mr. Javier Sans Roig (Spanje) en mr. Marc Wippel (Groot-Brittannië).

17.00 u. Conclusies door mr. Jozef Lievens, advocaat te Kortrijk, voorzitter van de werkgroep «vennootschapsrecht van de Union Internationale des Avocats».

17.30 u. Slotwoord door mr. August De Ridder, stafhouder van de Nederlandse Orde van advocaten bij de balie te Brussel.

Inschrijving en realia :

Men kan inschrijven bij het Vlaams Pleitgenootschap bij de balie te Brussel, Gerechtsgebouw, Poelaertplein, 1000 Brussel door de deelnameprijs ten bedrage van 2.500 fr. te storten op rekeningnummer 434-9128521-49.

De deelnameprijs omvat de documentatiemap, koffie, lunch, simultaanvertaling.

De voordrachten van het colloquium worden in het Nederlands, het Frans en het Engels gegeven (met simultaanvertaling).

Het colloquium vindt plaats in de aula van de Economische Hogeschool Sint Aloysius, Stormstraat 2 te Brussel.

Internationalisering van de sociale verhoudingen

Op vrijdag 24 november 1989 organiseert ASSOCIARE, de Alumnivereniging van het Seminarie voor Sociaal Recht van de R.U. Gent, een eerste ontmoetingsnamiddag rond het thema «Internationalisering van de sociale verhoudingen».

Programma:

- «Krachtlijnen van het internationaal privaats arbeidsrecht», door C. Saelaert, assistente R.U.G.
«De sociale-zekerheidsimplicaties van tewerkstelling met een grensoverschrijdend element», door H. Van Hoogenbemt, assistent R.U.G. en advocaat Braun, Claeys, Verbeke, Sorel.
«De sociaalrechtelijke dimensie van Europa: een stand van zaken» door M. Hutsebaut, adjunct-directeur van het Europees Vakbondsinstituut.
Synthese en slotwoord door prof. B. Dubois, hoogleraar R.U.G.
Receptie in de nieuwe bibliotheek privaatrecht.
Leiding en coördinatie worden verzorgd door prof. W. Van Eeckhoutte, directeur-diensthooft Seminarie voor Sociaal Recht R.U.G.
Plaats: Auditorium A van de Faculteit van de Rechtsgeleerdheid R.U.G., Universiteitstraat 4, 9000 Gent.
Aanvang: 14 u.
Einde: 17u15 (nadien receptie).
Deelnameprijs: 500 fr.
Inschrijvingen en inlichtingen: Associare, mevr. Claudine Van Poucke, Universiteitstraat 4, 9000 Gent, tel. 091/25.76.51, binnenpost 286. Rekeningnummer Associare: 448-0075791-35.

Raad van State – Werving van magistraten (4) voor het auditoraat en het coördinatiebureau

Ten einde meerdere adjunct-auditeurs dan wel adjunct-referendarissen te kunnen benoemen en een reserve van benoembaren, geldig voor twee jaar, samen te stellen, wordt in februari 1990 een vergelijkend examen ingericht.

De aanvragen om deelneming aan dat examen moeten bij ter post aangezekend schrijven wordt gericht aan de eerste voorzitter van de Raad van State, Wetenschapsstraat 33, 1040 Brussel. Zij moeten uiterlijk op 15 december 1989 bij de post worden afgegeven.

De gegadigde vermeldt zijn naam, voornamen, woonplaats en beroep, en voegt de volgende stukken (of een voor eensluidend verklaarde fotokopie ervan) bij zijn aanvraag:

- uittreksel uit de geboorteakte;
- recent getuigschrift van goed zedelijk gedrag (max. 6 maand);
- een voor eensluidend verklaard afschrift van het diploma waaruit blijkt dat de gegadigde het examen van doctor of licentiaat in de rechten in het Nederlands heeft afgelegd;
- een getuigschrift waaruit blijkt dat men gedurende ten minste drie jaar bij de balie ingeschreven geweest is of rechterlijke, bestuurlijke of wetenschappelijke ambten bekleed heeft of het recht in een universiteit gedoceerd heeft.

Bijkomende inlichtingen alsook het omstandig examenprogramma zijn schriftelijk of telefonisch te bekomen op de personeelsdienst van de Raad van State (tel. 02/234.97.93).

Een soortgelijk examen wordt tegelijk in het Frans ingericht.

Vakantverklaring – Project «Statuut van het gemeentepersoneel»

In het raam van het project «Statuut van het gemeentepersoneel», dat wordt georganiseerd in samenwerking tussen het Instituut Administratie - Universiteit en de Universitaire Instelling Antwerpen

wordt een mandaat van wetenschappelijk medewerker voor de duur van 12 maanden vakant verklaard aan het departement rechten van de U.I.A. Deze navorser heeft als opdracht een studie te maken over de juridische problematiek van de *pensioenen van overheidspersoneel uit de lokale besturen*.

Kandidaatstellingen, samen met een kort curriculum vitae, moeten ingediend worden op het hierna volgend adres voor 1 oktober 1989.

Verdere inlichtingen: prof. J. Van Steenberge, Departement Rechten U.I.A., Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk

Centrum voor de Rechten van de Mens R.U.G.

Bij het Seminarie voor Grondwettelijk Recht van de Rechtsfaculteit te Gent werd het «Centrum voor de Rechten van de Mens» opgericht.

Doel van het Centrum bestaat erin een forum te bieden voor onderzoek en studie in het domein van de rechten van de mens, meer in het bijzonder betreffende de in de interne rechtsorde afdwingbare bepalingen van rechten en fundamentele vrijheden alsmede betreffende de culturele, sociale en economische rechten, in een interdisciplinaire reflexie en samenwerking met de docenten die actief zijn in diverse deelgebieden van deze materie, het wetenschappelijk onderzoek te stimuleren, de materiële uitbouw van een documentatiecentrum te realiseren en de Rechtsfaculteit een aangepaste structuur ter beschikking te stellen om toe te treden tot het geëigende kader van de internationale betrekkingen in de desbetreffende materie.

De oprichting van het Centrum is een initiatief van prof. dr. A. Alen die directeur van het Centrum is en van prof. dr. J. Vande Lanotte.

Het Centrum is gevestigd in de Universiteitstraat 4 te 9000 Gent, tel. 091/25.76.51, binnenpost 255.

Milieu-effectrapportering in Vlaanderen

De Vlaamse Executieve heeft door een reeks besluiten, gedateerd 23 maart 1989, de milieu-effectrapportering verplicht gesteld voor een groot aantal werken, handelingen, activiteiten en inrichtingen. Het valt daarbij op dat de Executieve gekozen heeft voor een toepassingsgebied dat veel ruimer is dan vereist door de betreffende EEG-richtlijn.

Op 27 september e.k. organiseren het Postuniversitair Programma Veiligheid van de Faculteit Toegepaste Wetenschappen en de afdeling Publiek Recht van de Rechtsfaculteit van de K.U. Leuven een studiedag over milieu-effectrapportering.

Nu is reeds duidelijk dat de milieu-effectrapporteringplicht niet alleen kwantitatief erg belangrijk is. De rapportering zal ook inhoudelijk zwaar doorwegen bij het behandelen van «MER-plichtige» vergunningsaanvragen. Het komt er dus op aan de milieu-effectrapportering correct en nauwkeurig uit te voeren, zowel in technisch, administratief als juridisch opzicht.

De bedoeling van de studiedag bestaat erin deze verschillende aspecten toe te lichten en zo bij te dragen tot een beter begrip en een correcte toepassing van de milieu-effectrapportering.

De studiedag «Milieu-effectrapportering in Vlaanderen» richt zich tot bedrijven en personen die met milieu-effectrapportering geconfronteerd worden, tot de besturen die bij de vergunningsprocedures betrokken zijn, tot de deskundigen die de rapportering zullen moeten uitvoeren. Maar ook alle andere personen die begaan zijn met een betere bescherming van ons leefmilieu zijn welkom.

Praktische gegevens: De studiedag heeft plaats op 27 september e.k. op de Universitaire Campus Arenberg, Auditorium G. 01, Cestijnlaan, 3030 Heverlee.

Een folder met het programma van de studiedag en alle nuttige praktische gegevens kan worden aangevraagd op het Secretariaat van het Postuniversitair Programma Veiligheid, Kardinaal Mercierlaan 94, 3030 Heverlee, tel. 016/22.09.31, telefax 016/221855 (vragen naar mevrouw G. Deryt of mevrouw L. Aerts).

Op dit adres en telefoonnummer kunnen bijkomende inlichtingen worden gevraagd. Ook de inschrijvingen worden hier ingewacht.

De kostprijs van de studiedag bedraagt 4.000 fr. Hierin is begrepen: deelname, documentatiemap, maaltijd en koffie.